

**KADONNEEN TESTAMENTIN
ASETTAMINEN PERINNÖNJAON
PERUSTAKSI**

Helsingin yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta
Jäämistöoikeuden projektiseminaari
Kevät 2021
Tekijä: Helena Kettunen
Ohjaaja: Katja Hyvönen

TIIVISTELMÄ

Tiedekunta: Oikeustieteellinen tiedekunta

Koulutusohjelma: Oikeustieteen maisterin koulutusohjelma

Opintosuunta: Perhe- ja jäämistöoikeus

Tekijä: Helena Kettunen

Työn nimi: Kadonneen testamentin asettaminen perinnönjaon perustaksi

Työn laji: Maisterintutkielma

Kuukausi ja vuosi: Maaliskuu 2021

Sivumäärä: 9 + 62

Avainsanat: testamentti, jälkisäädös, testamentin peruuttaminen, peruutuspresumptio, peruuttamistarkoitus, subjektiivinen tulkinta, viimeinen tahto, hävinnyt testamentti, peruuttamisen muotomääräykset, testamenttirekisteri, salaaminen, testamenttioikeus, jäämistöoikeus

Säilytyspaikka: Helsingin yliopiston kirjasto

Tiivistelmä: Oikeus testamentin vapaamuotoiseen peruuttamiseen on tunnustettu Suomen oikeudessa pitkään. Peruuttamisessa ei tarvitse noudattaa testamentin muotomääräyksiä, vaan testamentti voidaan perintökaaren 10:5.1:n mukaan peruuttaa hävittämällä asiakirja. Perittävän kuoleman jälkeen ei ole aina täyttä varmuutta siitä, onko jälkisäädös hävinnyt testaattorin tahdosta vai tämän tietämättä. Ongelmia aiheuttaa se, ettei näiden tilanteiden erottaminen toisistaan ole yksinkertaista. Testamentin voimassaolo ei ole sidottu asiakirjan tallella oloon ja kadonnutkin testamentti voidaan katsoa voimassa olevaksi.

Tutkimustehtävänä on selvittää, millä edellytyksillä jäämistöstä kadonnut testamentti voidaan asettaa perinnönjaon perustaksi. Ensimmäinen tutkimuskysymys on, mikä on näiden tilanteiden arvioinnin lähtökohta. Peruutuspresumptio mukaan jäämistöstä puuttuva testamentti oletetaan peruutetuksi. Olettaman kumoamiseksi testamenttiin vetoavan on esitettävä riittävää näyttöä siitä, ettei jälkisäädöksen häviäminen ole vastannut testaattorin viimeistä tahtoa. Toisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena on selvittää, mitkä eri seikat puhuvat jälkisäädöksen tarkoituksellisen peruuttamisen ja toisaalta testaattorin tahdonvastaisen häviämisen puolesta. Tutkielmassa käsitellään niitä seikkoja, jotka ovat oikeuskäytännössä vaikuttaneet testaattorin viimeisen tahdon arviointiin. Kolmanneksi tutkielmassa arvioidaan seikkojen painoarvoa toisiinsa nähden.

Tutkielman tarkoituksena on näin ollen koota yhteen testaattorin viimeisen tahdon arviointiin vaikuttavia seikkoja ja pohtia niiden keskinäistä painoarvoa kadonneen testamentin tilanteissa. Oikeuskäytännössä käytettyjen seikkojen systematisointi luo perusteellisen pohjan kadonneen testamentin tilanteiden arvioinnille. Lisäksi tutkielmassa pohditaan ratkaisuja jäämistöstä puuttuvan testamentin aiheuttamiin ongelmiin. Tarkasteluun nostetaan testamenttirekisterin perustamisen sekä määrämuotoisen peruuttamisen hyötyjä ja haittoja.

SISÄLLYS

LÄHTEET	IV
LYHENNELUETTELO	IX
1 JOHDANTO	1
2 TESTAMENTIN PERUUTTAMINEN	4
2.1 Peruuttamistavat	4
2.2 Peruutuspresumptio ja peruuttamistarkoitus	6
3 TESTAATTORIN VIIMEISEN TAHDON SELVITTÄMINEN	8
3.1 Kulmakivenä subjektiivinen tulkinta	8
3.2 Ihmissuhteiden merkitys	12
3.2.1 Perittävän muuttunut suhde perillisiin ja testamentin saajiin	12
3.2.2 Puolison hyväksi tehty testamentti	14
3.3 Testamenttiin liittyvät käytännön asiat	17
3.3.1 Testaattorin mahdollisuudet testamentin hävittämiseen	17
3.3.2 Testamentin säilytyspaikan valinta	21
3.3.3 Testamentin useat kappaleet ja jäljennökset	23
3.4 Peruuttamisesta muille kertominen ja kertomatta jättäminen	28
3.5 Omaisuuden jakotapa	33
3.6 Muita seikkoja lyhyesti	35
3.7 Seikkojen keskinäinen painoarvo	40
4 PERITTÄVÄN VAIKUTUSPIIRIN ULKOPUOLISET SEIKAT	46
4.1 Näyttökysymykset	46
4.2 Toinen henkilö hävittänyt tai salannut testamentin	50
4.3 Testamenttirekisteri	53
4.4 Peruuttamisen sitominen määrämuotoon	55
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	59

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

Aarnio, Aulis:

- Kysymyksiä testamenttioikeuden alalta. Tutkimus eräistä oikeudellisen käsitteenmuodostuksen peruspiirteistä. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja 1969.
- Perintöoikeus. Jäämistöoikeuden oppikirja. Lainopillisen ylioppilastiedekunnan kustannustoimikunta 1974.
- Jälkisäädökset. Testamenttioikeuden oppikirja. 2. uudistettu painos. Lainopillisen ylioppilastiedekunnan kustannustoimikunta 1975.
- Testamentin suunnittelusta. Perintö- ja vero-oikeutta. Suomen lakimiesliiton kustannus 1980, s. 7–28.

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo:

- Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus. 5. uudistettu painos. Talentum 2015.
- Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus. 6. uudistettu painos. Talentum Pro 2016.

Aarnio, Aulis – Saarenpää, Ahti: Testamenttiasian käytäntöä. DL 1969, s. 432–464.

Agell, Anders: Testamentsrätt. En lärobok om rättshandlingar för dödsfalls skull. 2. uudistettu painos. Iustus Förlag 1999.

Aho, Matti: Varallisuus oikeudellisen oikeustoimen tulkinnasta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, 1968.

Gottberg-Talve, Eva: Jäämistöoikeuden perusteet. Suomen lakimiesliiton kustannus 1990.

Heikonen, A. R: Testamentin peruuttamisesta. Lakimies 1941, s. 253–275.

Hemmo, Mika – Hoppu, Kari: Sopimusoikeus. Sivunumeroimaton verkkolähde. 1. verkkosaineisto. Talentum Media 2006.

Helin, Markku: Testamentin muoto. Lakimies 7–8/2002, s. 1153–1167.

Hyvönen, Katja: KKO 2018:78 – Keskinäisen testamentin toissijais määräyksen raukeaminen avioeron johdosta. Lakimies 2/2019, s. 267–279.

Jokela, Antti: Oikeudenkäynti. III, Pääkäsittely, todistelu ja tuomio. 2. uudistettu painos. Talentum 2015.

Kangas, Urpo:

- Suomen henkivakuutus oikeus. Lakimiesliiton kustannus 1995.
- Perinnöt ja testamentit. Helsingin yliopiston yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja 1996.
- Kaikella on aikansa. Lakimies 6–7/1998, s. 1097–1088.
- Familjen förändras – borde lagstiftaren reagera? JFT 2001, s. 310–323.

– Oikeustapauskommentti KKO 2010:63. Testamentin peruuttaminen ja välttämätön prosessinyhteys. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommenttein II 2010. Talentum 2011.

– Perhevarallisuus oikeus. 3. uudistettu painos. Alma Talent 2018.

– Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. 2. uudistettu painos. Alma Talent 2019.

Kolehmainen, Antti – Rabinä, Timo: Jäämistösuunnittelu. I, Perittävän jäämistösuunnittelu. Alma Talent 2020.

Lappalainen, Juha:

– Todistajan esteellisyydestä. Prosessioikeudellinen tutkimus oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 18 §:n tulkinnasta. Lakimiesliiton kustannus 1988.

– Siviiliprosessioikeus II. Lakimiesliiton kustannus 2001.

Lappalainen, Juha – Rautio, Jaakko: Todistelu. Teoksessa Frände, Dan – Havansi, Erkki – Helenius, Dan – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Virolainen, Jyrki: Prosessioikeus. Alma Talent 2004. Sivunumeroinen verkkolähde, 1. verkkoaineisto. Teos on kokonaisuudessaan päivitetty vuonna 2016, mutta Todistelu-kappaletta on päivitetty vuosina 2018–2020. Alaviitteessä viitataan kunkin kappaleen päivätysvuosilukuun.

Lohi, Tapani:

– Muotovirheinen testamentti ja kiinteistösaannon lainhuudatus. DL 2000. Suomen asianajajaliiton äänenkannattaja, s. 936–958.

– Oikeustapauskommentti KKO 2007:99. Peruutetuksi väitetty testamentti pesänselvittäjä- ja pesänjakajahakemuksen perusteena. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommenttein II 2007, s. 210–214. Talentum 2008.

– Legaatinsaajan oikeusasemasta. Talentum 2011. (*Lohi, 2011a*).

– Oikeustapauskommentti 2010:54. Testamentin peruutus. Teoksessa Korkein oikeus: KKO:n ratkaisut kommenttein 2010:54. Talentum 2011. (*Lohi, 2011b*).

– Borde lagen innehålla formkrav för hur testamente återkallas? Teoksessa Caroline, Adolphsen – Helle, Isager – Eva, Naur – Anne-orte, Bruun Nielsen (toim.): Festskrift til Irene Nørgaard. Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2017, s. 217–236.

– Jäämistöositus ja kuolinpesä. 2. uudistettu painos. Alma Talent, yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus 2020.

Lilius, Frans Oskar: Testamentin muodosta Suomen oikeuden mukaan. Yliopistollinen väitöskirja. J. Simeliuksen perill. kirjapaino osakeyhtiö 1903.

Linna, Tuula: Prosessioikeuden oppikirja. 2. uudistettu painos. Alma Talent 2019.

Lundén, Björn – Molin, Anna: Testamentshandboken. N_sviken: Björn Lundén Information 2009.

Norri, Matti: Perintö ja testamentti. Käytännön käsikirja. 7. uudistettu painos. Alma Talent 2017.

Miettinen, Martti: Uusi perintölainsäädäntö. Lakimies 1965, s. 523–552.

Palmgren, Gunnar: Suomen siviilioikeus pääpiirteittäin I. Perhe- ja jäämistöoikeus. 2. uudistettu painos. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, 1948.

Peltonen, Jukka: Oikeustositseikoista oheisineen. Teoksessa Havansi, Erkki – Koulu, Risto – Lindfors, Heidi (toim.): Oikeudenkäyntejä ja tuomioistuimia. Juhlakirja Juha Lapalainen 60 vuotta. Edita Prima 2007, s. 421–441.

Rautiala, Martti:

– Testamentin tekemisestä ja pätemättömyydestä. Suomen lakimiesliiton kustannus 1956.

– Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan. Suomen lakimiesliiton kustannus 1967.

– Uusi perintökaari pääpiirteittäin. Suomen lakimiesliiton kustannus 1971.

Saarenpää, Ahti: Inter vivos ja mortis causa. Näkökohtia kuoleman vaikutuksesta oikeustoimiin. Ilmestynyt teoksessa Juhlajulkaisu Simo Zitting 1985, s. 251–273. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): Kirjoituksia ja keskeistä oikeuskäytäntöä perhe- ja jäämistöoikeudesta 1997. Gummerus Kirjapaino 1998, s. 1–23.

Saranpää, Timo:

– Näyttöenemmyys riita-asioiden normaalinäyttökynnykseksi? DL 5/2011, s. 592–612.

– Riita-asian näyttökynnyks- ja todistustaakkasäännökset todistelutoimikunnan mietinnössä – Eräitä näkökohtia ja ehdotuksia. DL 6/2013, s. 951–966.

Takki, Tapio: Testamentin suunnittelu ja laadinta. Perintö- ja vero-oikeutta. Suomen lakimiesliiton kustannus 1980, s. 157–165.

Timonen, Pekka: Väittämis- ja todistustaakkasäännösten merkitys testamentin tulkintaprosessissa. Oikeustiede – Jurisprudentia XXI 1988, s. 331–372.

Tirkkonen, Tauno: Suomen siviiliprosessioikeus II. 2. uudistettu painos. Toimittanut Jouko Halila. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja 1977.

Vuorenpää, Mikko: Prosessioikeuden perusteet. Prosessioikeuden yleisiä lähtökohtia sekä menettely kärjäoikeuden tuomioon asti. Sivunumeroimaton verkkolähde, 1. verkkoaineisto. Juridica-kirjasarjan 22. teos. Alma Talent 2009.

Walén, Gösta: Kommentar till ärvdabalken. Del 1 (1–17 kap.). Arv och testamente. Nodrsteds juridik 2000.

Wallin, Gunvor: Testamentsrätt. AWE/Gebbers Förlag 1976.

Ylöstalo, Matti: Testamentin tulkinnasta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja 1954.

VIRALLISLÄHTEET

HE 94/1952 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perintökaaren 16 luvun muuttamisesta.

HE 6/1964 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle perintölainsäädännön uudistamisesta.

HE 46/2014 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle OK 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2014: Todistustaakasta riita-asioissa.

KK 95/2018 vp: Kirjallinen kysymys testamenttien rekisteröinnistä ja säilytyksestä.

KKO:n lausunto 1941: Korkeimman oikeuden lausunto esitysehdotuksesta perintölaiksi 1941. Suomen lakimiesliiton kustannus 1965.

Lausuntotiivistelmä 2004:8: Maistraattien eräät henkilörekisterit ja siviilivihkimispalvelujen kehittäminen.

LaVM 19/2014 vp: Lakivaliokunnan mietintö liittyen hallituksen esitykseen eduskunnalle OK 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

Lvk 1935:2: Ehdotus perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi perusteluineen.

Lvk 1938:5: Ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle perintölaiksi sekä siihen liittyvä lainvalmistelukunnan mietintö.

Lvk 1955:1: Ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle perintö- ja testamenttilaiksi.

SOU 1929:22: Lagberedningens förslag till revision av ärvdabalken III. Förslag till lag om testamente m.m.

Työryhmämietintö 2003:10: Maistraattien eräät henkilörekisterit ja siviilivihkimispalvelujen kehittäminen.

Työryhmämietintö 2004:6: Perintökaaren uudistamistarpeet.

INTERNET-LÄHTEET

Digi- ja väestötietovirasto. [<https://dvv.fi/avioehto>]. (4.1.2021).

Maanmittauslaitos, osakehuoneistorekisteri. [<https://osakehuoneistorekisteri.fi/etusivu>]. (5.1.2021).

Suomen Testamenttikeskus, testamenttirekisteri. [<https://testamenttikeskus.fi/testamenttirekisteri/>]. (14.1.2021).

Yle. [<https://yle.fi/uutiset/3-10879387>]. (14.1.2021).

OIKEUSTAPAUKSET

Korkein oikeus

KKO 1937 II 82

KKO 1939 II 15

KKO 1942 II 174

KKO 1945 II 52

KKO 1948 I 17

KKO 1949 II 432

KKO 1955 II 114

KKO 1961 II 83

KKO 1968 II 80

KKO 647 RD 1970

KKO 1992:31

KKO 1992:84

KKO 1997:52

KKO 2010:54

KKO 2010:63

KKO 2016:32

KKO 2019:27

Hovioikeudet

Helsingin HO 21.10.1992 S 91/1062

Helsingin HO 17.11.1993 S 92/594

Helsingin HO 6.2.1996 S 94/1344

Helsingin HO 2.6.1998 S 97/1328

Helsingin HO 24.10.2000 S 99/2357

Helsingin HO 12.6.2002 S 00/3638

Helsingin HO 8.1.2014 S 13/189

Helsingin HO 14.2.2018 S 16/2759

Itä-Suomen HO 18.2.1993 S 92/158

Itä-Suomen HO 5.5.1995 S 94/582

Itä-Suomen HO 11.12.2001 S 01/577

Itä-Suomen HO 9.5.2017 S 16/1204
 Kouvolan HO 11.3.1992 S 90/239
 Kouvolan HO 25.11.2010 S 10/441
 Rovaniemen HO 17.6.1998 S 98/19
 Rovaniemen HO 7.9.2004 S 03/405
 Rovaniemen HO 20.5.2010 S 09/599
 Turun HO 27.4.1993 S 91/1507
 Turun HO 24.6.2004 S 03/1502
 Turun HO 18.10.2005 S 04/2770
 Vaasan HO 5.9.1991 S 90/609
 Vaasan HO 21.1.1997 S 96/174
 Vaasan HO 30.4.1999 S 98/203
 Vaasan HO 30.10.2006 S 05/1128

LYHENNELUETTELO

avoliittolaki laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta (2011/26)

DL	Defensor Legis
DVV	Digi- ja väestötietovirasto
HE	hallituksen esitys
HO	hovioikeus
JFT	Juridiska Föreningen i Finland
KKO	korkein oikeus
KO	käräjäoikeus
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
Lvk	lainvalmistelukunta
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
OK	oikeudenkäymiskaari (4/1734)
PK	perintökaari (40/1965)
SOU	statens offentliga utredningar

1 JOHDANTO

Oikeuskirjallisuudessa testamenttia on luonnehdittu tärkeimmäksi jäämistösuunnittelun välineeksi.¹ Käytännössä testamenttiin liittyy paljon problematiikkaa ja erilaisia ongelmatilanteita on ratkaistu lakitekstissä, oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa. Tässä tutkielmassa huomio kiinnitetään tilanteeseen, jossa testamenttia ei löydetä perittävän jäämistöstä. Syntyy kysymys, onko testamentti hävitetty peruutusmielessä vai onko se kadonnut vahingossa. Tutkimustehtävänä on kartoittaa, millä edellytyksillä kadonnut testamentti voidaan asettaa perinnönjaon perustaksi. Laajaa tutkimustehtävää konkretisoivat kolme tutkimuskysymystä. Ensimmäiseksi tutkitaan, mikä on arvioinnin lähtökohta kadonneen testamentin tilanteissa. Tähän liittyen käydään läpi testamentin yleiset peruuttamistavat ja selvitetään, minkä oletaman jäämistöstä puuttuva testamentti luo jälkisäädöksen voimassaololle.

Toiseksi perehdytään siihen, mitkä tapausten yksityiskohdat puhuvat testamentin hävittämisen puolesta ja mitkä sitä vastaan. Tutkielman tavoitteena on löytää oikeuskäytännöstä toistuvia jälkisäädöksen voimassaoloon liittyviä seikkoja ja muodostaa näistä yhtenäinen viimeisen tahdon selvittämistä koskeva arviointipohja. Kadonneen testamentin tilanteissa on annettu painoarvoa esimerkiksi peruuttamisesta muille kertomiselle ja perittävän elämäntilanteiden muutoksille. Kolmas tutkimuskysymys on, mikä painoarvo näillä yksityiskohdilla on toisiinsa nähden. Tutkimuskysymykset liittyvät siten testamentin tahattoman häviämisen ja toisaalta tarkoituksellisen hävittämisen väliseen punnintaan.

Tutkielmassa nostetaan esiin myös eräitä muita näkökohtia kadonneeseen testamenttiin liittyen. Työssä pohditaan, mikä merkitys testamentin säilytyspaikan valinnalla on, pitäisikö testamentit rekisteröidä ja onko jälkisäädöksen kopioilla merkitystä kadonneen testamentin arvioinnissa. Tutkielman loppupuolella tarkastellaan tilannetta, missä joku toinen on hävittänyt tai salannut testamentin. Tutkielmassa lähdetään siitä vallitsevasta oikeustilasta, että testamentin voi peruuttaa vapaamuotoisesti. Lopuksi pohditaan niitä hyötyjä ja haittoja, mitä määrämuotoisesta testamentin peruuttamisesta syntyisi. Käsiteltävien oikeustapauksien pääpaino on sellaisissa tapauksissa, joissa testamentti on kadonnut. Tulkinta-avun hakemiseksi nostetaan esiin muutamassa kohdassa tapauksia, joissa testamentti on tallella.

---

¹ Kolehmainen – Rabinä 2020, s. 79. Myös Kangas mainitsee testamentin tärkeimpänä kuolemanvaraisena oikeustoimena henkivakuutuksen edunsaajamääräyksen rinnalla. Ks. Kangas 2018, s. 495.

Tutkielman henkilöasetelmien lähtökohta on, että perittävä on tehnyt testamentin perillispiirin ulkopuolisen luonnollisen henkilön hyväksi. Näissä tilanteissa vastakkainasettelu on perillisten ja testamenttisaantoon toteen näyttävän testamentin saajan välillä. Tosielämässä testamentti on voitu tehdä oikeushenkilön tai suosimistarkoituksessa vain jonkun perillisen hyväksi. Tutkielmassa käytetystä lähtökohdasta huolimatta testamentin peruuttamisväitteen voi tehdä yhtä hyvin perillinen kuin testamentin saaja.² Edelleen ongelmia voi aiheuttaa tilanne, jossa vanha testamentti on tallella, mutta uutta testamenttia ei löydy jäämistöstä. Puhutaan peruutuksen peruutuksesta, kun vanha testamentti on peruutettu tekemällä uusi ja uusi testamentti oletetaan peruutetuksi. Arvioitavaksi tulee, onko uudempi testamentti todella peruutettu ja vastaako tallella oleva testamentti edelleen perittävän tahtoa.³ Laissa ei ole säännöksiä peruutuksen peruutuksesta.⁴ Testamentin elpymiseen liittyvät asiat rajataan kuitenkin tutkielman ulkopuolelle.⁵

Kadonnutta testamenttia koskevissa oikeudenkäynneissä jäämistöoikeuden työkalut eivät riitä, vaan merkitystä on myös todistusoikeuden säännöillä. Tämän vuoksi tutkielmassa on käytetty prosessioikeuden kirjallisuutta. Tutkielman pääpaino on jäämistöoikeudessa, joten prosessioikeutta käsittelevä kappale tarjoaa lukijalle enemmänkin katsauksen alan aiheisiin kuin kattavan esityksen. Tutkielmassa tarkastellaan väittämistaakkaa, vapaata todistusharkintaa, todistajien käyttämistä ja näytön riittävyyttä. Sen sijaan peruuttamiskanteen nostamiseen, pesänselvitykseen ja testamentin tiedoksiantoon liittyvät käytännön asiat, kuten kysymys siitä, saako kadonneen testamentin mukainen testamentin saaja hakea määräystä pesänjakajaksi, jäävät tutkielman ulkopuolelle.⁶

Aarnio ja Kangas linjaavat Suomen jäämistöoikeus I -teoksen saatesanoissa osuvasti, että käytännön perintöoikeuden ja oikeuskäytännön välillä on murtamaton yhteys.⁷ Tämä näkyy hyvin käsillä olevassa työssä, kun tutkimuskysymysten selvittämiseksi käydään läpi runsaasti korkeimman oikeuden ja hovioikeuksien ratkaisuja. Suomen hovioikeudet lähettivät

---

² Ks. KKO 1997:52.

³ Kangas 2011, kohdat ”Mistä tapauksessa on kysymys” ja ”Mitä ratkaisusta seuraa”.

⁴ Tilanteeseen on otettu kantaa oikeuskäytännössä. Ks. Rovaniemen HO 7.9.2004 S 03/405, KKO 2010:63, KKO 1939 II 15 ja KKO 1948 I 17. Kahdessa jälkimmäisessä tapauksessa korkein oikeus katsoi asiassa esitetyn selvityksen perusteella testamentin tekijän tarkoittaneen, että ensiksi tehty testamentti jäi voimaan.

⁵ Aiheesta lisää ks. Aarnio, Aulis. Kysymyksiä testamenttioikeuden alalta. Tutkimus eräistä oikeudellisen käsitteenmuodostuksen peruspiirteistä. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja 1969.

⁶ Ks. Lohi 2008, kohta ”Mitä ratkaisusta seuraa”. Peruutetuksi väitettyyn testamenttiin vetoavalla on suuri intressi hakea pesänjakajan määräämistä. Testamenttikanteista ks. Ylöstalo, Matti: Testamentinmoitteesta. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. WSOY 1953 ja Lohi, Tapani – Välimäki, Pertti: Pesänselvityksen ongelmakohtia. Kauppakaari 1999, s. 55–190.

⁷ Aarnio – Kangas 2016, saatesanat.

tutkielmaa varten kaikki 2000-luvun kadonnutta testamenttia koskevat lainvoimaiset ratkaisut. Viimeisen tahdon selvittämistä koskeva kolmas pääluku perustuu laajaan oikeuskäytäntöpohjaan, kun taas muualla työssä pääpaino on oikeuskirjallisuudessa esitettyjen kannanottojen pohdinnassa. Tutkielmassa annetaan kirjoittajan omia perusteltuja tulkintasuosituksia. Työn metodillinen pääpaino on siten lainopillisessa tutkimuksessa.

Testamenttiin liittyvä sääntely on vanhaa⁸, minkä vuoksi tutkielmassa käsiteltävät 1900-luvun oikeustapaukset ja lainvalmisteluaineisto ovat edelleen relevantteja testamenttioikeudessa. Perintökaaren lainvalmistelussa hyödynnettiin paljon ruotsalaista lainvalmisteluaineistoa ja lainsäädäntöä.⁹ Sen vuoksi tutkielmassa haetaan tukea ruotsalaisesta oikeuskirjallisuudesta ja perintölainsäädännön esitöistä. Tutkielmassa keskitytään puhtaisiin perinnönjakotilanteisiin, eikä huomioon oteta testamentin asemaa osituksen toimittamisessa.¹⁰ Lähtökohta on, että testamentti on tehty täydessä ymmärryksessä, vapaasta tahdosta ja määrämuotoja noudattaen.¹¹ Testamentti on näin ollen ainakin jossain vaiheessa ollut voimassa ja se on vähintään tekohetkellä vastannut perittävän viimeistä tahtoa. Ydinkysymys on, vastasiko kadonnut jälkisaädös viimeistä tahtoa myös perittävän kuollessa. Tämä on kysymys, johon salapoliisiromaanin omaisesti tutkielman etsivä etsii vastauksia perehtyen oikeuskäytäntöön, lainvalmisteluaineistoon ja oikeuskirjallisuuteen.

---

⁸ Kangas 2018, s. 511. Esimerkiksi ensimmäinen perhevarallisuus oikeudellinen suomenkielinen väitöskirja on vuodelta 1903: Lilius, F. O. Testamentin muodosta Suomen oikeuden mukaan. Lisäksi testamenttioikeuden tärkeä lainvalmisteluaineisto Lvk 1935:2 on vuodelta 1935.

⁹ Hallituksen esityksessä HE 6/1964 vp, s. 1 todetaan, että perintölainsäädäntöä uudistettaessa on kiinnitettävä huomiota Ruotsin lainsäädäntöön, koska siellä käytännön kokemukset säännöksistä ovat olleet myönteisiä ja koska sääntelyä on hyvä ohjata yhtenäisempään suuntaan muiden pohjoismaiden lainsäädännön kanssa.

¹⁰ Ks. Lohi 2020, s. 286. Jäämistöosituksessa on tärkeää, että siinä ovat mukana kaikki kuolinpesän osakkaat. Ongelmia aiheutuu, jos kadonneen testamentin mukainen yleistestamentin saaja sivuutetaan osituksessa.

¹¹ Tosielämän oikeudenkäynneissä voidaan vedota ensisijaisesti siihen, että testamentti on tehty esimerkiksi pakkoa käyttämällä tai muuten sopimattomasti ja vasta toissijaisesti siihen, että tehty testamentti on peruutettu. Tutkielmassa keskitytään vain jälkimmäisen kysymyksen selvittämiseen.

2 TESTAMENTIN PERUUTTAMINEN

2.1 Peruuttamistavat

Työn kannalta olennainen kysymys liittyy siihen, kuinka määrämuotoisen ja muutoinkin pätevästi tehdyn testamentin voi peruuttaa. Käsitys testamentin vapaasta peruutettavuudesta (*voluntas ambulatoria est usque ad mortem*) on oikeustieteessä vakiintunut jo ennen, kuin siitä otettiin lakiin säännös vuonna 1734.¹² Ajatus testamentin vapaasta peruutettavuudesta on vielä nykyäänkin kirjoitettu suoraan lakitekstiin. Testamentti on perittävän kuolemaan saakka vapaasti peruutettavissa, koska PK 10:5.2:n mukaan lupaus olla peruuttamatta testamenttia ei ole sitova.¹³ Voidaan Aarnion tavoin todeta, että ajatus testamentin vapaasta peruutettavuudesta on juurtunut syvästi suomalaiseen oikeuskäsitykseen.¹⁴

Perintökaarella mainitaan kolme eri tapaa, joilla testamentti voidaan peruuttaa. PK 10:5.1:n mukaan testamenttimääräys on tehoton, jos testamentin tekijä on siinä järjestyksessä, kuin testamentin tekemisestä on säädetty, peruuttanut määräyksensä tai jos hän on hävittänyt testamentin tahi muutoin selvästi ilmaissut, ettei määräys enää vastaa hänen viimeistä tahtoaan. Siten ensinnäkin testamentin voi peruuttaa samassa järjestyksessä, missä se on tehty eli tekemällä uuden testamentin.¹⁵ Tähän liittyen ongelmia voivat tuottaa vanhan ja uuden testamentin päällekkäiset tai ristikkäiset testamenttimääräykset. Niihin ei kuitenkaan syvennyttä tässä tarkemmin aiheen rajauksen vuoksi.

Toiseksi testamentti voidaan peruuttaa konkreettisesti hävittämällä testamenttikappale. Oikeuskirjallisuudessa tätä on luonnehdittu yksinkertaisimmaksi peruutustavaksi. Testamentin tekijä voi esimerkiksi repiä, polttaa tai muuten tuhota testamenttiasiakirjan tai yliviivata testamentin tekstit.¹⁶ Tätä peruutusmuotoa ei ole sidottu määrämuotoon, vaan se voidaan tehdä täysin vapaamuotoisesti. Esimerkiksi todistajia, allekirjoitusta tai kirjallista muotoa ei tarvita.¹⁷ Agell on huomauttanut, että vaikka peruuttaminen ei vaadi määrämuotoa, se on silti oikeustoimi.¹⁸ Sinällään peruutustapa vaikuttaa yksinkertaiselta oikeustoimelta, mutta se voi helposti johtaa monimutkaisiin ongelmatilanteisiin. Aina ei ole täyttä varmuutta siitä, onko

¹² Aarnio – Kangas 2015, s. 421. Vuoden 1734 PK 16:3:n mukaan, ”jos joku on testamenttinsa muuttanut tai peruuttanut, olkoon hänen viimeisellä tahdollansa voima...”.

¹³ Tilanne on toisin esimerkiksi lahjanlupauksen kohdalla. Lahjanlupauksen antaja voi sitoutua olemaan peruuttamatta lahjanlupauksen täyttämistä. Kangas 2018, s. 579.

¹⁴ Aarnio 1969, s. 34.

¹⁵ Kangas 2019, s. 606.

¹⁶ Kangas 2018, s. 587.

¹⁷ Rautiala 1971, s. 49.

¹⁸ Agell 1999, s. 48.

testamentin tekijä peruuttanut testamentin hävittämällä, vai onko testamentti muuten testamentin tekijän tahtomatta hävinnyt. Ongelman selvittämisen lähtökohdaksi on oikeuskäytännössä muodostunut peruutuspresumptio, jota käsitellään alaluvussa 2.2.

Kolmanneksi testamentti voidaan peruuttaa ilmaisemalla selvästi, ettei määräys enää vastaa testaattorin tahtoa. Näin ollen testamentti voidaan peruuttaa suullisesti tai kirjallisesti ilman todistajia.¹⁹ Korkeimman oikeuden mukaan suullisen peruutusilmoituksen on oltava riittävän selvä, jottei lausumia voida pitää ainoastaan suunnittelutaseina ilmauksina.²⁰ Kankaan mukaan suullisen tahdonilmaisun on oltava yksiselitteinen eikä se saa jättää epäilystä siitä, että kyseessä olisi vain aikomus tai suunnitelma testamentin peruuttamiseen.²¹

Kangas on esittänyt, ettei peruutustahtoa voi ilmaista sivulauseessa.²² Tämä on hieman harhaanjohtavasti ilmaistu, koska peruutustahdon voi ilmaista selvästi sivulauseessakin. Esimerkiksi ”Haluan kaikkien kuulevan, että täten suullisella ilmauksella peruutan vuonna 2015 Essi Esimerkille tekemäni testamentin” -virkkeessä tahdonilmaisuu on sivulauseessa. Siten voidaan todeta, että suullisen peruutusilmoituksen voi antaa sivulauseessa, mutta ei esimerkiksi sivuhuomautuksena, ohimennen sanoen, vitsaillessa tai tulevaisuuteen viitattaessa. Riittävää ei myöskään ole, että perittävä on katunut testamentin tekoa.²³ Testamentin peruuttaminen selvällä ilmaisulla ei tule aina arvioitavaksi seikaksi testamentin peruuttamisen yhteydessä. Jos testamentin tekijä on peruuttanut testamentin uudella testamentilla tai sen hävittämällä, ei asiassa ole tarpeen arvioida, oliko testamentin tekijä muutoin selvästi ilmaissut, ettei testamentti vastannut hänen viimeistä tahtoaan.²⁴

¹⁹ Rautiala 1971, s. 50.

²⁰ KKO 1949 II 432 ja KKO 2010:54. Ks. Lvk 1935:2, s. 87, jonka mukaan määrämuotoista peruutusta ei tarvita, jos testamentin tekijä on *tavalla tai toisella täysin selvästi ilmaissut*, ettei määräys enää vastaa tämän tahtoa. Samoin asiaa ovat arvioineet ruotsalaiset lainvalmistelijat, joiden mukaan merkitystä ei tule antaa keskustelunluontoisille lausumille. Ks. SOU 1929:22, s. 130.

²¹ Kangas 2018, s. 586.

²² Kangas 2018, s. 586. Todisteluun liittyvien vaikeuksien vuoksi suulliseen peruuttamiseen kannattaa ryhtyä vain, jos se on välttämätöntä. Tällainen voisi olla tilanne, missä testamentin tekijällä ei ole pääsyä alkuperäisen testamentin luokse. Ks. Heikonen 1941, s. 256. Testamentin tekijälle on annettava mahdollisuus testamentin peruuttamiseen tilanteessa, missä testamentti on annettu toisen henkilön haltuun.

²³ Lohi 2011b, KKO:n ratkaisut kommentoin → 2010:II → KKO 2010:54 → Testamentin peruutus → Mitä ratkaisusta seuraa? Kommentissaan Lohi analysoi, onko KKO noudattanut ratkaisussa 2010:54 liian korkeaa peruutuskynnystä ja onko suullinen peruutustahdonilmaisuu käytännössä enää ollenkaan mahdollinen.

²⁴ KKO 2016:32.

2.2 Peruutuspresumptio ja peruuttamistarkoitus

Peruutuspresumption ydinajatus on, että kadonnut testamentti oletetaan peruutetuksi.²⁵ Vuoden 1935 ehdotuksessa lainvalmisteluvaliokunta esitti peruutuspresumption ottamista lakitekstiin. Ehdotuksen mukaan kadonnut testamentti katsottaisiin hävitetyksi, elleivät olosuhteet anna aihetta muunlaiseen otaksumaan.²⁶ Peruutuspresumptiosta ei otettu säännöstä perintökaareen lain kokonaisuudistuksen yhteydessä, mutta sen vaikutukset ovat jääneet elämään nykypäivään oikeuskäytännön kautta. Peruutuspresumption soveltuessa huomiota ei kiinnitetä asiakirjan katoamisen syyhyn, vaan testaattorin on katsottava peruuttaneen sen hävittämällä.²⁷ Myös ruotsalaiset lainvalmistelijat ovat olleet peruutuspresumption kannalla, vaikkei siitä ole Ruotsissakaan otettu lakitekstiin erillistä mainintaa.²⁸

Tämä Aarnion ja Kankaan mukaan ”karkealtakin tuntuva” peruutuspresumptio on vain lähtökohta ja oletama on kumottavissa vastanäytöllä.²⁹ Testamentin saajan on esitettävä näyttöä testamentin voimassaolosta, jos hän haluaa vedota testamenttiin.³⁰ Näyttötaakka on siten sillä, joka vetoaa laillisesta perimisjärjestyksestä poikkeavaan testamenttiin. Rautiala on ilmaissut asian osuvasti niin, että peruuttamistahto muuttuu todistuskysymykseksi.³¹ Kadonnut testamentti asetetaan perinnönjaon perustaksi, jos asiassa näytetään, että testamentti on joutunut pois testaattorin hallusta tämän tahtomatta. Testamentin häviäminen ei tarkoita jälkikäädöksen peruuttamista, jos testaattorilla ei ole ollut peruuttamistarkoitusta (*animus revocandi*).³² Myöskään ruotsalaisten lainvalmistelijoiden mukaan testamenttiin perustuvan oikeuden säilyminen ei ole riippuvainen testamenttiasiakirjan säilymisestä.³³

Peruuttamistarkoituksella on tärkeä rooli tilanteessa, jossa testamenttiasiakirja on hävinnyt perittävän tahtomatta. Tällainen tilanne oli esillä esimerkiksi Vaasan hovioikeuden tapauksessa S 96/174, missä perittävä oli kuollut äkillisesti tulipalossa kotonaan.³⁴ Hovioikeus

²⁵ Aarnio – Kangas 2015, s. 465.

²⁶ Lvk 1935:2, s. 87.

²⁷ Rautiala 1956, s. 71. Oikeustila ei ole ollut aina sama. Aikaisemmin oikeustieteessä vallitsi kanta, jonka mukaan perillisen oli osoitettava kadonnut testamentti peruutetuksi. Testamentti oletettiin voimassa olevaksi sen häviämisestä huolimatta. Lisää aiheesta Aarnio – Kangas 2015, s. 465.

²⁸ SOU 1929:22, s. 180.

²⁹ Aarnio – Kangas 2015, s. 469. Esimerkiksi KKO 1955 II 114 ja KKO 1992:84.

³⁰ Rautiala 1956, s. 72. Ks. Rautiala 1971, s. 49. Rautialan mukaan testamentin saajan tulee ainakin näyttää, etteivät olosuhteet olleet sellaiset, että testamentti olisi katsottava peruutetuksi.

³¹ Rautiala 1967, s. 253.

³² Kangas 2019, s. 605–606.

³³ SOU 1929:22, s. 180. Mainitaan vielä lyhyesti, että peruuttamistarkoituksen lisäksi testamentin peruuttaminen edellyttää kelpoisuutta kyseisen tahdonilmaisun antamiseen. Testamentintekokelpoisuuden menettämisen syyt voivat johtaa peruuttamiskelpoisuuden menettämiseen. Kangas 2019, s. 605.

³⁴ Aarnio – Kangas 2015, s. 467. Vaasan HO 21.1.1997 S 96/174.

katsoi tulleen näytetyksi, että testamenttia oli säilytetty perittävän kotona ja se oli tuhoutunut tulipalossa perittävän tahtomatta. Vallitseva oikeustila vastaa lainvalmistelukunnan huomiioon ottamaa korkeimman oikeuden vuonna 1941 antamaa lausuntoa, jonka mukaan lakiin otetut testamentin tulkintaohjeet voivat olla arveluttavia tapausten moninaisuuden vuoksi.³⁵ Kaikkia mahdollisia tilanteita on ennakolta vaikea säännellä lailla ja testamentin häviämistä koskeva arviointi onkin muodostunut pitkälti oikeuskäytännössä.

Kankaan mukaan testamentin peruuttamistahto on aina kyettävä näyttämään toteen eikä peruuttamistarkoitusta voida presumoida.³⁶ Tämä pätee ainakin niihin tilanteisiin, joissa testamentti on tallella. Tällöin oletama on kadonneen testamentin tilanteisiin verrattuna päinvastoin testamentin voimassa olossa ja peruuttamiseen vetoavan on näytettävä peruuttamistarkoitus toteen. Kadonneen testamentin tilanteissa peruutuspresumption soveltuessa testaattorin nimenomaan oletetaan tarkoittaneen hävittää testamentti. Tämän jälkeen testamentin saajan on näyttöä esittämällä osoitettava, ettei testamentin häviäminen vastannut testaattorin tahtoa eikä hänellä siten ollut peruuttamistarkoitusta. Siten peruutuspresumptio sisältää oletuksen testaattorin tarkoituksesta hävittää testamentti. Voidaan todeta, että peruuttamistarkoitus voidaan presumoida testamentin puuttuessa jäämistöstä, mutta ei sen tallella ollessa.

Lainvalmistelukunta totesi vuoden 1935 ehdotuksessaan jopa hieman runollisesti, että testamentin peruuttamisen jälkeen asiakirja muuttuu tyhjäksi kuoreksi ilman sisällystä.³⁷ Tällä viitattiin nähdäkseni siihen, ettei testamenttioikeudessa fyysisellä asiakirjalla, ”tyhjällä kuorella”, ole niin suurta merkitystä, kuin sen sisällön antavalla testamentin tekijän tahdolla. Jos testamentti on hävinnyt ilman peruuttamistarkoitusta, ei testamenttia katsota peruutetuksi. Näiden edellä mainittujen kohtien perusteella on helppo yhtyä Kankaan toteamukseen, että peruuttamistarkoituksella on keskeinen asema testamenttioikeudessa.³⁸ Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan sitä, miten peruuttamistarkoitusta tai sen puuttumista voidaan perustella.

---

³⁵ Lvk 1955:1 ja KKO:n lausunto 1941, s. 59.

³⁶ Kangas 2019, s. 606.

³⁷ Lvk 1935:2, s. 87.

³⁸ Kangas 2019, s. 605.

3 TESTAATTORIN VIIMEISEN TAHDON SELVITTÄMINEN

3.1 Kulmakivenä subjektiivinen tulkinta

Testamentin tulkinnassa on aina olennaisinta selvittää testaattorin viimeinen tahto. Ensinnäkin tämä lähtökohta on kirjoitettu suoraan lakitekstiin ja perintökaassa viitataan useassa kohdassa testaattorin viimeiseen tahtoon.³⁹ Perintökaaren 11:1:n mukaan testamenttia on tulkittava niin, että tulkinnan voidaan otaksua vastaavan testamentin tekijän tahtoa. Puhutaan subjektiivisesta tulkinnasta, jonka perusta löytyy lakitekstistä.

Toiseksi perittävän viimeisen tahdon selvittäminen on vahvistettu perintökaarta edeltävissä lainvalmisteluasiakirjoissa. Vuoden 1935 ehdotuksessa perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi todetaan osuvasti, että olisi oikeustajuntaa loukkaavaa asettaa perinnönjaon pohjaksi sellainen testamentti, joka ei ilmaise perittävän viimeistä tahtoa.⁴⁰ Vuoden 1955 ehdotuksessa lainvalmistelukunta viittaa vuosien 1935 ja 1938 esitysehdotuksiin ja toteaa, että näihin kaikkiin lainvalmisteluasiakirjoihin on otettu testamentin tulkintaan liittyen samansisältöiset säännökset. Tulkinnan lähtökohtana on yksinomaan testamentin tekijän tahto, eli se, mitä testaattorin on säännönmukaisesti otaksuttava tarkoittaneen.

Kolmanneksi kanta on vahvistettu oikeuskirjallisuudessa. Wallin on puhunut testamentin tulkinnan täysin subjektiivisesta luonteesta.⁴¹ Samoin Lohen mukaan testamentin sisältö määräytyy yksinomaan tekijän tarkoituksen mukaan, eikä muun muassa kestävän kehityksen periaatteen tai taloudellisen tehokkuuden mukaan.⁴² Miettinen on vielä tarkentanut, että viimeisen tahdon selvittäminen on ensisijainen tulkintatapa ja kaikki muut mahdolliset tulkintasäännöt ovat toissijaisia.⁴³ Aho mukaan testamenttien tulkinta on vain yhden henkilön tarkoituksen huomioon ottavan tulkinnan päätyyppi.⁴⁴

Testamenttioikeudessa korostunut subjektiivinen tulkinta on hyvin poikkeavassa asemassa, koska yleensä oikeustointen tulkinnassa käytetään objektiivista tulkintaa.⁴⁵ Esimerkiksi sopimusoikeudessa epäselvän sopimusehdon tulkinnan lähtökohtana on etsiä objektiivisten

³⁹ Esimerkiksi valtion oikeutta perintöön koskeva PK 5:2.2 ja testamentin peruuttamista koskeva PK 10:5.

⁴⁰ Lvk 1935:2, s. 87.

⁴¹ Wallin 1976, s. 33.

⁴² Lohi 2011a, s. 51 ja 53.

⁴³ Miettinen 1965, s. 531.

⁴⁴ Aho 1968, s. 26.

⁴⁵ Aho perustelee tulkintojen erilaisuutta oikeustointen erilaisuudella. Varallisuus oikeudelliset oikeustoimet eivät testamentin tunnusmerkistöstä poiketen ole kuolemanvaraistoimia, yksipuolisia tai vastikkeettomia. Aho 1968, s. 172.

kriteerien perusteella sanamuodon mukainen sisältö. Objektiivisessa tulkinnassa merkitystä ei ole toisen sopimuskumppanin tarkoituksella, vaan aineistoa tulkitaan puolueettomasti ja tasapuolisesti.⁴⁶ Arvioinnissa ei oteta huomioon sitä, että sopimusehdon laatija käyttää jotain käsitettä yleisestä kielenkäytöstä poikkeavasti.⁴⁷ Objektiivinen tulkinta on tavanomainen tulkintatapa monien muiden oikeustoimien parissa, mutta testamenttien tulkinnassa ja testaattorin viimeisen tahdon selvittämisessä käytetään subjektiivisen tulkinnan periaatetta.

Testamenttioikeuden ytimessä on testaattorin tarkoituksen selvittäminen, oli tulkittava määräys kirjoitettu yleisestä kielenkäytöstä poikkeavasti tai ei. Merkitystä ei anneta testamentin saajan tai perillisten käsityksiin, oletuksiin tai odotuksiin testamentin tulkinnasta, vaan huomio kiinnitetään yksin testamentin tekijään.⁴⁸ Myös Hyvönen on pitänyt ongelmallisena sitä, että KKO 2018:78 tapauksen hovioikeusperusteluissa oli etsitty testaattorin tarkoitusta jälkikäädöksen sanamuodosta käsin.⁴⁹ Huomattavaa on, ettei osapuolten kesken ole yleensä erimielisyyttä siitä, että ratkaisevaa on testaattorin tarkoitus. Erimielisyydet johtuvat yksittäistapauksissa testaattorin tarkoituksen eri tulkinnoista.⁵⁰

Testaattorin viimeiselle tahdolle on oikeuskirjallisuudessa annettu useita ytimekkäitä synonyymeja. Gottberg-Talve puhuu testaattorin todellisesta tahdosta, Kangas aidosta todellisesta tahdosta ja Ylöstalo todellisesta tarkoituksesta.⁵¹ Aarnion mukaan ilmaisulla on oltava riittävästi syvyyttä, jotta voidaan puhua todellisesta tahdosta.⁵² Heikosen mukaan vainajan viimeinen tahto tarkoittaa jäämistöä koskevaa silloista ja myöhempää tahdonilmaisua. Viimeiseen tahtoon kuuluu, ettei sitä ole jälkeensä muutettu tai peruutettu.⁵³ Rakkaalla lapsella on monta nimeä ja tärkeällä testamenttioikeuden käsitteellä on runsaasti eri nimityksiä.

Annetaan vielä lyhyesti termistöön liittyvä huomautus. Edellä avattiin lainvalmistelukunnan ehdotusta, jonka mukaan testaattorin viimeinen tahto on se, mitä testaattorin on

⁴⁶ Hemmo – Hoppu 2006. Sopimusoikeus → 7. Sopimuksen keskeinen sisältö → Sopimuksen tulkinta → Sopimusten tulkintaperiaatteista. Myös lainvalmisteluaineistossa Lvk 1935:2, s. 87 todetaan, että testamentin tulkinnassa poiketaan kaksipuolisissa oikeustoimissa noudatettavasti tulkintaperiaatteesta.

⁴⁷ Gottberg-Talve 1990, s. 105. Agell hahmottaa testamentin erityislaatuista vertaamalla sitä juoksevaan velkakirjaan. Testamentin sisältö ei juoksevan velkakirjan tavoin ole voimassa vain sen tallella olon vuoksi. Testamentin saaja ei voi esittää vaatimuksia testamentin sisällöstä, joka ei enää vastaa testaattorin viimeistä tahtoa. Agell 1999, s. 51. Testamentin ja *inter vivos* -oikeustoimien välillä on paljon muitakin eroja, joten erot oikeustoimien tulkinnassa ovat ymmärrettäviä. Esimerkiksi Palmgren tuo havainnollisesti esiin testamentin erikoisluonteen verrattuna muihin oikeustoimiin todetessaan, että testamentti saa oikeudellisen merkityksen vasta testamentin tekijän kuollessa. Palmgren 1948, s. 201–202.

⁴⁸ Agell 1999, s. 12, Wallin 1976, s. 32 ja Ylöstalo 1954, s. 17.

⁴⁹ Hyvönen 2019, s. 272.

⁵⁰ Ylöstalo 1954, s. 20.

⁵¹ Gottberg-Talve 1990, s. 105, Kangas 2018, s. 587 ja Ylöstalo 1954, s. 17.

⁵² Aarnio 1969, s. 70 ja Aarnio 1980, s. 8.

⁵³ Heikonen 1941, s. 255.

säännönmukaisesti otaksuttava tarkoittaneen. Aarniokin on sillä kannalla, että testamentin yhteydessä saatavilla on vain oletettu tarkoitus.⁵⁴ Ylöstalon mukaan tulkinnan tavoitteena on antaa testamentille se merkitys, jonka voidaan lähinnä katsoa vastaavan testaattorin tahtoa.⁵⁵ Jälkikäteen on mahdotonta tietää täysin varmaksi testaattorin viimeinen tahto. Testamentti-oikeudessa paljon käytetyt indisiot edelleen vahvistavat ajatusta siitä, että nimenomaan kyseessä on aina otaksuttavan tahdon selvittäminen. Testaattorin viimeisestä tahdosta puhuminen kuitenkin on jäämistöoikeudessa vakiintunut termi, jonka vuoksi sitä käytetään tässäkin tutkielmassa pienestä vivahdevirheestä huolimatta.

Koskevatko testamentin tulkinnan säännöt tutkielmassa käsiteltäviä tilanteita, joissa itse testamenttiasiakirjaa ei ole löydettävissä? Helsingin hovioikeus on tapauksessa S 16/2759 viitannut oikeuskirjallisuuteen todeten, että testamentin peruuttaminen tulisi erottaa testamentin tulkinnasta.⁵⁶ Testamentin peruuttamiseen tulisi ratkaisun perusteluiden mukaan soveltaa vain testamentin peruuttamista koskevia sääntöjä ja testamentin tulkintaa koskevia sääntöjä tulisi soveltaa vain voimassa olevaan testamenttiin. Hovioikeus ei ole esittänyt viittaukselleen lähdettä. Asetun hovioikeuden kanssa eri kannalle.

Nähdäkseni ei ole mitään käytännön- tai periaatetason syytä sille, minkä vuoksi viimeisen tahdon arviointi pitäisi olla näissä tilanteissa eri. Kyse on pohjimmiltaan samasta asiasta, testaattorin omaisuuden jakamisesta tämän viimeisen tahdon mukaisesti. Tallella olevan ja kadonneen testamentin tulkinnassa huomiota kiinnitetään kaikkeen saatavilla olevaan aineistoon, jonka perusteella viimeistä tahtoa voidaan selvittää. Vaikka peruuttamiseen toki sovelletaan peruuttamista koskevia säännöksiä, liittyy niihin kiinteästi myös testamentin tulkintaan liittyviä seikkoja. Viimeisen tahdon selvittäminen ei liity ainoastaan testamentin sisällön tulkintaan, vaan se on olennaista myös testamentin olemassaoloon liittyvissä kysymyksissä. Tämän vuoksi viimeinen tahto on tulkinnan lähtökohtana silloinkin, kun alkuperäinen testamentti on tuhoutunut tai joutunut kadoksiin.

Saarenpää on käsitellessään testamentin muutosäännöksiä ja testamentin erottamista muista oikeustoimista pohtinut testamentin asemaa viimeisen tahdon tulkinnassa. Hänen mukaansa testamentin tekijän tahto on yhtä aikaa tulkinnan lähtökohta ja todistelun kohde.⁵⁷ Tämä Saarenpään toteamus on erittäin osuvasti muotoiltu ja soveltuu käsillä olevan tutkielman

---

⁵⁴ Aarnio 1980, s. 8.

⁵⁵ Ylöstalo 1954, s. 17.

⁵⁶ Helsingin HO 14.2.2018 S 16/2759.

⁵⁷ Saarenpää 1998, s. 8.

aiheeseen. Toisaalta kadonneen testamentin arviointi aloitetaan tulkitsemalla testaattorin viimeistä tahtoa ja yhtäältä todistelu kohdistuu viimeiseen tahtoon. Siten voidaan todeta, että testamentin tekijän tahto on samalla tulkinnan lähtökohta ja todistelun kohde.

Vielä neljänneksi lakitekstin, lainvalmisteluaineiston ja oikeuskirjallisuuden lisäksi testaattorin viimeisen tahdon selvittäminen kadonneen testamentin osalta on ollut usein esillä oikeuskäytännössä. Näissä korkeimman oikeuden ja alioikeuksien tapauksissa on tuotu esiin sellaisia konkreettisia viimeisen tahdon arvioinnin lähtökohtia, joita lakiteksti tai oikeuskirjallisuus ei tarjoa. Arvioinnin lähtökohdan muodostaa korkeimman oikeuden ratkaisussa 2016:32 koottu kanta. Korkein oikeus viittaa vuonna 2010 annettuihin ratkaisuihin KKO 2010:54 ja KKO 2010:63 todeten, että väitettyä testamentin peruuttamista on arvioitava siltä pohjalta, vastaako peruuttaminen testamentin tekijän viimeistä tahtoa. Mitä tämä käytännössä tarkoittaa?

Korkein oikeus on ratkaisussa 2016:32 täsmentänyt testaattorin viimeisen tahdon selvittämistä koskevaa arviointia. Viimeisen tahdon arvioinnissa on korkeimman oikeuden mukaan otettava huomioon ensinnäkin testamentin voimassaolon tai peruuttamisen puolesta puhuvat *olosuhteet*, kuten testamentin tekijän myöhemmät elämänvaiheet. Toiseksi huomioon on otettava se, miten testamentin tekijä on voinut *toimia* testamenttikappaleen suhteen. Sama kanta on vielä myöhemmin vahvistettu tuoreessa ratkaisussa KKO 2019:27. Korkein oikeus on jo 1930-luvulta alkaen useissa tapauksissa kadonneen testamentin osalta selvittänyt testaattorin viimeistä tahtoa.⁵⁸ Kuitenkin vasta tuoreessa oikeuskäytännössä arvioinnin lähtökohdat on kirjallisesti tiivistetty olosuhteiden ja toimintamahdollisuuksien ympärille.

Korkeimman oikeuden mukaan edellä mainittu lista ei ole tyhjentävä, vaan olosuhteet ja toimintamahdollisuudet ovat esimerkkejä huomioon otettavista seikoista. Oikeuskirjallisuudessa vuonna 1954 Ylöstalo toi esiin, että tulkitsijalla on valta käyttää kaikkea käytettävissä olevaa aineistoa viimeisen tahdon selvittämiseksi.⁵⁹ Sittemmin myös Aarnio ja Gottberg-Talve ovat todenneet, että testamentin tulkinnassa voidaan ottaa huomioon kaikki asiaa valaiseva aineisto.⁶⁰ Tämä on huomattavissa oikeuskäytännössäkin, kun useissa tapauksissa osapuolet ovat tuoneet monipuolisesti esiin kaikenlaisia asiaan liittyviä seikkoja. Tämä

---

⁵⁸ Esimerkiksi KKO 1955 II 114. Kun kirjallista testamenttia ei ollut testaattorin kuoleman jälkeen löytynyt, eivätkä olosuhteet antaneet aihetta muunlaiseen otaksumaan, testaattorin oli katsottava hävittäneen sen.

⁵⁹ Ylöstalo 1954, s. 22.

⁶⁰ Aarnio 1975, s. 171 ja Gottberg-Talve 1990, s. 105.

vahvistaa sitä, että testamentin tekijän viimeisen tahdon selvittämistä koskevassa arvioinnissa on mahdollista ja jopa välttämätöntä nostaa esiin kaikki tapauksessa ilmi tulevat seikat.

Subjekttiivisen tulkinnan avulla selvittettävä testaattorin viimeinen tahto on siten peruuttamistarkoituksen selvittämisen kulmakivi. Arviointi vaikeutuu seuraavasta alaluvusta 3.2 eteenpäin, kun siirrytään tarkastelemaan arvioinnin yksittäisiä osatekijöitä ja pohditaan sitä, miten viimeistä tahtoa voidaan tulkita kadonneen testamentin tilanteissa. Edellä esitelty, oikeuskäytännössä jo pitkään noudatettu linja testamentin voimassaolon tai peruttamisen puolesta puhuvien olosuhteiden ja toimintamahdollisuuksien ympärille rakennetusta arvioinnista asettaa lähtökohdat testamentin peruuttamiseen liittyvissä kysymyksissä. Näiden lisäksi tutkielmassa käsitellään muita oikeuskäytännössä usein esiin nousevia seikkoja. Näitä ovat peruuttamisesta muille kertominen, omaisuuden jakotapa ja testamentin säilytyspaikka. Lopuksi otetaan tarkasteluun vielä muun muassa yhdenvertaisuuteen, henkivakuutukseen ja perittävän luonteenpiirteisiin liittyviä näkökulmia.

3.2 Ihmissuhteiden merkitys

3.2.1 *Perittävän muuttunut suhde perillisiin ja testamentin saajiin*

Kadonneen testamentin arvioinnin keskiössä on kysymys siitä, oliko perittävän viimeisen tahdon mukaista jättää perintöä tietyille henkilöille. Siten tärkeää on arvioida erilaisia henkilörelaatioita. Kuten tullaan huomaamaan, oikeuskäytännössä merkitystä on annettu perittävän välien muutoksille sekä suhteessa testamentin saajaan että lakimääräisiin perillisiin. On pohdittava, oliko testaattorin ja testamentin saajan tai perillisten välisissä suhteissa tapahtunut sellaisia muutoksia, jotka olisivat antaneet aiheutta testamentin peruuttamiseen. Nähdäkseni tulkintaa voisi ulottaa vielä laajemmin koskemaan muitakin henkilöitä. Esimerkiksi sisarusten keskinäiset tulehtuneet välit tai testamentin saajan muuttunut käytös testaattorin lähimmäisiä kohtaan voivat saada testaattorin peruuttamaan testamentin. Seuraavaksi keskitytään tarkastelemaan perittävän suhdetta, tai oikeastaan suhteen muuttumattomuutta sekä muutosta perillisiin ja testamentin saajaan.

Helsingin hovioikeuden tapauksessa S 97/1328 alkuperäistä testamenttia ei ollut löytynyt, mutta testamentin saajat vetosivat heidän hyväkseen tehtyyn testamenttiin.⁶¹ Perittävällä oli ollut lämpimät ja läheiset välit kaikkia testamentin saajia kohtaan. Sen sijaan hänellä oli

---

⁶¹ Aarnio – Kangas 2015, s. 468. Helsingin HO 2.6.1998 S 97/1328.

huonot välit lakimääräisen perillisensä eli veljensä kanssa, koska perittävä oli joutunut panttaamaan asunto-osakkeensa tämän velasta. Kaiken asiassa esitetyn todistelun perusteella hovioikeus katsoi kantajien saattaneen todennäköiseksi, että testamentti oli hävinnyt perittävän tahtomatta. Ruotsin korkeimmalla oikeudella oli käsiteltävänä samansuuntainen tapaus, missä alkuperäinen testamentti oli kadonnut ja jäämistöstä löytyi vain testamentin kopio. Perittävän suhde testamentissa muistettuun palvelijaan oli ollut hyvä, eikä perittävä ollut missään yhteydessä perillisiinsä. Testamenttia ei katsottu peruutetuksi, vaan jäljennöksen säilyttämistä pidettiin riittävänä osoituksena perittävän viimeisestä tahdosta.⁶² Näissä tapauksissa arviointiin vaikuttivat sekä huonot välit lakimääräisen perillisen kanssa että hyvät välit testamentin saajien kanssa.

Perittävän ja muiden henkilöiden välisissä suhteissa tärkeää on tarkastella nimenomaan suhteiden muutosta. Jos testamentintekohetken jälkeen olosuhteet eivät ole muuttuneet, on perustellumpaa ajatella testamentin edelleen vastaavan testamentin tekijän viimeistä tahtoa. Rovaniemen hovioikeuden tapauksessa S 09/599 perittävä oli testamentannut omaisuuttaan veljenpojilleen, joiden kummisetä hän oli.⁶³ Testamentin tekijä oli ollut kummilastensa kanssa läheinen asuessaan samassa pihapiirissä poikien lapsuuden ja nuoruuden ajan. Myöhemmin testaattori oli ikääntymisensä vuoksi muuttanut keskustaan palvelutaloon. Testamenttia ei ollut löytynyt testaattorin kuoleman jälkeen, eikä perittävän veljen etsinnöistä huolimatta edes perittävän eläessä. Hovioikeus katsoi testamentin peruutetuksi. Näin ollen olosuhteiden tarkastelua ei voida rajata tiukasti jälkisäädöksen tekohetkeen tai toisaalta vain kuolinhetkeen. Tarkastelu on ulotettava koko näiden hetkien väliselle ajalle.

Myös Helsingin hovioikeus on tapauksessa S 13/189 ottanut kantaa perittävän elämässä tapahtuneisiin olosuhteiden muutoksiin ja niiden yhteydestä testamentin tekoon.⁶⁴ Testamentti oli jäämistöstä tallella, mutta arvioinnista voidaan ottaa tulkinta-apua kadonneen testamentin tilanteisiin. Tapauksessa puoliset olivat tehneet keskinäisen testamentin, jonka mukaan omaisuus on molempien kuoltua jaettava heidän lapsilleen ja lapsenlapsilleen. Leski oli tehnyt uuden testamentin, jossa yhtä lasta ja lapsenlasta suosittiin muiden kustannuksella. He olivat osallistuneet puolisoitten hoitamiseen ja ensiksi kuolleen puolison jälkeen lesken auttamiseen. Lapsenlapsi oli asunut kolme vuotta lesken kanssa samassa talossa ja toiminut tämän omaishoitajana. Testamentin tekemisen aikaiset olosuhteet olivat olennaisesti

---

⁶² Rautiala 1967, s. 256 viitannut NJA 1945, s. 544.

⁶³ Rovaniemen HO 20.5.2010 S 09/599.

⁶⁴ Helsingin HO 8.1.2014 S 13/189.

muuttuneet, kun lapsenlapsi oli muuttanut pois testaattorin luota ja lopettanut tämän hoitamisen. Hovioikeus katsoi, ettei testaattorilla ollut enää tarvetta suosia hänen luotaan pois-muuttanutta perillistä muiden aikaisemman jälkisäädöksen mukaisten testamentin saajien kustannuksella. Jäämistöstä löytynyt uudempi testamentti katsottiin peruutetuksi. Tapaus osoittaa havainnollistavasti sen, että perittävän suhteet testamentin saajiin ovat tiukasti sidoksissa testamenttaustahtoon.

Elämäntilanteiden muutokset voivat johtaa siihen, että perittävän elämään tulee uusi läheinen henkilö. Silloin testamentin peruuttaminen voi tulla ajankohtaiseksi, vaikka sinällään suhteet testamentin saajiin ovat pysyneet ennallaan. Itä-Suomen hovioikeus on ratkaisussa S 16/1204 ottanut kantaa perittävän muuttuneeseen elämäntilanteeseen.⁶⁵ Testamentissa omaisuus oli määrätty eläinyhdistykselle ja perittävän siskon lapselle. Muutama vuosi ennen kuolemaansa perittävä oli mennyt naimisiin, jonka seurauksena lapsettoman perittävän elämäntilanne oli muuttunut. Testaattori oli oma-aloitteisesti varannut ajan pankista ja käynyt noutamassa testamentin tallelokerosta pian naimisiinmenon jälkeen. Hän ei ollut palauttanut sitä pankkiin kuolemaansa mennessä. Muun muassa tähän vedoten hovioikeus katsoi testaattorin peruuttaneen testamentin hävittämällä. Suhteiden muutos ei näin ollen viittaa aina negatiiviseen muutokseen. Olennaista on ottaa huomioon perittävän uudet läheiset ihmissuhteet ja niiden merkitys jälkisäädöksen mahdolliseen muuttamiseen tai peruuttamiseen.

3.2.2 Puolison hyväksi tehty testamentti

Erityishuomio ihmissuhteiden muutoksiin liittyy aviopuolison hyväksi tehtyyn testamenttiin. Avioeron vuoksi puolisojen välisen suhteen muutos on erityisen korostunut. Aviopuolison hyväksi tehdyn testamentin taustalla on ajatus, että puolisojen läheinen suhde säilyy muuttumattomana.⁶⁶ Avioeron luonnollinen vaikutus testamenttaustahdon muuttumiseen on huomioitu suoraan laissa, ja PK 11:8:n mukaan aviopuolison hyväksi tehty testamentti on tehoton, jos avioliitto päättyy avioeroon. Kyse ei ole testamentin peruuttamisesta, eikä testaattorin tarvitse avioeron jälkeen toimia aktiivisesti jälkisäädöksen tehottomuuden saavuttamiseksi. PK 11:8:n soveltumiseen ei vaikuta testamentin löytyminen jäämistöstä⁶⁷, ja testamentin tehottomuus on kumottavissa vastanäytöllä.⁶⁸ Avioero luo siten eräänlaisen

⁶⁵ Itä-Suomen HO 9.5.2017 S 16/1204.

⁶⁶ Kangas 2018, s. 530.

⁶⁷ Aarnio – Kangas 2015, s. 559 ja Kangas 2018, s. 530.

⁶⁸ Kangas 2018, s. 530.

tehottomuusolettaman siitä, ettei testamentti ole enää voimassa avioeron jälkeen. Merkittävien erojen vuoksi PK 10:5:n mukaista peruutuspresumptiota ja PK 11:8:n mukaista tehottomuusolettamaa ei voida suoraviivaisesti samastaa toisiinsa, mutta tilanteista on löydetty myös yhtäläisyyksiä. Molemmissa tilanteissa oletama on, ettei testamentti ole voimassa ja testamenttiin vetoavan on esitettävä näyttöä tämän kumoamiseksi.

Korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 2016:32 kyse oli avioeroon johtaneen avioliiton aikana puolisolle tehdyn testamentin peruuttamisesta, kun testamenttia ei ollut löytynyt perittävän jäämistöstä. Kysymyksenasettelu koski sitä, oliko testaattori peruuttanut tekemänsä testamentin. Korkeimman oikeuden tapauksessa keskeiseksi muodostui näyttö siitä, minkälaiset välit perittävällä oli tämän entiseen puolisoon ja toisaalta tämän lakimääräiseen perilliseen eli siskoon. Testamentin saajan mukaan puoliset olivat avioeron jälkeen pitäneet säännöllisesti yhteyttä ja perittävällä oli huonot välit sisarensa. Ulkopuolisen todistajan mukaan perittävä oli puhunut entisestä puolisostaan kielteisesti ja kertonut omaisuuden menevän sisarelleen. Todistajalle oli jäänyt se käsitys, etteivät entiset puoliset olleet yhteydessä toisiinsa eikä perittävä halunnut edellisen puolisonsa perivän häntä. Perittävän sisko esitti näyttöä siitä, ettei perittävä halunnut pitää testamenttia voimassa, koska hän oli taloudellisten vaikeuksiensa vuoksi katunut puolisoiden sopimusositusta. Korkeimman oikeuden mukaan testamentti edellisen puolison hyväksi ei vastannut perittävän viimeistä tahtoa.⁶⁹ Ratkaisu on peruutuspresumption mukainen. Esitetty vastanäyttö ei riittänyt osoittamaan, että kadonnut testamentti olisi ollut voimassa.

Korkein oikeus ei ollut ottanut ratkaisussa kantaa PK 11:8:n tehottomuusolettamaan, vaikka kyse oli avioliiton aikana tehdystä testamentista. Tehottomuus- ja peruutuspresumptio eivät tule tapauksessa yhtä aikaa sovellettaviksi, vaan testamentin tehottomuus PK 11:8:n mukaan on ensisijainen arviointitapa. Nähdäkseni tehottomuusolettama oli kumoutunut, kun perittävä oli vielä avioeron jälkeen ositustoimituksessa viitannut testamentin voimassaoloon. Tämän vuoksi tarkastelu siirrettiin suoraan koskemaan kadonneen testamentin mukaista peruuttamistarkoitusta. Tehottomuus- ja peruutusolettaman välisen suhteen selventämiseksi olisi ollut hyödyllistä, että korkein oikeus olisi ottanut ratkaisuunsa maininnan tehottomuusolettaman soveltumisesta ja kumoutumisesta. Tehottomuusolettama ei liity

---

⁶⁹ Puolison hyväksi tehdyn testamentin näyttökysymyksiä on käsitelty myös tapauksissa KKO 1961 II 83 ja KKO 1945 II 52. Molemmissa tapauksissa tallella ollut testamentti julistettiin tehottomaksi PK 11:8:n mukaisesti. Testamentit oli tehty puolisoiden avioliiton aikana, joka myöhemmin toisessa tapauksessa päättyi avioeroon ja toisessa asumuseroon.

jälkisäädöksen peruuttamiseen, eikä siihen vaikuta testamentin puuttuminen jäämistöstä. Eri asia on, että tehottomuusolettamalla on vaikutusta testamentin peruutuksen arvioinnissa.

Jotta arviointi entisen puolison hyväksi tehdyn ja jäämistöstä kadonneen testamentin tilanteessa voi siirtyä peruutuksen arviointiin, on tehottomuusolettama kumottava riittävällä näytöllä. Tämä kumoamisnäyttö voi vielä vaikuttaa entisen puolison aseman arviointiin seuraavassa vaiheessa eli peruutuspresumption soveltumisessa. Avioeron jälkeen hävitetty testamentti voisi vahvistaa ajatusta siitä, että testamentti on elämäntilanteiden muutoksen vuoksi haluttu peruuttaa. Testaattori ei tällöin ole luottanut testamentin tehottomuuteen PK 11:8:n mukaan, vaan hän on halunnut varmistaa sen peruuttamalla testamentin ja hävittänyt asiakirjan. Arvioinnissa kannattaa painottaa muuttuneita elämäntilanteita ja entisten puolisoiden huonoja välejä. Toisaalta näyttö tehottomuusolettaman kumoamisesta toimii myös vastaargumenttina ja antaa hyvät perustelut peruutuspresumption kumoamiseen. Tehottomuusolettaman kumoamista varten asiassa on jo jollakin tavalla näytetty testamentin olleen pätevä avioerosta huolimatta. Tähän vetoamalla voidaan vahvistaa sitä, että testamentti todella oli tarkoitus pitää voimassa avioerosta ja häviämisestä huolimatta. Peruutusolettaman kumoamiseksi näyttöä kannattaa esittää entisen puolison tärkeästä asemasta avioeronkin jälkeen. Voidaan todeta, että vaikka PK 11:8:n mukainen tehottomuusolettama vaikuttaa yksinkertaiselta, sen soveltuminen ja suhde peruutuspresumptioon on monitahoista.

Tarkastellaan vielä muiden parisuhteiden asemaa kadonneen testamentin arviointiin liittyen. PK 11:8 soveltuu myös kihlakumppanin hyväksi tehtyyn testamenttiin ja rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain (950/2001) 8.4 §:n mukaan samaa sukupuolta olevien henkilöiden rekisteröityyn parisuhteeseen. Näin ollen kihlakumppanin ja rekisteröidyn parisuhteen osapuolen hyväksi tehdyn testamentin kohdalla arviointi on samanlainen, kuin aviopuolisoiden kohdalla. Avopuolisoi- ta ei ole mainittu lainkohdissa, joten avopuolisoiden väliset tilanteet ovat lain sanamuodon ulkopuolella. Kysymys on jätetty oikeuskäytännön varaan.

Kouvolan hovioikeuden tapauksessa S 10/441 testamentin saaja oli testaattorin avopuoliso.⁷⁰ Pariskunta oli asunut yhdessä noin kymmenen vuotta, mutta he olivat eronneet muutama vuosi ennen perittävän kuolemaa. Vastaajien mukaan suhde oli ollut molemmin puolin läheinen eikä suhde ollut varsinaisesti kariutunut, vaan oli jatkunut toisenlaisena. Hovioikeus katsoi näytetyksi, että testamentin tekijä oli vienyt jälkisäädöksen pankin tallelokeroon testamentin tekoa seuraavana päivänä. Hän oli käynyt pankin tallelokerolla uudestaan

---

⁷⁰ Kouvolan HO 25.11.2010 S 10/441.

avopuolisoiden erilleen muuton aikana. Kun testamenttia ei löytynyt pankin tallelokerosta, katsottiin testamentti peruutetuksi. Hovioikeuden mukaan ei ollut perustetta olettaa, että testamentti muuttuneissa oloissa vastaisi testaattorin viimeistä tahtoa.

Hovioikeus ei ollut vedonnut PK 11:8:ään, vaan arvioi testamentin voimassaoloa mahdollisen peruuttamisen kautta. Tästä ei voida tehdä johtopäätöstä siitä, ettei tehottomuusolettama soveltuisi aviopuolisoiden lisäksi avoliittolain mukaisiin avoliittoihin. Eihän korkein oikeuskaan ollut ottanut asiaan kantaa edellä käsitellyssä ratkaisussa KKO 2016:32. Avoliittojen mukaisesti samalla tavalla voitaisiin tulkita avoliittoja, että pitkän yhteiselön aikana tehty testamentti oletettaisiin peruutetuksi eron jälkeen, vaikka asiakirja olisi jäämistössä tallella. PK 11:8:n tehottomuusolettamaa on sovellettu oikeuskäytännössä analogisesti avoliittoihin esimerkiksi tapauksissa KKO 647 RD 1970, Vaasan hovioikeus S 90/609, Itä-Suomen hovioikeus S 01/577 ja Turun hovioikeus S 03/1502.⁷¹ Voidaan todeta, että PK 11:8:n mukainen tehottomuusolettama soveltuu myös avoliittoihin. Merkitystä on sillä, onko testaattorin katsottava tehneen testamentin avopuolisonsa hyväksi sellaisin edellytyksin, että avoliitto säilyy hänen kuolemaansa saakka.⁷²

3.3 Testamenttiin liittyvät käytännön asiat

3.3.1 Testaattorin mahdollisuudet testamentin hävittämiseen

Korkeimman oikeuden mukaan testamentin peruuttamista koskevassa arvioinnissa painoarvoa voidaan antaa sille, oliko testamentin tekijällä mahdollisuus hävittää testamentti ennen kuolemaansa.⁷³ Arviointiin vaikuttaa se, oliko hävittäminen ylipäänsä mahdollista ja kuinka suuri tämä mahdollisuus oli. Jos testamentin tekijä oli kuollessaan asunut yksin kotona ja testamenttia oli säilytetty kotona, on testamentin peruuttamiseen testamenttikappaleen hävittämällä ainakin käytännössä hyvät mahdollisuudet. Tilanne muuttuu, jos testamenttia on säilytetty esimerkiksi toisen henkilön hallussa tai tilanteessa, jossa testamentin tekijä on ollut pitkään sairaalahoidossa juuri ennen kuolemaansa ja testamentti on ollut tämän kotona. Voidaan perustellusti todeta, että näissä tilanteissa testamentin tekijän olisi ollut vaikeampaa

⁷¹ Ks. tapauksista enemmän Aarnio – Kangas 2015, s. 569–571. Vaasan HO 5.9.1991 S 90/609, Itä-Suomen HO 11.12.2001 S 01/577 ja Turun HO 24.6.2004 S 03/1502.

⁷² Aarnio – Kangas 2015, s. 568.

⁷³ Näin esimerkiksi KKO 1992:31 ja KKO 1992:84. Korkein oikeus on viitannut tapausten perusteluihin uudestaan vielä 2010-luvulla ratkaisussa KKO 2016:32 ja KKO 2019:27.

peruuttaa testamentti hävittämällä se. Tällöin todennäköisemmältä vaikuttaisi tilanne, jossa testamentti on hävinnyt testamentin tekijän tahtomatta esimerkiksi asuntoa tyhjennettäessä.

Peruuttamisen mahdollisuuteen on otettu kantaa korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 1992:31. Testaattori oli pian testamentin tekemisen jälkeen pidätetty ja sijoitettu suljettuun laitoshoitoon, jossa hän myöhemmin oli kuollut. Testamentti ei ollut testaattorin mukana sairaalassa. Korkein oikeus totesi, että peruuttamismahdollisuudet testamenttikappaleen hävittämällä olivat pidätyksen jälkeen vähäiset. Tämän vuoksi korkein oikeus katsoi, että testamentti oli hävinnyt testaattorin tahtomatta. Sairaalassa olon lisäksi muita vastaavanlaisia tulkintoja voisi nostaa esiin tilanteessa, missä testamentin tekijä muuten olisi ollut ennen kuolemaansa pitkään poissa jälkisäädöksen lähetyviltä, esimerkiksi sukulaisten luona tai matkalla. Olennaista on siten arvioida niitä käytännön olosuhteita, jotka vallitsivat testamentin tekijän kuollessa ja arvioida hävittämismahdollisuuksia niiden perusteella.

Samaan kategoriaan voisi lisätä tilanteet, jossa testamenttikappaleen hävittäminen ei käytännön syiden vuoksi onnistuisi testamentin tekijältä. Näin olisi esimerkiksi tilanteessa, jossa testamenttia on säilytetty niin vaikeassa paikassa, esimerkiksi korkean lipaston päällä, ettei huonokuntoinen testamentin tekijä pääsisi siihen omin avuin käsiksi. Argumentaatiota voidaan esittää myös toisesta suunnasta. Merkitystä on sillä, millaiset hävittämismahdollisuudet muilla henkilöillä on ollut ja onko testamenttia säilytetty sellaisessa paikassa, mihin kukaan muu henkilö ei pääse käsiksi. Näiden kysymysten pariin palataan vielä tarkemmin testamentin säilytyspaikkaan liittyvässä seuraavassa alaluvussa 3.3.2 ja salaamisnäkökulmaan liittyvässä alaluvussa 4.2. Käytännön mahdollisuudet pitävät sisällään siten kaksi ulottuvuutta. Yhtäältä sen, onko testaattorilla itsellään ollut mahdollisuus hävittää testamentti, sekä toisaalta sen, onko muilla henkilöillä ollut mahdollisuutta hävittää sitä.

Testamentin hävittämisen mahdollisuuksiin vaikuttaa se aika, minkä aikana peruuttaminen olisi ollut mahdollista tehdä. Itä-Suomen hovioikeudella oli käsiteltävänä tähän liittyvä tapaus S 94/582, jossa testamentin tekijä oli vain neljä päivää ennen kuolemaansa soittanut toiselle testamentin todistajalle ja puhunut testamentista.⁷⁴ Kaksi päivää ennen kuolemaansa hän oli vielä kertonut, että testamentti oli tallessa eikä sitä tarvinnut muuttaa. Testaattori oli viettänyt sairaalassa kaksi päivää ennen kuolemaansa, joten hänen mahdollisuutensa kotona olevan testamentin hävittämiseen olivat vähäiset lyhyen aikaikkunan ja sairaalassa olon vuoksi. Käräjä- ja hovioikeus katsoivat, että testamentti oli hävinnyt testamentin tekijän

---

⁷⁴ Aarnio – Kangas 2015, s. 470. Itä-Suomen HO 5.5.1995 S 94/582.

tahtomatta. Aikaikkuna toimintamahdollisuuksien suhteen ei siis määräydy jälkisäädöksen tekohetken ja perittävän kuolinhetken mukaan. Aikaväliä voidaan rajata alkamaan siitä, kun testamentista on tehty viimeinen luotettava näköhavainto ja päättymään siihen tilanteeseen, kun hävittämismahdollisuudet ovat muuttuneet vähäisiksi.

Helsingin hovioikeus päätyi tapauksessa S 00/3638 samansuuntaisesti katsomaan, että hävinnyt testamentti vastasi testaattorin viimeistä tahtoa.⁷⁵ Testamentin tekijä oli ennen kuolemaansa sairaalaan joutuessaan kertonut testamentin olemassaolosta testamentin saajalle ja tämän äidille. Tämän jälkeen perittävän käytännön mahdollisuudet testamentin hävittämiseen olivat olleet ajallisesti rajoitetut ja muutenkin huonot sairaalassa olon takia. Edellä esitetyt hovioikeusratkaisut osoittavat, että merkitystä testamentin peruuttamista koskevassa arvioinnissa on tarkastella sitä aikaikkunaa, minkä välillä testamentin peruuttaminen voisi olla mahdollista. Tämän jälkeen voidaan arvioida, kuinka hyvät mahdollisuudet testaattorilla on testamentin hävittämiseen tuona aikana. Mitä lyhyemmällä aikavälillä testamentin tekijä olisi muuttanut mielensä ja mitä huonommat mahdollisuudet hänellä on testamenttikappaleen hävittämiseen, sitä todennäköisemmältä vaikuttaisi testamentin katoaminen testaattorin tahtomatta. Tämä vaikuttaa testamentin tekijän viimeisen tahdon selvittämisen kannalta luontevalta ja perustellulta arviointitavalta.

Tässä arvioinnissa tulee olla varovainen ja välttää nopeita tulkintoja. Voi olla mahdollista, että testamentin tekijä muuttaa mielensä testamentin suhteen lyhyenkin harkinta-ajan jälkeen. Testamentin tekijä voi tulla toisiin ajatuksiin juuri ennen kuolemaansa esimerkiksi rintaperillisten sivuuttamisesta ja hävittää testamentin nopealla aikataululla. Tästä huolimatta ajalliset ja käytännön mahdollisuudet testamentin hävittämiseen on hyvä tuoda esiin ja käyttää osana testamentin tekijän viimeisen tahdon selvittämistä koskevaa arviointia.

Oikeuskäytännössä on otettu kantaa tilanteeseen, jossa testamentti on joutunut pois testaattorin hallusta tämän tahtomatta ja siten vaikeuttanut tämän mahdollisuuksiin testamenttikappaleen suhteen toimimiseen. Helsingin hovioikeuden käsiteltävänä olevassa tapauksessa S 91/1062 testaattorin holhooja oli antanut testamentin testaattorin siskon säilytettäväksi, koska testamentin tekijä oli sairas ja menettänyt muun muassa puhekykynsä.⁷⁶ Siskon kuoleman jälkeen testamenttia ei löytynyt. Hänen asuntonsa oli aikaisemmin laitettu vuokralle ja tavaroita viety pois asunnosta. Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden ratkaisua siitä,

---

⁷⁵ Aarnio – Kangas 2015, s. 472. Helsingin HO 12.6.2002 S 00/3638.

⁷⁶ Aarnio – Kangas 2015, s. 468. Helsingin HO 21.10.1992 S 91/1062.

että testamentti oli hävinnyt vastoin perittävän tahtoa. Hyväksi lähtökohdaksi voidaan siis asettaa pohdinta, oliko testamentin tekijä antanut testamentin ulkopuoliselle henkilölle säilytettäväksi. Jos vastaus on myöntävä, tulee pohdittavaksi, oliko testaattori ollut sen jälkeen siinä uskossa, että testamentti todella oli tallessa. Jos näin on, tulee testamentti katsoa voimassa olevaksi häviämisestä huolimatta ja peruutuspresumptio kumoutuu.

Edelleen samankaltainen tilanne on ollut esillä korkeimmassa oikeudessa. Tapauksessa KKO 1992:84 alkuperäistä testamenttia ei löytynyt perittävän kuoleman jälkeen ja testamentti oli todistettavasti viimeksi ollut perittävän silloisen holhoojan hallussa.⁷⁷ Holhooja oli löytänyt testamentin perittävän kotoa ja ottanut sen mukaansa tarkoituksenaan näyttää testamenttia asianajajalle. Tämän jälkeen asiakirja oli hävinnyt. Korkeimman oikeuden mukaan testamentin saajat olivat näyttäneet, että testamentti oli joutunut pois testamentin tekijän hallusta ja hävinnyt tämän tahtomatta. Testamentin tekijä ei itse ollut peruuttanut testamenttia ja testamentin peruuttamisen vahvistamista koskenut kanne hylättiin.

Mielenkiintoista tapauksessa KKO 1992:84 on se, että testamentin katsottiin olevan voimassa, vaikka testamentti oli joutunut pois testaattorin hallusta useita vuosia ennen tämän kuolemaa. Perittävä oli tietoinen siitä, että testamentti oli viety pois hänen kotoaan. Todistajan mukaan hän oli siinä uskossa, että testamentti oli tallessa ja voimassa. Muutama vuosi ennen perittävän kuolemaa todistaja oli puhunut perittävän kanssa testamentin päivittämisestä, eikä perittävä suhtautunut kielteisesti todistajan aloitteeseen testamentin muuttamisesta. Uutta testamenttia ei koskaan tehty, vaikka tähän olisi ollut aikaa monta vuotta.⁷⁸

Tapauksen KKO 1992:84 monitahoisuudesta kertoo se, ettei lopputulos ollut yksimielinen. Eri mieltä olleen jäsenen lausunnon mukaan perittävä oli ollut tietoinen testamentin katoamisesta ja aikonut tehdä uuden testamentin, jossa testamentin saajina olisi ollut vain joku tai jotkut alkuperäisen testamentin henkilöpiiristä. Jäljennöksenä valvottu testamentti ei siten vastannut hänen viimeistä tahtoaan. Lausunto perustuu siihen arviointiin, että oliko perittävä tietoinen testamentin katoamisesta vai vaan siitä, että se oli joutunut pois tämän hallusta. Siten tapaus korostaa sen arviointia, onko testaattori tietoinen toisen henkilön hallussa olevan testamentin häviämisestä. Kynnys peruutetuksi katsomiselle on asetettu korkealle ja

---

⁷⁷ Testamentin mukaan kaikki omaisuus oli jaettava lain mukaan perillistensä kesken. Tapauksen mielenkiintoisuutta lisää se, että testamentti oli tehty vanhan perintökaaren voimassa ollessa vuonna 1964. Tällöin lakimääräisiä perillisiä olivat myös vainajan serkut. Tapauksessa oli siten kyse siitä, oliko omaisuus menevä vanhan perintökaaren mukaisesti tämän lähimmille elossa oleville sukulaisille eli serkuille vai valtiolle.

⁷⁸ Samoin tapauksessa KKO 1937 II 82 vastoin testaattorin tahtoa hävitetty testamentti katsottiin päteväksi, vaikka testamentin tekijä oli laiminlyönyt sen uudistamisen.

asiassa tulee esittää selvää näyttöä siitä, että testaattori oli ollut tietoinen testamentin häviämisestä. Edellä esitettyjen tapausten nojalla voidaan todeta, että arviointi testamentin suhteen toimimiselle saa hieman eri arviointinäkökohdan riippuen siitä, oliko testamentti testaattorin vai muun henkilön hallussa.

Tapaus KKO 1992:84 osoittaa, ettei harkintaa voi yksinomaan perustaa testamentin tekijän mahdollisuuksiin testamenttikappaleen suhteen toimimiseen. Hävinneelle testamentille voidaan antaa voimassa olevan testamentin oikeusvaikutukset, vaikka perittävällä olisi ollut mahdollisuudet hankkia alkuperäistä testamenttia takaisin tai tehdä kaiken varalta uusi samansisältöinen testamentti. Olennaista oli selvittää, oliko testaattorilla peruuttamistahto sen lisäksi, että testamenttikappale oli joutunut pois hänen hallustaan. Jälkisäädöksen uusimisen laiminlyönti ei automaattisesti tarkoita peruuttamistahtoa. Kuten monissa testamentin kaatoamiseen liittyvissä tapauksissa, tässäkin tapauskohtainen harkinta oli suuressa roolissa.

3.3.2 Testamentin säilytyspaikan valinta

Testaattorin toimintamahdollisuuksiin liittyy vahvasti kysymys jälkisäädöksen säilyttämisestä. Miten säilytyspaikan valinta vaikuttaa viimeisen tahdon arviointiin? Kuten edellä on osoitettu, testamentin voimassaoloon liittyy paljon ongelmakohtia. Testaattorin tahtoa ei ole aina helppo päätellä tapauksen yksityiskohdista eikä jäämistösuunnittelu ole tältä osin aukoton kokonaisuus. Kolehmainen ja Rabinä ovat käsitelleet testamenttiin liittyviä epävarmuustekijöitä, ja hekin ovat nostaneet esiin kysymyksen testamentin luotettavasta säilytyspaikasta.⁷⁹ Voitaisiinko tutkielmassa käsitellyt ongelmat välttää sillä, että testamentin säilyttämispaikkaa todella pohdittaisiin ja valittaisiin se vaihtoehto, jossa todennäköisyys testamentin häviämiseen olisi vähäisi.

Perintökaari ei sisällä määräyksiä testamenttiasiakirjan säilyttämisestä tai arkistoisesta. Valinta on jätetty testamentin tekijän omaan harkintaan. Yleisimmät jälkisäädösasiakirjan säilytyspaikat ovat pankin tallelokero ja testaattorin oma koti.⁸⁰ Molemmissa vaihtoehtoissa on hyvät ja huonot puolet. Kotona säilytetty testamentti saattaa kadota huolimattomuuden seurauksena esimerkiksi muuton tai siivouksen yhteydessä. Varmempi säilytyspaikka on pankin tallelokero, johon pääsy on vain testamentin tekijällä ja tämän kuoleman jälkeen

⁷⁹ Kolehmainen – Rabinä 2020, s. 79–80 ja 255. Lisäksi epävarmuustekijöiden joukkoon voidaan lukea muun muassa testamenttien kaavamaisuus, lakiosajärjestelmä ja verosuunnittelu.

⁸⁰ Kangas 2018, s. 511.

perillisillä yhdessä tai oikeuden määräämällä pesänselvittäjällä.⁸¹ Toisaalta pankissa säilyttämisen aikana testamentin tekijän mahdollisuudet testamentin peruuttamiseen heikkenevät ja jälkisaädöksen vapaan peruutettavuuden luonne voi vaarantua. Luonnollisesti mahdollisuudet testamentin peruuttamiseen hävittämällä kasvavat, jos testamentti on testaattorin omassa hallussa.⁸² Säilytyspaikan valinnassa on tasapainoteltava häviämrisriskin ja matalan kynnyksen muuttamismahdollisuuksien välillä.

Turun hovioikeus on viitannut tapauksessa S 04/2770 käräjäoikeuden perusteluihin ja tehnyt merkittävän huomion viimeisen tahdon arviointiin ja jälkisaädöksen säilytyspaikkaan liittyen.⁸³ Tapauksessa testamenttia oli säilytetty pankin tallelokerossa, jonne pääsy oli vain testaattorilla. Tallelokeron valitseminen jälkisaädöksen säilytyspaikaksi takasi, ettei testamentti ollut voinut hävitä sieltä testaattorin tahtomatta. Havainto on tärkeä ja se tuo lisää varmuutta viimeisen tahdon arviointiin. Pankissa säilyttäminen turvaa sen, ettei kukaan muu voi hävittää testamenttia ainakaan ennen perittävän kuolemaa. Yksinään se ei kuitenkaan riitä näyttämään, onko testamentti tämän jälkeen peruutettu. Onko testaattori esimerkiksi tullut toisiin ajatuksiin omaisuuden jakotavan suhteen, hakenut testamentin pois tallelokerosta ja tuhonnut sen? Vai onko testaattori tullut toisiin ajatuksiin vain säilytyspaikan suhteen ja hakenut asiakirjan kotona säilytettäväksi? Tähän arviointiin tarvitaan muiden seikkojen apua, mutta hovioikeuden tekemä päätelmä antaa arvioinnille hyvän pohjan silloin, kun jälkisaädös on ainakin jossain vaiheessa ollut säilytettävänä pankin tallelokerossa.

Jos testamenttia ei säilytetä tallelokerossa, on otettava huomioon mahdollisuus siitä, että jollakin henkilöillä voi olla intressissä salata tai jopa hävittää testamentti testaattorin tietämättä. Testamenttia ei kannata antaa sen henkilön säilytettäväksi, kenen oikeutta se loukkaa. Päinvastoin testamentin saajalla on intressi pitää testamentti huolellisesti tallessa, jos testamentti annetaan tämän säilytettäväksi. Toisaalta tällöin ongelmia voi synnyttää tilanne, joissa jälkisaädöksen säilyttäjä väittää testaattorille hävittäneensä testamentin tämän pyynnöstä, mutta ei sitä todellisuudessa ole tehnyt.

Asiakirjan säilyminen pitää varmistaa testaattorin kuolemankin jälkeen mahdollisten ulkopuolisten hävittämisyritysten varalta, koska sen tallella olo on tärkeää perinnönjakoon asti.

---

⁸¹ Turun hovioikeus on 18.10.2005 asiassa S 04/2770 hyväksynyt käräjäoikeuden perustelut pankin tallelokeron liittyen. Käräjäoikeus on todennut, että kun oli tullut näytetyksi, että testamentti on sen tekemisen jälkeen ollut perittävän tallelokerossa, testamentti ei ole voinut hävitä sieltä hänen tahtomattaan. Siten jos voidaan näyttää perittävän säilyttäneen testamenttia pankin tallelokerossa, voidaan tehdä jatkopäätelmä siitä, ettei testamentti ole voinut perittävän eläessä hävitä tallelokerosta tämän tietämättä ja tahtomatta.

⁸² Rautiala 1956, s. 71–72 ja Lvk 1935:2, s. 87.

⁸³ Turun HO 18.10.2005 S 04/2770.

Näyttäisi siltä, että pankissa, asianajotoimistossa tai muuten perintökuvioista ulkopuolisten henkilöiden säilytettäväksi antamisen jälkeen varmin tapa pitää testamentti tallella on tämän omassa kotona. Tällöin tulee vielä varmistaa esimerkiksi lukollisella lokerolla tai kassakappilla, etteivät testamentin häviämisen kannalla olevat henkilöt pääse tutkimaan perittävän asiakirjoja. Salaamiskysymykseen palataan vielä alaluvussa 4.2.

Oikeusministeriön laatimassa lausunnossa 2004:8 työryhmä toi esiin ajatuksen, että testamentteja voitaisiin säilyttää maistraatissa, nykyisessä Digi- ja väestötietovirastossa toimivan julkisen notaarin luona.⁸⁴ Oikeusministeriön lausunnon 2003:10 mukaan DVV:lle tehtiin toistuvasti tiedusteluita testamenttien tallettamiseen liittyen.⁸⁵ Testamenttien säilyttäminen viranomaisessa poistaisi ongelman säilytyspaikan valinnasta ja vähentäisi riskiä testamenttien tahattomasta häviämisestä. Tämäkään vaihtoehto ei ole ongelmaton, koska palvelu olisi luultavasti vapaaehtoinen. Siten tutkielmassa esitetyt ongelmatilanteet jatkuisivat niiden testamenttien osalta, joita ei ole viety julkisen notaarin luokse säilytettäväksi. Jos talletus olisi pakollinen testamentin voimaantulon edellytys, syntyisi ongelmia toisesta suunnasta. Muuten muotonsa puolesta päteviä testamentteja voitaisiin pitää testaattorin viimeisen tahdon vastaisesti pätemättöminä, jos niitä on säilytetty testaattorin kotona tai niitä ei ole ehditty viedä viranomaiselle. Siten ajatus viranomaisen ylläpitämästä testamenttien talletuspaikasta sisältää joitakin epävarmuustekijöitä, mutta se yhtenäistäisi testamenttien säilytykseen liittyvää käytäntöä ja antaisi viimeisen tahdon arvioinnille yhden peruslähtökohdan lisää.

3.3.3 Testamentin useat kappaleet ja jäljennökset

Tutkielmassa on pohdittu kadonneen testamentin ongelmia niissä tilanteissa, missä alkuperäisiä testamentteja on vain yksi kappale. Toisinaan jälkisäädöksiä tehdään useampi alkuperäinen, jolloin viimeisen tahdon arviointi muuttuu. Esimerkiksi asianajotoimistot ja pankit pitävät usein yhden alkuperäisen testamenttikappaleen itsellään.⁸⁶ Mikä merkitys viimeisen tahdon selvittämisen kannalta on sillä, että testaattorin oma kappale on hävinnyt ja kaksoiskappale on tallessa tai päinvastoin?

Korkein oikeus on tapauksessa KKO 2016:32 ottanut kantaa tilanteeseen, jossa testamentti on tehty useana alkuperäisenä kappaleena. Perittävän hallussa ollutta kappaletta ei tämän

⁸⁴ Oikeusministeriön lausuntotiivistelmä 2004:8, s. 4.

⁸⁵ Työryhmämietintö 2003:10, s. 6.

⁸⁶ Kolehmainen – Rabinä 2020, s. 105.

kuoleman jälkeen löytynyt, mutta testamentin saajalla oli tallessa tälle annetut kaksi muuta alkuperäistä testamenttia. Korkeimman oikeuden mukaan peruuttamisolettaman kannalta ratkaisevaa on testaattorin omassa hallussa ollut kappale. Peruuttamisolettama soveltuu, jos testaattorin omaa alkuperäistä testamenttia ei löydy jäämistöstä.⁸⁷ Tähän ei vaikuta se, että toinen henkilö esittää tällä hallussa olleen kaksoiskappaleen. Korkein oikeus on perustellut kantaa testamentin vapaalla peruutettavuudella. Oikeus jälkисäädöksen peruuttamiseen ei voi riippua ensinnäkään siitä, onko testamentti tehty yhtenä vai useampana alkuperäiskappaleena. Peruutusoikeuteen ei toiseksi voi vaikuttaa se, suostuuko toista alkuperäiskappaletta hallussaan pitävä henkilö luovuttamaan sen takaisin testaattorin pyynnöstä.

Korkeimman oikeuden perusteluihin on helppo yhtyä. On selvää, että testamentin saajan intressissä on testamentin pitäminen voimassa testaattorin kuolemaan saakka. Kiusaus olla hävittämättä asiakirjaa testaattorin pyynnöstä voi olla suuri ja testamentin saaja voi valehdella perittävälle hukanneensa testamentin. Tämän vuoksi testaattorilla ei välttämättä ole mahdollisuutta hävittää muiden henkilöiden hallussa olevia kappaleita. Testaattorin ainoaksi mahdollisuudeksi jää toimia haluamallaan tavalla oman testamenttikappaleensa suhteen. Oikeus testamentin peruuttamiseen on yksin testaattorilla, eikä siihen voi vaikuttaa muiden henkilöiden toimet tai toimimattomuus. Näin ollen vaikka perittävän kuoleman jälkeen muut henkilöt esittäisivät alkuperäisiä testamenttikappaleita, peruutusolettaman soveltumisen kannalta merkitystä on vain testaattorin hallussa olevalla kappaleella.

Testamentin puuttuminen jäämistöstä ei näissäkään tilanteissa automaattisesti tarkoita testamentin peruutusta. Testaattorin hallussa olevan testamentin puuttuminen vaikuttaa lähinnä siihen, soveltuuko peruutusolettama vai ei. Korkein oikeus on tapauksessa KKO 1946 II 223 tuonut esiin, että arvioinnissa on edelleen kyse kokonaisarvioinnista. Tapauksessa testamentti oli tehty kahtena kappaleena ja vain toinen oli ollut testaattorin hallussa. Kun tätä kappaletta ei ollut hänen kuoltuaan löytynyt *ja* asiassa esitetyn selvityksen perusteella oli otaksuttavaa, että hän oli sen peruuttamistarkoituksessa hävittänyt, katsottiin, ettei testamentti vastannut tekijänsä viimeistä tahtoa. Testamentin puuttuminen ei luonnollisesti yksinään riitä arvioinnin perusteluksi, vaan asiassa on tavalliseen tapaan selvitettävä testaattorin viimeinen tahto kaiken asiassa esitetyn näytön perusteella.

---

⁸⁷ Kanta on hyväksytty myös oikeuskirjallisuudessa. Esimerkiksi Kolehmainen – Rabinä 2020, s. 105 ja Kangas 2018, s. 587.

Täysin merkityksettömäksi kaksoiskappaleen olemassaolo ei jää. Korkeimman oikeuden mukaan ulkopuolisten haltuun jääneille kappaleille voidaan antaa kopion merkitys.⁸⁸ Alkuperäisen testamentin kadotessa peruutusolettama ei muutu, vaikka jollakin henkilöllä olisi esittää testamentista kopio.⁸⁹ Siten ulkopuolisten henkilöiden hallussa olevien alkuperäiskappaleiden ja testamentin kopioiden välillä ei ole suurta eroa. Käytännössäkin eroavaisuus näiden asiakirjojen välillä on kohtalaisen vähäinen. Alkuperäisessä asiakirjassa allekirjoitus on tehty suoraan kyseiseen paperiin, mutta jäljennöstä ei ole erikseen allekirjoitettu. On siis perusteltua, ettei korkein oikeus ole asettanut kaksoiskappaleen ja testamentista otetun jäljennöksen välille periaatteellista eroa. Mikä merkitys tallella olevilla, muiden henkilöiden hallusta löytyneillä kopiolla tai testamentin kaksoiskappaleilla on?

Ensinnäkin oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että niiden olemassaolo vaikuttaa todistustaakkaan. Kankaan mukaan testamentin saajan todistamisvelvollisuus kevenee, jos kaksoiskappale on edelleen tallella.⁹⁰ Myös Turun hovioikeus on tapauksessa S 04/2770 hyväksynyt käräjäoikeuden ratkaisun, jonka mukaan testamentin kaksoiskappaleen löytyminen ei muuta peruutuspresumptiota, mutta se saattaa keventää testamentin saajan todistamisvelvollisuutta.⁹¹ Tämän lausuttuaan käräjäoikeus on siirtynyt tavalliseen tapaan arvioimaan asiassa esitettyä näyttöä testaattorin viimeisestä tahdosta. Käräjäoikeus eikä hovioikeus ole viitannut myöhemmin todistamisvelvollisuuden kevenemiseen tai sen käytännön vaikutukseen. Myöskään muissa tutkielmaa varten läpi käydyissä tuomioistuinratkaisuissa ei näyttötaakan kevenemistä ollut käsitelty. Voidaan siis pohtia, onko kaksoiskappaleen löytymisellä todella merkitystä näyttötaakan suhteen. Ottaen huomioon tapauksessa KKO 2016:32 esitetty perustelut testamentin vapaasta peruutettavuudesta, ei mahdollisesti vilpilliselle testamentin saajalle voida antaa etua sen vuoksi, että tämä on säilyttänyt toisen alkuperäisen testamenttikappaleen. Sen sijaan mikään ei estä testamentin saajaa käyttämästä tallella olevia asiakirjoja yhtenä viimeisen tahdon arviointiin liittyvänä seikkana.

Toiseksi jäljennökset todistavat testamentin noudattavan perintökaaren muotosäännöksiä.⁹² Kadonneen testamentin tilanteissa yksinään todistelu alkuperäisen testamentin

---

⁸⁸ KKO 2016:32.

⁸⁹ Kangas 2018 s. 587.

⁹⁰ Kangas 2018, s. 587. Erityisesti todistustaakka kevenee Kankaan mukaan silloin, kun testamentin tekijälle on testamentin tekemisen yhteydessä kerrottu kaksoiskappaleen merkityksestä. Toki tämän näyttämässä toteen on omat erityisvaikeutensa.

⁹¹ Turun HO 18.10.2005 S 04/2770.

⁹² Norri 2017, s. 109.

olemassaolosta ei riitä, vaan testamentin muotovaatimusten täyttäminen on pystyttävä selvittämään.⁹³ Testaattorin tahto ei ole sidottu asiakirjaan, mutta testamentin saajan on todistettava asiakirjan laillinen syntytytapa.⁹⁴ Testamentin sisältö on oltava selvitetävissä luotettavalla tavalla, esimerkiksi jäljennöksen avulla.⁹⁵ Sisältö saadaan selville, jos testamentti on talletettu oikeuden pöytäkirjaan, mutta tallettaminen on nykyään erittäin harvinaista.⁹⁶ Testamentin muoto, sisältö ja testamentin saajat ovat helposti saatavilla, jos testamentin kopio on tallella esimerkiksi testamentin laatineella asianajotoimistolla.

Muotomääräysten täytyminen ja testamentin sisältö on oltava tiedossa, jotta testamentti voidaan panna täytäntöön katoamisesta huolimatta. Jäljennökset ja alkuperäiskappaleet palvelevat tätä tiedon tarvetta ja niiden puuttumisella voi olla kohtalokkaat seuraukset. Korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 1994:11 todistajat esittivät näyttöä siitä, että perittävä oli tarkoittanut hävinneen testamentin olevan voimassa. Todistajat esittivät näkemyksiään siitä, minkä sisältöinen testamentti oli ollut testaattorin puheiden perusteella. Korkein oikeus totesi näiden kertomusten tukevan testamentin saajan kantaa siitä, että vainaja olisi tehnyt testamentin hänen hyväkseen. Muotosäännösten noudattamisesta ei kuitenkaan ollut varmuutta, koska testamentista ei ollut esitetty tuomioistuimelle jäljennöstä. Korkein oikeus katsoi jääneen todistamatta, että vainaja olisi tehnyt testamentin.

Vielä viimeiseksi jäljennöksellä on vaikutusta tilanteessa, jossa testamentin tekijän voidaan katsoa mieltäneen kopion oikeusvaikutuksiltaan samanlaisiksi alkuperäisen testamentin kanssa. Vaasan hovioikeus on asiassa S 05/1128 katsonut testamentista tehdyn jäljennöksen vastaavan testaattorin viimeistä tahtoa, vaikka alkuperäistä testamenttia ei ollut esitetty.⁹⁷ Hovioikeus totesi, ettei testamentin tekijä ollut välttämättä erottanut alkuperäisen ja oikeaksi todistetun testamenttiasiakirjan eron merkitystä hänen tahdonilmaisunsa kannalta. Testaattori oli nimittäin antanut oikeaksi todistetun jäljennöksen ulkopuolisen henkilön säilytettäväksi. Asiakirjasta oli helposti havaittavissa, että kyseessä oli jäljennös, mutta tämä ei poistanut sitä, etteikö se olisi voinut vastata testaattorin tahtoa. Hovioikeuden mukaan ei ollut todennäköistä, että testaattori olisi antanut jäljennöksen säilytettäväksi, jos hän ei olisi

---

⁹³ Norri 2017, s. 109.

⁹⁴ Walin 2000, s. 250–251.

⁹⁵ Aarnio – Kangas 2015, s. 466. Esimerkiksi Vaasan hovioikeus on ratkaisussa 30.10.2006 S 05/1128 heti perusteluidensa aluksi maininnut, että testamentin sisältö on asiassa riidaton. Testamentista oli sen tekemisen jälkeen otettu valokopio, jonka ulkopuoliset henkilöt olivat kuulakärkikynällä todistaneet oikeaksi. Oikeaksi todistetusta testamentin valokopiosta oli vielä otettu valokopiot, jotka oli toimitettu testamentin saajille. Sisältö oli selvinnyt tästä jäljennöksestä.

⁹⁶ Aarnio – Kangas 2015, s. 102–104.

⁹⁷ Vaasan HO 30.10.2006 S 05/1128.

mieltänyt tätä päteväksi testamentiksi. Alkuperäisen testamentin puuttumisesta huolimatta hovioikeus katsoi kadonneen testamentin vastanneen testaattorin viimeistä tahtoa.

Toisinaan ei ole varmuutta siitä, monenako kappaleena testamentti on tehty. Rovaniemen hovioikeus arvio tapauksessa S 98/19 sitä, miten näyttötaakka tällöin määräytyy.⁹⁸ Testamentin saaja oli esittänyt hallussaan olleen alkuperäisen testamentin ja vaatinut perillisiä eli perittävän vanhempia luovuttamaan kuolinpesän hallinnon ja omaisuuden itselleen. Hänen mukaansa testamentista oli tehty vain yksi kappale. Perilliset vastustivat kannetta väittäen, että kyseessä oli testamentin kaksoiskappale ja perittävä oli hävittänyt omassa hallussaan olleen kappaleen. Todistustaakka siitä, että testamentti oli edelleen voimassa, oli testamentin saajalla. Tämä oli täyttänyt todistustaakan esittämällä alkuperäisen testamentin. Perilliset eivät olleet pystyneet näyttämään, että testamentti olisi tehty kahtena kappaleena ja että perittävä olisi hävittänyt testamentin toisen kappaleen repimällä sen. Testamentti katsottiin olevan tehtynä vain yhtenä kappaleena, joka oli tallella ja voimassa.

Ongelmia voi syntyä tilanteissa, missä perittävä ei ole säilyttänyt yhtään kappaletta omassa hallussaan, vaan ne on annettu esimerkiksi perillisille. Tällöin on arvioitava, riittääkö yhdenkin kappaleen puuttuminen peruutusolettaman soveltumiseen. Oikeuskirjallisuudessa eikä oikeuskäytännössä ole otettu tällaiseen tilanteeseen kantaa. Muiden henkilöiden hallussa oleville testamentille ei voida antaa yhtä suurta painoarvoa, kuin testaattorin hallussa olevalle testamentille. Peruutusolettaman soveltuminen yhdenkin kappaleen puuttuessa voisi aiheuttaa mielivaltaisia lopputuloksia. Peruutusolettaman soveltuminen näissä tilanteissa melkein kannustaisi testamentilla syrjäytettyä perillistä hävittämään asiakirjan.

Samoin yhdenkin alkuperäisen testamentin esittäminen ja tämän seurauksena testamentin katsominen voimassa olevaksi voisi johtaa yhtä lailla mielivaltaisiin tuloksiin. Ajatellaan esimerkiksi tilannetta, missä kolme testamentin saajaa neljästä on hävittänyt asiakirjan testaattorin pyynnöstä ja tämän jälkeen viimeisen kappaleen löytyminen riittäisi olettamaan testamentin voimassaolosta. Vaikuttaa hyväksyttävältä, että mitä useampi testamentti on väitetysti hävitetty testaattorin pyynnöstä ja mitä vähemmän kappaleita on tallessa, sitä todennäköisemmin peruutusolettama soveltuisi. Puuttuvan tai puuttuvien testamentin säilyttäjillä on näyttötaakka sen suhteen, että asiakirjat on hävitetty esimerkiksi testaattorin pyynnöstä. Tallella olevan testamentin säilyttäjän tulee näyttää, että testaattorin viimeinen tahto oli pitää testamentti voimassa. Todistelua kannattaa esittää myös siitä, minkä vuoksi testamentti on

---

⁹⁸ Aarnio – Kangas 2015, s. 485. Rovaniemen HO 17.6.1998 S 98/19.

kadonnut omasta tai toisen hallusta. Tällöin voidaan esittää motiiveja sille, minkä vuoksi säilyttäjät olisivat hävittäneet asiakirjat. Ongelman ratkaisu on näin jätettävä tapauskohtaiseen harkintaan. Selvältä vaikuttaa kuitenkin se, että peruutusolettama soveltuu, jos perittävän hallussa olevaa kappaletta eikä yhtään muiden henkilöiden hallussa olevia alkuperäisiä testamentteja voida esittää perinnönjaossa.

Lopuksi tarkastellaan vielä sitä, minkä vuoksi testamentteja ylipäänsä tehdään useampana alkuperäisenä kappaleena. Edellä avatussa korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 2016:32 todistelutarkoituksessa kuultu henkilö kertoi perittävän tehneen testamentin kolmena alkuperäiskappaleena sen vuoksi, että hän oli halunnut varmistaa testamentin voimassaolon. Maallikot voivat siten mieltää testamentin olevan varmemmin voimassa, jos siitä tehdään useampi kappale. Tavanomaista on tehdä monista muistakin asiakirjoista, kuten työsopimuksista tai kauppakirjoista kappaleet jokaiselle osapuolelle.

Aarnio ja Kangas ovat kritisoineet testamentin tekemistä useampana kappaleena. Se voi heidän mukaansa ennemmin lisätä epävarmuutta kuin varmistaa, että testamentti varmuudella on voimassa perittävän kuoleman jälkeen.⁹⁹ Edellä esiteltujen ongelmatilanteiden vuoksi yhdyn kirjoittajien näkemykseen. Yksinkertaisempaa ja useissa tilanteissa jopa varmempi tapa on tehdä testamentti yhtenä alkuperäisenä kappaleena ja varmistaa sen säilytys hyvin. Samoin olen samaa mieltä Aarnion ja Saarenpään esittämästä suosituksesta, että testamenttiin kannattaa aina selvyiden vuoksi lisätä, kuinka monena alkuperäiskappaleena jälkisaädös on tehty ja missä kappaletta säilytetään.¹⁰⁰ Tämän käytännöllisen johtopäätöksen avulla voidaan välttää ongelmallisia tilanteita testamentin useampien kappaleiden etsinnässä ja helpottaa testaattorin viimeisen tahdon selvittämistä.

3.4 Peruuttamisesta muille kertominen ja kertomatta jättäminen

Usein testamentin tekijä on puhunut lähimmäisilleen tekemästään testamentista ja jopa sen olinpaikasta. Samoin puhetta on voinut olla tehdyn testamentin hävittämisestä. Korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 1992:31 testamentin tekijä oli kertonut testamentin olemassaolosta, sijaintipaikasta ja aikaisemman testamentin peruuttamisesta holhoojakseen määrättylle henkilölle. Tämä viittasi testamentin epätarkoitukselliseen häviämiseen ja korkein

⁹⁹ Aarnio – Kangas 2015, s. 484.

¹⁰⁰ Aarnio – Saarenpää 1969, s. 448. Samoin jälkisaädöksen muuttaminen ja peruuttaminen helpottuvat.

oikeus katsoikin testamentin kadonneen testaattorin tahdon vastaisesti. Painoarvoa kadonneen testamentin arvioinnissa voidaan antaa sille, onko testamentin tekijä kertonut tekemästään testamentista tai toisaalta sen peruuttamisesta muille henkilöille.

Todistajien käyttämisessä on oltava varovainen. Todistusta ei voida välttämättä pitää täysin luotettavana, jos todistajan suhde testamentin saajaan on liian läheinen. Kouvolan hovioikeuden käsiteltävänä oli samansuuntainen tapaus kuin edellä mainittu KKO 1992:31, mutta holhoojan sijaan todistajina olivat testamentin saaja ja tämän tytär.¹⁰¹ Tapauksessa Kouvolan HO S 90/239 perittävä oli joutunut sairaalaan juuri ennen kuolemaansa eikä alkuperäistä testamenttia ollut löydetty jäämistöstä. Testamentin saaja eli perittävän kihlattu ja tämän tytär todistivat, että perittävä oli sairaalassa ilmoittanut testamentin saajan perivän kaiken omaisuuden. Perittävä oli nimenomaisesti kysyttäessä vastannut, ettei hän ole hävittänyt testamenttia. Hovioikeus tuli siihen lopputulokseen, ettei testamentti ollut voimassa perittävän kuollessa. Hovioikeus katsoi, ettei testamentin saajan ja tämän tyttären todistusta voitu pitää riittävänä selvityksenä siitä, että testamentti olisi ollut olemassa perittävän kuolinhetkellä.

Myös Turun hovioikeuden ratkaisu S 91/1507 havainnollistaa hyvin todistajien läheisestä asemasta testaattorin kanssa aiheutuvaa ongelmallisuutta.¹⁰² Alioikeus oli katsonut kadonneen testamentin olleen edelleen voimassa perittävän kuollessa, koska oikeudessa kuultu todistaja kertoi nähneensä alkuperäisen testamentin tallessa vielä muutaman viikon päästä perittävän kuoleman jälkeen. Hovioikeus kumosi alioikeuden ratkaisun sillä perusteella, ettei todistajan kertomusta voitu pitää luotettavana, koska todistaja oli testamentin saajan avio puoliso. Näin ollen perittävän läheisten kertomusta tulee arvioida erityisen tiukasti silloin, kun todistajalla on asiassa kiinni oma rahallinen etu.

Mainitut Kouvolan ja Turun hovioikeuksien tapaukset osoittavat, että todistajien liian läheiset suhteet testamentin saajaan voivat aiheuttaa epäilyksen lausumien luotettavuudesta. Eri tyisesti tilanne on käsillä silloin, kun todistaja on testamentin saaja, perillinen tai heidän läheisensä. Tällöin todistajan oma intressi saattaa vaikuttaa todistukseen eikä annettua selvitystä voida pitää riittävänä osoittamaan testamentin olemassaoloa. Sen sijaan korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 1992:31 ilmenevällä tavalla luotettavampana voidaan pitää holhoojaksi määrätyn henkilön todistusta. Tämän voidaan ajatella koskevan yleisemminkin

---

¹⁰¹ Aarnio – Kangas 2015, s. 471. Kouvolan HO 11.3.1992 S 90/239.

¹⁰² Aarnio – Kangas 2015, s. 465. Turun HO 27.4.1993 S 91/1507.

niitä todistajia, joiden oikeus perintöön ei riipu riidanalaisesta testamentista. Heitä ovat perintöriidasta kokonaan ulkopuoliset henkilöt, esimerkiksi perittävän naapurit tai ystävät.

Edelleen perintöriidasta ulkopuolisten todistajien tärkeästä asemasta voidaan antaa esimerkkinä Helsingin hovioikeuden kadonnutta testamenttia koskeva tapaus S 94/1344.¹⁰³ Siinä testamentin saaja vaati vahvistettavaksi kadonneen testamentin olevan voimassa. Rintaperilliset vaativat kanteen hylkäämistä, koska heidän mukaansa perittävä oli hävittänyt testamentin ja ilmoittanut tästä heille isänpäivänä. Todistajien lausuntojen perusteella näytettiin, että rintaperilliset olivat todella vierailleet isänpäivänä testaattorin luona. Tuomioistuin piti mahdollisena, että testaattori oli ilmoittanut testamentin peruuttamisesta rintaperillisille vierailun aikana. Kun alkuperäistä testamenttia ei ollut löytynyt ja todistajien avulla oli näytetty peruuttamisilmoituksen antaminen mahdolliseksi, testaattorin katsottiin hävittäneen testamentti tarkoituksellisesti. Ilman todistajia perillisten kertomusta isänpäivävierailusta ei olisi voitu luotettavasti näyttää toteen, joten todistajien rooli oikeudenkäynnissä oli suuri.

Otetaan hetkeksi käsittelyyn yleisimmin kysymys siitä, millaista näyttöä pidetään luotettavana ja toisaalta millaisissa tilanteissa on epäluotettavuuden riskiä. Todistajia kuullaan oikeudenkäynnissä tarkoituksena saada tietoa asian kannalta tärkeistä tapahtumista.¹⁰⁴ Todistajien avulla tapahtuvan todistuskeinon tärkeys näkyy esimerkiksi siinä, että OK sisältää lukuisia määräyksiä todistajien avulla tapahtuvasta todistelussa.¹⁰⁵ Edellä havaittiin, että todistajien käytössä on otettava huomioon todistajan suhde testamentin saajaan. Todistajan kertomusta ei voida välttämättä pitää luotettavana, jos todistajalla itsellään tai tämän läheisellä on asiassa oma taloudellinen hyöty tai haitta. Tämä ei tarkoita, etteivät tällaiset henkilöt voisi toimia todistajina oikeudenkäynnissä.

OK 17:29.1:n mukaan kaikkia muita kuin asianosaista voidaan kuulustella todistajana. Esteellisyyttä ei muodosta lähisukulaisuus asianosaiseen eikä esimerkiksi taloudellisen hyödyn tai vahingon riski.¹⁰⁶ Myöskään ilmeinen vihamielisyys tai taloudellinen riippuvuussuhde todistajan ja itse jutun välillä ei tee todistajasta esteellistä.¹⁰⁷ Erityisesti testamenttioikeudessa olisi pulmallista, jos taloudellista hyötyä odottavat henkilöt eivät voisi toimia todistajina. Useinhan testamentit tehdään lähipiirin hyödyksi tai vahingoksi ja nimenomaan

¹⁰³ Aarnio – Kangas 2015, s. 464. Helsingin HO 6.2.1996 S 94/1344.

¹⁰⁴ Vuorenpää 2009, 2.2.6.3. Todistelu.

¹⁰⁵ Tirkkonen 1977, s. 179.

¹⁰⁶ Lappalainen – Rautio 2018. V Todistelu → 2. Todistuskeinot → Todistaja oikeudenkäynnissä → Todistajan käsite ja kelpoisuus todistajaksi → Kelpoisuus.

¹⁰⁷ Tirkkonen 1977, s. 185.

perittävän lähipiirillä on tarkimmat tiedot testaattorin elämästä. Kaikkien henkilöiden todistusta ei näin ollen voida pitää aina yhtä vahvana.

Todistuksen näyttöarvon punninta on erillinen kokonaisuus todistajan kelpoisuutta koskevasta sääntelystä.¹⁰⁸ Todistajankuulusteluun liittyy inhimillisiä luotettavuutta heikentäviä epävarmuustekijöitä.¹⁰⁹ Todistajan kertomuksen näyttöarvoa arvioidaan tapauskohtaisesti vapaalla todistusharkinnalla.¹¹⁰ Tuomioistuimella on vapaa harkinta sen suhteen, millainen näyttöarvo milläkin todisteella on.¹¹¹ Tämä tarkoittaa sitä, ettei tuomioistuin ole todistusharkinnassa sidottu mihinkään kiinteisiin sääntöihin,¹¹² vaan sen tulee OK 17:1.2:n mukaan tasapuolisesti ja perusteellisesti arvioida vapaasti todisteiden näyttöarvoa. Siten todistajilla on vahva asema testaattorin viimeisen tahdon arviointia koskevassa tuomioistuinprosessissa, koska arvioinnin avainasemassa oleva henkilö eli testamentin tekijä on kuollut. Tuomioistuimen on objektiivisesti ja huolellisesti arvioitava, onko todistajan kertomus perittävän puheista luotettava, vai vaikuttaako siihen taloudellisen hyödyn saamisen tai häviämisen riski.

Peruuttamisesta muille kertomisen lisäksi arviointia voidaan tehdä sen perusteella, ettei testamentin tekijä ole kertonut testamentin peruuttamisesta kenellekään. Tällöin asiaa lähestytään kysymällä, olisiko testaattori peruuttanut tekemänsä testamentin ilmoittamatta siitä muille. Helsingin hovioikeuden tapauksessa S 92/594 oli kyse siitä, oliko perittävän tekemä testamentti edelleen voimassa, vaikka sitä ei ollut löytynyt tämän jäämistöstä.¹¹³ Alioikeuden mukaan asianosaisten ja todistajien kertomuksista ilmenee, ettei kenelläkään ollut mitään tietoa tai havaintoja siitä, että testaattori olisi peruuttanut testamenttinsa. Kun oikeudelle oli esitetty vahvaa näyttöä siitä, että testamentti oli voimassa perittävän kuolinhetkellä, tai ainakin perittävä oli ollut siinä uskossa, katsottiin testamentin hävinneen perittävän tahtomatta. Hovioikeus pysytti alioikeuden ratkaisun asiassa. Ratkaisusta nähdään, että arvioinnissa merkitystä voidaan antaa sille, ettei perittävä ole kertonut peruuttamisesta kellekään.

Toisaalta Rovaniemen hovioikeus on ratkaisussa S 09/599 arvioinut kertomatta jättämistä hieman eri kantilta.¹¹⁴ Testaattori ei ollut vuosiin ennen kuolemaansa puhunut testamentista

¹⁰⁸ Jokela 2015, s. 246. Asianosaisten vapaasti esittämiin todisteisiin liittyvät epävarmuustekijät otetaan huomioon, kun tuomioistuin punnitsee vapaalla todistusharkinnalla eri todisteiden näyttöarvoa.

¹⁰⁹ Lappalainen 2001, s. 205–206.

¹¹⁰ HE 46/2014 vp, s. 32.

¹¹¹ Lappalainen 1988, s. 25. Vapaa todistusharkinta on vapaan todistusteorian toinen osatekijä. Toinen osatekijä on vapaa todistelu, jonka mukaan todisteena voidaan käyttää kaikkia jutussa ilmenneitä seikkoja.

¹¹² Jokela 2015, s. 323.

¹¹³ Aarnio – Kangas 2015, s. 475. Helsingin HO 17.11.1993 S 92/594.

¹¹⁴ Rovaniemen HO 20.5.2010 S 09/599.

tai sen sisällöstä kellekään. Hovioikeuden mukaan tämä tuki näkemystä siitä, että testaattori olisi itse hävittänyt testamentin. Samalla tavalla korkein oikeus totesi tapauksessa KKO 2016:32 testamentin peruutetuksi, vaikkei testamentin tekijä ollut kertonut testamentin saajalle tai muille henkilöille sen peruuttamisesta. Siten testamentin peruuttamisen kertomatta jättämisestä on oikeuskäytännössä päädytty siihen lopputulokseen, että testamentti on hävinnyt testaattorin tahtomatta, ja siihen lopputulokseen, että testamentti on hävinnyt testaattorin tahdosta. Tämä kertoo sitä, ettei peruuttamisesta kertomatta jättämiselle voida antaa kovin painavaa merkitystä arvioinnin argumenttina. Tämä voi testamentin saajan näkökulmasta vaikuttaa kohtuuttomalta, jos hän on perustellusti ollut siinä uskossa, että testamentti on edelleen voimassa. Rautiala on painottanut, ettei testamentin tekeminen perusta testamentin tekijän ja sen saajan välille velvoiteoikeudellista suhdetta kuten sopimusoikeudessa. Myöskään luottamuksensuojaperiaate ei sovellu testamentteihin.¹¹⁵

Lisäksi on otettava huomioon, ettei testaattori kaikissa tilanteissa välttämättä halua kertoa läheisilleen testamentin tekemisestä tai sen peruuttamisesta. Testaattorilla voi olla henkilökohtaisia syitä salata tekemänsä testamentti tai valehdella sen olemassaolosta. Esimerkiksi Itä-Suomen hovioikeus on ratkaisussa S 16/1204 todennut, että perintöasioiden uudelleenjärjestely oli voinut olla perittävälle arkaluontoinen asia, koska tehty testamentti oli varsin laajalti tiedossa.¹¹⁶ Hovioikeuden mukaan tämä selitti sen, ettei perittävä ollut kertonut edes perillisasemassa olevalle aviomiehelleen peruuttamisaikeistaan. Siten arvioinnissa voidaan ottaa huomioon tilanteen arkaluontoisuus. Toisaalta jäämistösuunnittelu ei aina aiheuta suuria jännitteitä perittävän ihmissuhteille, ja sen vuoksi on arvioitava tapauskohtaisesti, onko perittävällä ollut hyvä syy olla kertomatta testamentista tai sen peruutuksesta.

Lopuksi on muistettava, ettei testamentin peruuttamisen edellytyksenä ole peruuttamisesta testamentin saajille tai muillekaan henkilöille ilmoittaminen. Testamentin tekijä saa oikeusjärjestyksemme mukaan vapaasti muuttaa mielipidettään jäämistönsä suhteen ja peruuttaa testamentin. Olisi testamenttioikeuden kantavien periaatteiden vastaista katsoa testamentin olevan voimassa vain sen vuoksi, ettei peruutuksesta ole ilmoitettu testamentin saajille. On mahdollista, että testamentin tekijä on voimassaoloilmoituksen jälkeen tullutkin siihen

---

¹¹⁵ Rautiala 1967, s. 263. Mainitaan lyhyesti, että luottamuksensuoja voi vaikuttaa oikeudenkäyntikulujen määräämiseen Turun hovioikeuden ratkaisusta 18.10.2005 S 04/2770 ilmenevällä tavalla. Tapauksessa testamentin todistaja oli neuvonut testaattoria ottamaan häneen yhteyttä, jos testamentin peruuttaminen olisi ajankohtaista. Testaattori ei ollut ilmoittanut testamentin peruuttamisesta ja hovioikeuden mukaan testamentin saajalla oli perusteltu aihe olettaa testamentin olevan yhä voimassa. Tämän vuoksi oli kohtuullista, että molemmat osapuolet pitivät käräjäoikeuden oikeudenkäyntikulunsa omana vahinkonaan.

¹¹⁶ Itä-Suomen HO 9.5.2017 S 16/1204.

tulokseen, että hän peruu tai muuttaa testamenttia. Monissa tapauksissa testamentista muille kertominen indisoi sen voimassaolosta, mutta ainakaan peruuttamisen kertomatta jättämisestä ei voi tehdä automaattista vastakohtaispäätelmää. Myöskään testamentin tekemisen kertomatta jättäminen ei tarkoita, etteikö löytynyt muotovaatimukset täyttävä testamentti olisi tavanomaisesti voimassa.¹¹⁷ Siten testaattorin viimeisen tahdon arvioinnissa voidaan antaa merkitystä peruuttamisesta kertomiselle tai kertomatta jättämiselle, ottaen kuitenkin huomioon todistajien käyttöön liittyvät epäluotettavuusnäkökulmat.

3.5 Omaisuuden jakotapa

Seuraavaksi tarkastellaan lyhyesti tilannetta, jossa alkuperäinen testamentti löytyy perittävän jäämistöstä. Korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 2010:54 perittävä oli tehnyt testamentin, jolla hän oli määrännyt omaisuuttaan eräälle säätiölle. Myöhemmin perittävä oli suullisesti ilmoittanut useille henkilöille, ettei hän jätä tai halua jättää omaisuuttaan tälle säätiölle. Testamentti oli tallella jäämistössä ja arvioitavaksi tuli, oliko perittävä suullisilla ilmoituksillaan peruuttanut testamenttinsa säätiön osalta.

Jälkisäädöksen tallella olo synnyttää vahvan oletaman testamenttimääräyksen voimassaolosta.¹¹⁸ Esitetty näyttö viittasi siihen, että testamentin tekijä oli suunnitellut peruuttavansa aikaisemmat testamenttimääräyksensä vasta myöhemmin. Korkeimman oikeuden mukaan suulliset ilmoitukset eivät vielä merkinneet sitä, että hän olisi peruuttanut säätiön hyväksi tekemänsä testamenttimääräyksen.¹¹⁹ Tapaus osoittaa sen, että oikeuskäytännössä vaaditaan selkeää ja riidatonta näyttöä testamentin peruuttamistahdosta tilanteessa, jossa testamentti

---

¹¹⁷ Tästä huolimatta Vaasan hovioikeus on tapauksessa 30.10.2006 S 05/1128 arvioinut perittävän lausumia huomattavan pitkälle. Hovioikeuden mukaan testaattori olisi ilmoittanut mahdollisesta tekemästään uudesta testamentista jälkisäädöksen edunsaajille, koska hän oli aikaisemminkin menetellyt näin. Tämä on nähdäkseni vaarallinen tulkintatapa, koska testamentista ilmoittaminen ei ole jälkisäädöksen tekemisen edellytys. Hovioikeus on myöhemmin samassa kappaleessa todennut, että asiassa ilmenneitä seikkoja on arvioitava kokonaisuutena. Tämä kuvaa sitä, ettei hovioikeus ollut antanut testamentin tekemisen ilmoittamatta jättämiselle yksinään suurta painoarvoa, vaan se oli osa kokonaisarviointia.

¹¹⁸ Korkeimman oikeuden lausumasta jää sellainen kuva, että oletama testamentin voimassaolosta jälkisäädöksen ollessa tallessa on vielä vahvempi kuin peruutuspresumptio. Tätä tukee se, että näytönkin osalta vaatimukset ovat tiukemmat. Näiden kahden oletaman vertailusta saisi mielenkiintoista tutkimusta, mutta tutkielman aiheen rajallisuuden vuoksi asiaan ei voida perehtyä tarkemmin.

¹¹⁹ Ratkaisu vastaa oikeuskäytännön yleistä linjaa siitä, ettei tallella olevaa testamenttia ole katsottu peruutetuksi vain suullisten ilmoitusten perusteella. Poikkeuksena mainittakoon ratkaisu KKO 1949 II 432, jossa suullisten ilmoitusten perusteella testamentti katsottiin peruutetuksi. Testamentin tekijä ei ollut voinut hävittää testamenttia elinaikanaan, koska testamentin saaja oli ilmoittanut polttaneensa sen. Ks. Kangas 2018, s. 580. Testamentin tekijän puheet testamentin peruuttamisesta osoittavat lähinnä sen, että testamentin tekijä on harkinnut testamentin peruuttamista.

on perittävän kuollessa tallella. Aarnionkin mukaan tallella olevan testamentin peruuttamisesta on vaadittava täysi näyttö.¹²⁰ Mikä merkitys tapauksella on kadonneen testamentin arviointiin liittyvässä tutkielmassa?

Kuten alkuperäisen testamentin puuttuminen jäämistöstä on oletuksena testamentin peruuttamisesta, kuolinhetkellä tallella oleva testamentti osoittaa sen olevan voimassa. Molemmissa tilanteissa oletama voidaan kumota osoittamalla testamentin tekijän viimeisen tahdon poikenneen olettamasta. Edellä esitetyn korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 2010:54 mukaan peruuttamistahdonilmaisun merkitystä on arvioitava siitä lähtökohdasta, onko peruuttaminen näytetty tehdyksi sillä tavoin ja sellaisissa olosuhteissa, että se vastaa testamentin tekijän viimeistä tahtoa. Huomioon otetaan testamentin tekijän toimet ja mahdollisuudet toimia testamentin suhteen sekä testamentin voimassaoloon tai peruuttamiseen liittyvät olosuhteet muutenkin. Arvioinnin kriteerit ovat siis samansisältöiset testaattorin viimeisen tahdon selvittämisessä yhtäältä siinä tilanteessa, että testamentti on yhä tallessa ja toisaalta siinä tilanteessa, että se on kadonnut. Tämä havainto osoittaa, että tilanteiden erilaisuudesta huolimatta arvioinnin lähtökohdat ovat samat. Tämä on ymmärrettävää, sillä pohjimmiltaan molemmissa tilanteissa selvitetään testaattorin viimeistä tahtoa subjektiivisen tulkinnan avulla.

Korkeimman oikeuden mukaan peruuttamistahdon selvittämisessä voidaan ottaa huomioon myös se, missä määrin peruutuksesta syntyvä *omaisuuden jakotapa* vastaa testamentin tekijän tahtoa. Arvioinnissa voidaan antaa painoarvoa sille, tuleeko sovellettavaksi lakimääräinen perimysjärjestys ja olisiko perittävä halunnut jättää omaisuuttaan heille. Tässä tapauksessa lakimääräinen perillinen oli perittävän iäkäs veli ja esitetyn näytön perusteella oli selvää, ettei perittävä halunnut jättää omaisuuttaan myöskään tälle. Omaisuden jakotavan perustelut liittyivät tilanteeseen, jossa testamentti oli tallessa. Tästä huolimatta perusteluista voidaan etsiä tulkinta-apua kadonneen testamentin tilanteisiin, koska arvioinnin lähtökohdat molemmissa tilanteissa ovat lähes samat.

Siten testamentin häviämistä koskevassa testaattorin viimeisen tahdon arvioinnissa voidaan nostaa esille kysymys, kuka omaisuuden perisi, jos testamentti katsottaisiin todella peruutetuksi ja se, vastaisiko tämä testaattorin tahtoa. Kysymys voisi nousta esiin tilanteissa, jossa perittävän välit lakimääräisiin perillisiin ovat huonot, sukulaiset eivät ole pitäneet toisiinsa pitkään aikaan yhteyttä tai perilliset olisivat itsekin kovin iäkkäitä. Voisiko näiden lisäksi

---

¹²⁰ Aarnio 1975, s. 123.

omaisuuden jakotapaan liittyvä argumentti nostaa esiin tilanteissa, missä lakimääräisten perillisten puuttuessa perintö olisi menevä valtiolle?

Kankaan vuonna 1996 laatiman testamentteja koskevan tutkimuksen mukaan perillisettä kuolleen henkilön testamenttausaktiiviteetti on huomattavan korkea muuhun väestöön verrattuna. Testamenttien tekemistä koskevista tilastoista voidaan päätellä, että perittävät pyrkivät usein välttämään valtion perintöoikeuden.¹²¹ Suomalaisista vain joka neljäs määrää jäämistöstään testamentilla, jos perittävältä jää perintöön oikeutettu perillinen. Sen sijaan, jos perintöoikeus on valtiolla, testamentin tekee kaksi kolmasosaa perittävistä. Leskistä neljä viidesosaa tekee testamentin valtion perintöoikeuden sivuuttaen.¹²² Siten on selvää, että ehdoton enemmistö suomalaisista tekee mieluummin testamentin kuin jättää perinnön valtiolle. Vähemmistössä ovat ne tapaukset, joissa valtiolla on oikeus perintöön. Tämä testamenttausaktiivisuuteen liittyvä havainto on otettu huomioon lainsäädännössä. PK 5:2:n mukaan valtiokonttori voi kohtuullisuusarvioinnilla päättää, että valtion saama omaisuus luovutetaan kokonaan tai osittain perittävän läheiselle. Tämä edelleen vahvistaa kannanottoa siitä, että viimeisen tahdon arvioinnissa voidaan ottaa huomioon perittävän omaisuuden jakotapa ja erityisesti valtion perintöoikeus myös kadonneen testamentin tilanteissa.

3.6 Muita seikkoja lyhyesti

Käsitellään viimeiseksi, mitkä muut seikat voivat ja eivät voi vaikuttaa peruutuspresumption kumoamiseen. Viimeisen tahdon selvittämiseen liittyviä argumentteja voidaan ensinnäkin löytää henkivakuutuskorvausten parista. Henkivakuutukset ovat sopimuksia, joiden perusteella vakuutuksenantaja sitoutuu maksamaan korvauksen vakuutetun kuoleman vuoksi. Korvaus maksetaan edunsaajille, jotka vakuutuksenottaja määrittää henkivakuutus sopimuksessa. Räbinä on kuvaillut henkivakuutusta tehokkaimmaksi jäämistösuunnittelun välineeksi, koska sen avulla omaisuutta voidaan siirtää edunsaajille osituksen ja perinnönjaon ohi.¹²³ Voidaanko kadonneen testamentin arvioinnissa merkitystä antaa sille, että testamentin saaja on myös henkivakuutuksen edunsaaja?

Perittävän voidaan ajatella toimineen johdonmukaisesti halutessaan jakaa omaisuuttaan tietyille henkilölle sekä testamentin että henkivakuutuksen kautta. Järjestelmällinen toiminta

---

¹²¹ Kangas 1996, s. 118.

¹²² Aarnio – Kangas 2016, s. 194.

¹²³ Räbinä 2020, s. 258 – 260.

voisi auttaa viimeisen tahdon arvioinnissa ja antaa varmistuksen siitä, että testamentti vastaa edelleen perittävän tahtoa, kun testamentin saaja on myös henkivakuutuksen edunsaajana. Kangas on huomauttanut, että henkivakuutuksen ja testamenttien välillä on niiden yhtäläisyydestä eli kuolemanvaraisesta määräyksestä huolimatta merkittäviä eroja. Ne liittyvät yleensä eri elämänvaiheisiin, testamentti on henkivakuutusta henkilökohtaisempi oikeustoimi ja testamentin tekoon liittyy henkivakuutusta laajemmat mahdollisuudet omaisuudesta määräämiseen.¹²⁴ Oikeustoimien erillisyyden puolesta puhuu sekin, ettei edunsaajamääräystä voi tehdä tai peruuttaa testamentilla.¹²⁵ Siten tästä näkökulmasta suoraa johtopäätöstä testamentin voimassaolon ja henkivakuutuksen olemassaolon välillä ei voida tehdä.

Kouvolan hovioikeus on tapauksessa S 10/441 arvioinut asiaa samalta kannalta.¹²⁶ Hovioikeuden mukaan testamentin peruutusta arvioitaessa ratkaisevaa merkitystä ei ole sillä, että testamentin saaja on edunsaajana kuolemanvaravakuutuksessakin. Hovioikeus perustele kantaansa siten, että testaattori on mahdollisesti halunnut säilyttää edun vakuutuksen edunsaajalla tai on unohtanut vakuutuksen olemassaolon. Samoin Helsingin hovioikeus on tapauksessa S 13/189 ottanut kantaa henkivakuutuksiin viimeisen tahdon arviointiin liittyen.¹²⁷ Tapauksessa perittävä oli tehnyt muutoksia henkivakuutuksen edunsaajamääräykseen ja poistanut yhden testamentin saajan vakuutuksensa edunsaajien joukosta. Hovioikeus katsoi, ettei tällä muutoksella ollut merkittävää näyttöarvoa arvioitaessa testamentin voimassaoloa, kun sama henkilö oli jäänyt toisen pankin henkivakuutuksen edunsaajaksi.

Yhdyn hovioikeuksien perusteluihin siltä osin, että edunsaajan ja testamentin saajan henkilön yhteisyydelle ei tule antaa *ratkaisevaa* merkitystä arvioinnissa. Se on kuitenkin seikka, jota ei voida jättää kokonaan huomiotta. Henkivakuutusten ja testamenttien välisen vahvan jäämistösunnitteluaseman vuoksi edunsaajien yhteys on otettava huomioon arvioinnissa. Mitä lähempänä toisiaan testamentin mahdollinen peruutusajankohta on henkivakuutuksen edunsaajien muutoksen kanssa, sitä vahvemmalta vaikuttaa indisio perittävän tahdon muutoksesta. Lohikin on todennut, että testamentin tulkinnassa voidaan käyttää apuna testaattorin tekemiä muita oikeustoimia.¹²⁸ Testamentilla ja henkivakuutuksella on merkittävä yhteys kuolemanvaraisena jäämistön määräämiskeinona, joten henkivakuutusten erottaminen

---

¹²⁴ Kangas 1995, s. 159.

¹²⁵ Kangas 1995, s. 167.

¹²⁶ Kouvolan hovioikeus 25.11.2010 S 10/441.

¹²⁷ Helsingin HO 8.1.2014 S 13/189.

¹²⁸ Lohi 2011a, s. 51.

kadonneen testamentin arvioinnista kokonaan olisi tuskin tarkoituksenmukaista.¹²⁹ Näin ol-
len perittävän toimia henkivakuutuksen edunsaajamääräyksen suhteen voidaan käyttää
apuna arvioinnissa, vaikka niille ei tule antaa ratkaisevaa merkitystä.

Onko arvioinnissa olennaista, että alkuperäinen testamentti on nähty viimeksi vuosia ennen
perittävän kuolemaa? Helsingin hovioikeuden tapauksessa S 97/1328 testamentti oli ollut
todistettavasti tallella kolme vuotta ennen perittävän kuolemaa.¹³⁰ Tapauksessa tärkeäm-
mäksi nousi kuitenkin perittävän suhteet kyseessä oleviin henkilöihin, eikä painoarvoa an-
nettu sille, että viimeinen luotettava havainto testamentista oli useiden vuosien takaa. Sa-
moin tapauksessa KKO 1992:84 alkuperäinen testamentti oli viimeksi ollut todistettavasti
tallella yli kahdeksan vuotta ennen perittävän kuolemaa. Testamentti katsottiin olevan ka-
toamisesta huolimatta voimassa. Siten on selvää, ettei viimeiselle testamentin näköhavain-
nolle voida antaa juurikaan merkitystä testamentin tekijän tahdon arvioinnissa. Testamentti
voidaan katsoa olevan voimassa alkuperäisen kappaleen oltua hävinneenä useitakin vuosia.

Seuraavaksi käsitellään yhdenvertaisen kohtelun vaatimuksen vaikutusta arviointiin. Vaasan
hovioikeuden tapauksessa S 05/1128 perittävällä oli kolme sisarusta, mutta testamentissa
omaisuutta oli jätetty vain kahden sisaruksen lapsille.¹³¹ Testamentilla poissuljetun ja sit-
temmin kuolleen sisaruksen lapset olivat vaatineet, että kun alkuperäinen testamentti ei ollut
tallessa, niin perintö tulee jakaa lain mukaan. Kantajat eivät olleet vedonneet yhdenvertai-
seen kohteluun eikä luonnollisesti käräjä- tai hovioikeuskaan ollut ottanut asiaa esiin.

Linja on nähdäkseni ymmärrettävä ja vastaa subjektiivisen tulkinnan periaatetta. Jokainen
saa elämänsä aikana määrätä omaisuudestaan itse ja luovuttaa sitä valitsemilleen henkilöille.
Joitakin rajoituksia voi seurata esimerkiksi avioliittolaista, avoliittolaista tai tietyistä sopi-
muksista.¹³² Samoin rajoituksia testamenttausvapauteen aiheutuu PK:n lakiosasäännöstöstä.
Testaattorin ei tarvitse ajatella kohtuusnäkökulmia tai kohdella perillisiä yhdenvertaisesti.
Tähän liittyen Lohi on tuonut esiin, että tavanomainen testaattori on kuitenkin ympäröivän
yhteiskunnan jäsen, joten yhteiskunnan arvomaailmalla voi olla arvioinnissa sijaa. Esimer-
kiksi yhdenvertainen kohtelu lähimmäisten kesken voi toimia jonkinlaisena suuntaviivana

¹²⁹ Kangas on todennut, että testamentti voi puolestaan olla apuna epäselvän edunsaajamääräyksen tulkinnassa. Esimerkiksi Tanskan vakuutuslainsäädännön mukaan epäselvässä edunsaajamääräyksen tilanteessa testamentille tuli antaa tulkintamerkitys. Kangas 1995, s. 169. Tämä edelleen vahvistaa sitä, että päinvastoin myös edunsaajamääräyksellä voi olla merkitystä testamentin tulkinnassa.

¹³⁰ Aarnio – Kangas 2015, s. 468. Helsingin HO 2.6.1998 S 97/1328.

¹³¹ Vaasan HO 30.10.2006 S 05/1128.

¹³² Lundén – Molin 2009, s. 29.

testamentin arvioinnissa.¹³³ Voidaan todeta, että perillisten tasapuolinen kohtelu voidaan nostaa viimeisen tahdon arvioinnissa esiin ainakin silloin, kun periaatteen voidaan osoittaa olleen testaattorille tärkeä tämän vielä eläessä.

Voidaanko arvioinnissa ottaa huomioon testaattorin luonteenpiirteet? Ylöstalon mukaan testamentin tulkinnassa merkitystä voidaan antaa hyvinkin yksityiskohtaisille testaattorin elämään liittyville asioille. Näitä ovat esimerkiksi perittävän sympatiat, tavat, tottumukset, terveydentila, sivistystaso, yhteiskunnalliset ja poliittiset mielipiteet, varallisuusasema ja omaisuuden alkuperä.¹³⁴ Vaasan hovioikeus antoi kadonneen testamentin tapauksessa S 05/1128 painoarvoa testaattorin luonteenpiirteille, kun testamentin tekijän kotiaivustajien mukaan testaattori oli mukava, kiltti ja huumorintajuinen.¹³⁵ Luonteenkuvauksen perusteella hovioikeus piti uskottavana sitä, että testaattori olisi kertonut testamentin peruuttamisesta testamentin saajille. Hän oli kertonut näille myös testamentin tekemisestä. Hovioikeus katsoi testamentin kadonneen vastoin testaattorin tahtoa. Luonteenpiirteisiin perustuva näyttö ei ole ongelmantonta, koska eri henkilöillä on luonnollisesti erilainen kuva testaattorista. Esimerkiksi käräjäoikeudessa samojen todistajien kertomusten mukaan katsottiin selvitetyn, että testaattori oli luonteeltaan temperamenttinen, tarkka omista oikeuksistaan ja nuuka eikä hän puhunut ulkopuolisille varallisuuteen liittyvistä asioistaan. Tämä kuvaus antaa hyvin erilaisen käsityksen verrattuna hovioikeudessa annettuun todistukseen ja osoittaa luonteenpiirteisiin liittyvän todistelun epävarmuustekijöitä.

Samoin Rovaniemen hovioikeuden ratkaisussa S 09/599 todistajat yrittivät vedota tuomioistuimeen kertomalla testamentin tekijän luonteenpiirteistä. Heidän mukaansa testaattori oli ollut määrätietoinen, päättäväinen ja huolellinen eikä tämän vuoksi olisi peruuttanut kerran tekemäänsä testamenttia. Nämä henkilökohtaiset arvelut olivat näyttöarvoltaan varsin heikkoja, eivätkä ne riittäneet osoittamaan testamentin kadonneen testaattorin tahtomatta.¹³⁶ Näitä persoonallisia ja varallisuutta koskevia seikkoja ei juurikaan ole otettu esiin oikeuskäytännössä kadonneen testamentin tapauksissa. Näin ollen niistä voidaan saada tiettyä suuntaa testaattorin tahdon selvittämisessä, mutta koko arviointia ei voida perustaa esimerkiksi perittävän yhteiskunnallisten mielipiteiden varaan.

---

¹³³ Lohi 2011a, s. 54.

¹³⁴ Ylöstalo 1954, s. 47–49. Tässä kohdin korostetaan, että subjektiivinen tulkinta ja esimerkiksi poliittisten mielipiteiden huomioon ottaminen ovat tietyllä tavalla erityisasemassa myös testamenttioikeudessa. Esimerkiksi PK 15:4:n mukaisen perinnöttömäksi tekemisen perusteeksi eivät riitä testaattorin ja perillisen vastakkaiset poliittiset mielipiteet. Takki 1980, s. 159.

¹³⁵ Vaasan HO 30.10.2006 S 05/1128.

¹³⁶ Rovaniemen HO 20.5.2010 S 09/599.

Oikeuskirjallisuudessa esitetyn kannan mukaan huomioitavaksi voisi tulla testamentin tekemisestä kulunut aika. Pitkän ajan kulumisen oikeuttaa vapaampaan tulkintaan, koska se todennäköisemmin johtaa olosuhteiden muutokseen.¹³⁷ Mitä pidempi aika kuluu testamentin tekemisestä perittävän kuolemaan, sitä enemmän esimerkiksi henkilösuhteissa ehtii tapahtua muutoksia. Lyhyt aika testamentin teon ja kuoleman välillä viittaa selvemmin viimeisen tahdon olevan testamentin mukainen. Näin on tulkinnut esimerkiksi Turun hovioikeus ratkaisussa S 04/2770.¹³⁸ Perittävä oli kuukauden kuluttua testamentin tekemisestä hakenut testamentin pankin tallelokerosta pois. Hän oli samana päivänä käynyt toisen pankin tallelokerolla, mutta varmuutta testamentin sinne jättämisestä ei ollut. Esitetty näyttö viittasi siihen, että perittävä oli tehnyt testamentin vahvalla motiivilla ja vakaasti harkiten eikä pidetty uskottavana, että hän olisi vain kuukauden kuluttua testamentin tekemisestä hävittänyt sen.

Testamentin teosta kulunut pitkä aika ei yksinään tarkoita testamentin tekijän tahdon muuttumista. Vaasan hovioikeus on ratkaisussa S 05/1128 todennut, ettei testamentin tahattomaan katoamiseen viittaavien seikkojen merkitystä kumoa se, että testamentin tekijä oli elänyt yli kaksikymmentä vuotta testamentin tekemisen jälkeen.¹³⁹ Siten ajan kulumista ei voida itsearvoisesti pitää testamentin voimassaoloa vastaan puhuvana seikkana, mutta se voi todennäköisemmin johtaa henkilörelaatioiden välisiin muutoksiin.

Viimeiseksi tarkastellaan testamentin tekemotiivin asemaa viimeisen tahdon arvioinnissa. Turun hovioikeus on tapauksessa S 04/2770 viitannut käräjäoikeuden perusteluihin, joissa oli arvioitu testamentin tekemotiivia.¹⁴⁰ Käräjäoikeuden mukaan testamentin taustalla oli ollut ajatus maanviljelyksen jatkumisesta tilan pelloilla. Testamentin saaja oli perittävän vuokraviljelijä, joka oli hoitanut pelloja hyvin ja huolella. Perittävä oli luopunut ajatuksesta, että tämän kasvattipoika olisi jatkanut viljelytoimintaa. Käräjäoikeus totesi, että perittävällä oli vakaa tahto ja motiivi testamentin laatimiselle, mutta muihin syihin vedoten testamentti kuitenkin katsottiin peruutetuksi. Testamentin motiivin pohdinnassa ollaan syvällä subjektiivisen tulkinnan periaatteen sisällä. Tarkastelu ulotetaan siihen, mistä syistä testaattori on testamentin aikoinaan tehnyt ja kuinka vahva motiivi on ollut. Jos testamentin tekemiseen johtaneet syyt ovat edelleen perittävän kuollessa ajankohtaisia, olisi perusteltua ajatella

---

¹³⁷ Ylöstalo 1954, s. 48.

¹³⁸ Turun HO 18.10.2005 S 04/2770.

¹³⁹ Vaasan HO 30.10.2006 S 05/1128.

¹⁴⁰ Turun HO 18.10.2005 S 04/2770.

testamentin olevan voimassa katoamisesta huolimatta. Päinvastoin testamentin peruuttamiseen viittaa tilanne, jossa jälkisäädöksen tekemotiivi ei ole enää testaattorin kuollessa käsillä.

3.7 Seikkojen keskinäinen painoarvo

Kuten aikaisemmin on osoitettu, testaattorin viimeisen tahdon selvittämiseksi voidaan käyttää apuna kaikkea saatavilla olevaa aineistoa. Edellä on käsitelty laajasti peruuttamisesta muille kertomista, todistajien asemaa, testaattorin ja perinnönsaajan muuttunutta suhdetta, toimintamahdollisuuksia, omaisuuden jakotapaa ja testamentin säilytyspaikkaa. Selvää on, että kaikkia näitä seikkoja voidaan tuoda oikeudenkäynnissä esiin ja perustella testaattorin viimeistä tahtoa näiden avulla. Oikeuskirjallisuudessa, oikeuskäytännössä eikä lainvalmisteluaineistossa ole otettu kantaa siihen, mikä on näiden seikkojen keskinäinen järjestys. Millainen painoarvo milläkin seikalla on? Keskinäistä painoarvoa tarkastelevan luvun tarkoituksena on esittää uusia tulkintasuosituksia seikkojen välisestä etusijajärjestyksestä.

Korkein oikeus on tapauksessa KKO 2016:32 nostanut erityisesti esiin kaksi huomioon otettavaa seikkaa. Korkeimman oikeuden mukaan huomioon on otettava muun muassa jälkisäädöksen voimassaolon tai peruuttamisen puolesta puhuvat olosuhteet, kuten testaattorin myöhemmät elämänvaiheet ja se, miten testaattori on voinut toimia testamenttikappaleiden suhteen. Näitä ei ole tarkoitettu ainoiksi arviointinäkökohdiksi, mistä kertoo virkkeen alussa oleva sanapari ”muun muassa”. Nähdäkseni korkein oikeus ei ole tarkoittanut näiden kahden seikan esiin nostamisella niiden etusijaa muihin seikkoihin verrattuna. Olisi liian suoraviivaista ajatella korkeimman oikeuden tarkoittaneen virkkeellään tietyn painoarvojärjestyksen luomista ilman, että sitä olisi perusteluissa suoraan mainittu. Kyseessä on enemmän yleinen toteamus kadonneen testamentin arvioinnissa vaikuttaviin kriteereihin eikä siitä ole pääteltävissä, että testaattorin myöhemmät elämänvaiheet olisivat automaattisesti vahvemmassa asemassa kuin esimerkiksi omaisuuden jakotapaan liittyvät argumentit. Siten keskinäisen painoarvon arviointia on lähdettävä hakemaan toisesta suunnasta.

Aloitetaan tarkastelu siitä, millä seikoilla on vähän tai ei lainkaan painoarvoa. Testamentin viimeisestä näköhavainnosta ei voida tehdä lainkaan johtopäätöksiä jälkisäädöksen peruuttamisesta. Testamentti voi olla kadoksissa vuosia, mutta silti vastata perittävän viimeistä tahtoa. Alaluvussa 3.6 todettiin, että yhdenvertaisuusnäkökulmalla on arvioinnissa merkitystä lähinnä suuntaviivojen omaisesti. Perittävä saa halutessaan suosia toisia henkilöitä perillisten kustannuksella ja suosimistarkoituksen toteen näytettäessä tasavertaisen kohtelun

argumentit joutuvat väistymään. Sen sijaan tasapuolisella kohtelulla voi olla painoarvoa, jos näytetään testaattorin vielä eläessään muutenkin kohdelleen perillisiä tasavertaisesti. Oikeuskäytännössä ei ole annettu painavaa merkitystä henkivakuutuksen edunsaajamääräysten ja testamentin saajien vastaavuudelle. Henkivakuutuksen edunsaajiin liittyvät argumentit ovat nähdäkseni kuitenkin painavampia, kuin viimeiseen näköhavaintoon liittyvät argumentit. Näin on ainakin silloin, kun henkivakuutus on otettu lähellä testaattorin kuolemaa ja sen edunsaajana on testamentin saaja. Edunsaajien vertailu saattaa osoittaa perittävän kohdelleen perillisiä tasavertaisesti tai päinvastoin suosineen jotakin perillistä muiden kustannuksella. Näin ollen henkivakuutuksen edunsaajilla ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteella on yhdessä painavampi painoarvo, kun toisella seikalla yksinään.

Edelleen perittävän luonteenpiirteet eivät ole saaneet oikeuskäytännössä painavaa arvoa. Luonteenpiirteitä koskeva selvitys ei ole aukotonta, koska se vaihtelee paljon siitä, keneltä asiaa kysytään ja mitä ajanjaksoa tarkastellaan. Tältä osin arviointia kannattaa lähteä hakemaan enemmän elämänmuutosten kautta, jotka voivat toki vaikuttaa luonteenkin muuttumiseen. Myöskään omaisuuden jakotapaan liittyville argumenteille ei voida antaa arvioinnissa kovin suurta itsenäistä merkitystä. On ymmärrettävää, että omaisuutta ei mielellään jätetä vanhoille ihmisille, koska he eivät ehdi nauttia perinnöstä pitkään, he eivät välttämättä tarvitse sitä yhtä paljon kuin nuoremmat henkilöt ja perintöverot tulevat maksettavaksi kaksi kertaa lyhyen ajan sisällä. On lisäksi luonnollista, että suurin osa määrää jäämistöstään testamentilla, jos perintö olisi muuten menossa valtiolle. Nämä ovat kuitenkin enemmän yleisluontoisia olettamuksia, jopa objektiivisia arvioinnin perusteita. Toiset henkilöt voivat nimenomaan haluta taata sisarustensa vanhuuden päivät tai lahjottaa omaisuutensa valtiolle. Myöskään tutkielmaa varten tutkituissa oikeustapauksissa omaisuuden jakotapaan ei ollut yksinään vedottu.

Edellä tutkielmassa esiteltiin Turun hovioikeuden tapausta S 04/2770, missä käräjäoikeus katsoi testaattorin tarkoituksena olleen tilan peltojen maanviljelyksen jatkaminen. Selvän motiivin löytymisestä huolimatta käräjäoikeus ja hovioikeus katsoivat testamentin hävityksi peruutustarkoituksessa. Tapauksessa aikaisemmat testamentit olivat edelleen tallessa pankin talletuslokerossa ja testaattori oli käynyt elämänsä aikana tallelokerolla yli kaksikymmentä kertaa. Hänellä oli siten hyvät mahdollisuudet hävittää uusin testamentti, ja hän oli säilyttänyt vanhat testamentit. Tosiasialliset olosuhteet olivat painavampia, kuin testamentin tekemiseen liittyvä motiivi. Siten voidaan todeta, että henkivakuutuksen edunsaajiin, yhdenvertaiseen kohteluun, tekemotiiviin, omaisuuden jakotapaan ja luonteenpiirteisiin

liittyvillä argumenteilla on yksinään heikko painoarvo, ja ne ovat helposti kumottavissa muilla argumenteilla. Sen sijaan viimeisellä näköhavainnolla ei ole ollenkaan painoarvoa viimeisen tahdon selvittämisessä.

Tarkastellaan seuraavaksi perittävän myöhempiin elämänvaiheisiin liittyviä ihmissuhteiden muutoksia, joilla on suuri vaikutus testamenttaustahdon muodostumisessa. On luonnollista, että perittävä haluaa jättää omaisuuttaan sellaisille henkilöille, keiden kanssa hänellä on ollut läheiset ja lämpimät välit. Vastakohtaispäättelmänä voidaan todeta, että omaisuutta ei jätetä sellaisille henkilöille, keiden kanssa välit ovat olleet tulehtuneet. Erityisesti tämä tulee esiin entisen puolison hyväksi tehdyissä testamentteissa.

Painoarvoa voidaan antaa enemmän myöhemmille elämänvaiheille silloin, kun ihmissuhteissa *on tapahtunut* muutoksia. Näitä voivat olla esimerkiksi puolisojen yhteiselämän päättyminen, suuret riidat perillisten kanssa tai uuden kumppanin löytäminen. Nämä luonnollisesti selittävät testamenttaustahdon muuttumista. Vaikeampaa on näyttää toteen, *ettei* perittävän ja perinnönsaajien välillä ole tapahtunut muutoksia. Tällöin argumentaatiota kannattaa lähteä hakemaan toisesta suunnasta. Yksinään ihmissuhteiden ennallaan pysyminen ei vielä vaikuta riittävältä näytöltä peruutuspresumption kumoamiseksi. Ihmissuhteiden ja muutenkin perittävän olosuhteiden muutoksiin voi vaikuttaa myös testamentin tekemisestä kulunut pitkä aika, mutta yksinään tällä seikalla ei voida ajatella olevan kovin suurta painoarvoa. Voihan testaattori monia vuosikymmeniä säilyttää saman testamenttaustahtonsa ja esimerkiksi hyvät välit läheisiinsä, vaikka asiakirja olisikin jossain vaiheessa kadonnut.

Perittävän viimeisen tahdon selvittäminen vain ihmissuhteiden pysyvyyden kannalta vaikuttaa ongelmalliselta ja kovin suuren painoarvon antaminen voi johtaa kohtuuttomiin tuloksiin. Kuvitellaan esimerkiksi tilanne, missä mitään merkittäviä muutoksia ihmissuhteissa ei ole tapahtunut, mutta perittävä on ilmoittanut peruuttaneensa testamentin esimerkiksi kuolinpesän osakaspiirin ulkopuoliselle henkilölle. Perittävän lausumia voidaan nähdäkseni pitää vahvahkona näyttonä, varsinkin jos todistajalla tai tämän läheisellä ei ole omaa intressiä asiassa. Ainakaan perittävän ja perinnönsaajien suhteiden muuttumattomuuden näyttämistä ei voida pitää riittävänä argumenttina kumoamaan perittävän lausumia ja peruutuspresumptiota. Hieman enemmän painoarvoa voidaan myöhemmille elämänvaiheille antaa silloin, kun merkittäviä muutoksia on tapahtunut. Tämä yhdessä kadonneen testamentin kanssa viittaa vahvasti peruuttamistarkoituksen olemassaoloon ainakin silloin, kun voimassaolosta ei ole esitetty lausumia muille.

Sen sijaan tulkintasuositusta on vaikeampaa esittää tilanteessa, jossa testamentin tekemisen jälkeen välit testamentin saajaan ovat huonontuneet, mutta jossa testaattori on väittänyt testamentin edelleen olevan voimassa. Tällöin tulee tarkastella sitä, olisiko testaattorilla ollut motiivia jättää kertomatta testamentin peruuttamisesta tai valehdella sen voimassaolosta. Arkaluontoisen teeman vuoksi perittävän suullisia kertomuksia ei voida pitää täysin luotettavina, koska usein hyvien välien pitäminen voi olla kiinni tehdyn testamentin hävittämisen salaamisesta tai peruuttamisen kertomatta jättämisestä. Tilanne on tällöin erityisen paljon kiinni tapauskohtaisesta harkinnasta. Punnittavaksi tulee, onko suurempi painoarvo muuttuneilla ihmissuhteilla vai perittävän lausumilla. Lisäksi huomiota on aina annettava sille, kuka testaattorin lausumia on todistamassa. Selvästi luotettavampana voidaan pitää ulkopuolisen henkilön todistusta, kuin sellaisen henkilön todistusta, jolla tai jonka läheisellä on asiassa taloudellinen intressi. Näin asian laita on ainakin silloin, kun todistus puhuu henkilön etujen puolesta. Selvältä vaikuttaa, että vaikka perittävän lausumille annetaan pääosin suurempi painoarvo kuin elämäntilanteiden muuttumisen tai ainakin muuttumattomuuden kohdalla, eivät nekkään asetu seikkojen keskinäisessä järjestyksessä korkeimmalle tasolle lausumiin liittyvien epävarmuustekijöiden vuoksi.

Arvioinnissa huomion kohteena on pääsääntöisesti testaattorin hallusta kadonnut alkuperäinen testamentti ja peruutuspresumption soveltumiseen vaikuttaa vain testaattorin kappaleen puuttuminen jäämistöstä. Testamentin voimassaolon arviointiin vaikuttaa myös se, että muiden henkilöiden hallusta löytyy testamentin kaksoiskappaleita tai jäljennöksiä. Todistelua voidaan esittää siitä, että perittävä on pyytänyt edelleen säilyttämään asiakirjaa tai näyttää, ettei tämä ole pyytänyt peruutusta. Ongelmallisuuksia voi herätä, jos on todennäköistä, että perittävä ei tilanteen arkaluontoisuuden vuoksi halunnut pyytää muiden alkuperäiskappaleiden hävittämistä. Siten myöskään muiden hallusta löytyneille alkuperäisille kappaleille ei voida yksinään painavaa arvoa, jos testaattorin oma kappale on hävinnyt. Painoarvo muuttuu, jos testaattori ei ole säilyttänyt itse yhtään kappaletta, vaan asiakirjat on annettu muiden henkilöiden säilytettäväksi. Tällöin yhdenkin testamentin esittäminen tai yhdenkin testamentin puuttuminen ei riitä viimeisen tahdon osoittamiseksi. On siten perusteltua pitää muiden henkilöiden testamenttikappaleiden löytymistä painoasteikolla testaattorin lausumia ja ihmissuhteiden muutoksi alempana.

Vielä pohditaan, kuinka suuri painoarvo toimintamahdollisuuksilla on muihin seikkoihin nähden. Edellisistä seikoista poiketen toimintamahdollisuudet ja testamentin säilytyspaikka ovat suhteellisen objektiivisen tarkastelun kohteena. Tarkastelu kiteytyy siihen, onko

testaattorilla ollut fyysisesti mahdollista hävittää testamentti. Puheet testamentin hävittämisestä jäävät merkityksettömiksi, jos testamenttia on säilytetty pankin tallelokerossa, jossa testaattori ei ole käynyt testamentin tallettamisen jälkeen. Tällöin on todennäköistä, että testaattori on jäämistösunnitteluun liittyvän arkaluontoisuuden takia valehdellut muille hävittäneensä testamentin. Testamentti on tässä tilanteessa hävinnyt jäämistöstä vasta perittävän kuoleman jälkeen esimerkiksi vilpillisen perillisen toimesta.

Edelleen omaisuuden jakotapakaan avulla perusteltu testamentin hävittämismotiivi ei saa paljoa painoarvoa, jos testaattori on elänyt viimeiset päivänsä sairaalassa ja testamentti on ollut todistettavasti tämän kotona ennen kotoa lähtöä. Testaattori ei ole voinut itse hävittää testamenttia, vaan se on kadonnut muulla tavoin. Vaikuttaa siten selvältä, että toimintamahdollisuuksiin ja säilytyspaikkaan liittyvät argumentit saavat kaikista painavimman arvon seikkojen keskinäisessä arvioinnissa. Toinen asia on, että esimerkiksi testamentin näköhavainto ennen sairaalaan lähtöä on kiinni todistajista. Tämä osoittaa havainnollisesti sen, että kaikki arvioinnin seikat ovat loppujen lopuksi kietoutuneena toisiinsa niin, ettei arviointia voida tehdä puhtaasti yhdestä näkökulmasta ja olla huomioimatta muita argumentteja.

Viimeiseksi nostetaan esiin vielä tilanne, missä mikään tutkielmassa käsitelty seikka ei viittaa peruuttamiseen kadonneen testamentin lisäksi. Testaattori ei ole esimerkiksi puhunut testamentista, sen peruuttamisesta tai voimassaolosta kenellekään, jälkisäädöksen tekemisen jälkeen elämäntilanteissa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia, perittävän mahdollisuudet jälkisäädöksen hävittämiseen ovat olleet vähäiset eikä omaisuuden jakotapaan liity argumentteja. Vastakohtaispäätelmänä todetaan, että tällainen tilanne viittaisi testamenttaustahdon muuttumattomuuteen ja asiakirjan tahattomaan häviämiseen. Mielestäni nämä seikat yhdessä voisivat riittää peruutuspresumption kumoamiseen, todistustaakan kääntymiseen ja jopa näyttövelvollisuuden täyttämiseen. Siten arvioinnissa ei tarvitse keskittyä näyttämään toteen muutoksia ja perittävän aktiivisia toimia, vaan merkitystä voidaan antaa myös tilanteen muuttumattomuudelle ja erityisten peruuttamistahtoon liittyvien syiden puuttumiselle.

Pohdintaan vielä, monenko seikan on viitattava testamentin tahalliseen hävittämiseen, jottei vastakohtaispäätelmää voida käyttää. Onko väliä sillä, mitkä seikat viittaavat hävittämiseen? Nähdäkseni seikoilla on samansuuntaiset painoarvot, kuin tässä kappaleessa on hahmoteltu. Yksinään omaisuuden jakotapaan tai henkivakuutukseen liittyvät argumentit eivät ole tarpeeksi painavia viimeisen tahdon osoittamiseen, jos perittävä ei ole kertonut peruuttamisesta muille tai hänellä olisi ollut vähäiset mahdollisuudet asiakirjan hävittämiseen. Sen sijaan

toimintamahdollisuuksiin liittyvä vahva argumentti voisi kumota sen, ettei testamentin tekotiiviin tai muihin seikkoihin ole esitettävissä erityisiä peruuttamisen puolesta puhuvia argumentteja. Näin ollen kadonneen testamentin tilanteissa kannattaa nostaa esille kaikki tutkielmassa käsitellyt seikat ja perustella, minkä vuoksi ne viittaavat tahalliseen hävittämiseen tai tahattomaan häviämiseen. Esimerkiksi niin, että perittävän ihmissuhteissa on tapahtunut merkittäviä muutoksia eikä motiivia testamentin voimassaololle enää ole, vaikkei perittävä ollut kertonut testamentin peruuttamisesta kenellekään. Seikat eivät yksinään välttämättä riittäisi peruutuspresumption kumoamiseen, mutta yhdessä ne saattavat luoda tarpeeksi uskottavan ja loogisen näytön perittävän viimeisestä tahdosta.

Lopuksi on muistettava, että arviointi on kiinni aina tietyn tapauksen yksityiskohdista. Siten ei voida suoraan todeta joidenkin seikkojen olevan automaattisesti toisia tärkeämpiä tai päinvastoin toisia vähemmän merkityksellisiä. Yksittäistapauksissa esiin tulevia seikkoja voi olla runsaasti eikä etukäteen voida tyhjentävästi listata näitä kaikkia. Edellä hahmoteltuja painoarvokannanottoja voidaan pitää enemmänkin yleisinä suuntaviivoina, joiden avulla eri seikkojen painoarvoa voidaan hahmottaa. Lisäksi suurimassa osassa tapauksia yhdellekään seikalle ei ole annettu yksinomaista ratkaisun avaimen asemaa, vaan vähäisemmätkin seikat voivat yhdessä ohjata lopputulosta tiettyyn suuntaan.

4 PERITTÄVÄN VAIKUTUSPIIRIN ULKOPUOLISET SEIKAT

4.1 Näyttökysymykset

Perintöriidat kadoksissa olevan testamentin ympärillä rakentuvat suhteellisen yksinkertaisen kuvion ympärille: riidan toinen puoli on sitä mieltä, että testamentti on peruutettu ja toinen puoli väittää testamentin vain joutuneen kadoksiin. Yksinkertaisesta riita-asetelmasta huolimatta viimeisen tahdon selvittäminen ei ole yksinkertaista. Kuka on asiassa näyttövelvollinen? Miten vahvaa näyttöä asiassa tulee esittää? Mitä seikkoja tuomarin on otettava asiassa huomioon? Näiden kysymysten vastaamiseen eivät riitä jäämistöoikeuden työkalut, vaan apua on haettava prosessioikeudesta. Todistusoikeuden sääntöjen avulla selvitetään perittävän viimeisen tahdon sisältöä testamenttioikeuden normien mukaisesti. Saarenpää on kiteyttänyt asian osuvasti niin, että prosessuaaliset säännöt palvelevat aineellisen totuuden saavuttamista.¹⁴¹ Oikeudenkäynnissä kietoutuvat yhteen jäämistöoikeuden materiaaliset ja todistusoikeuden prosessuaaliset ulottuvuudet, lopputuloksena oikeudenmukainen ratkaisu testamentin tekijän viimeisestä tahdosta.

Todistelua koskevat säännökset löytyvät suurelta osin OK 17 luvusta. Luku sisältää säännökset todisteiden esittämisestä ja näytön arvioinnista. OK 17:1:n mukaan asianosaisella on oikeus esittää haluamansa näyttö tuomioistuimelle, jollei laissa toisin säädetä. Säännös kuvastaa vapaata todistelua, jonka mukaan asianosaisen oikeutta esittää näyttöä ei voida rajoittaa etukäteen. Vapaaseen todisteluun kuuluu, että tuomioistuimen on otettava näyttöä arvioidessaan huomioon kaikki asianosaisten esittämä näyttö.¹⁴² Tämä on tärkeää testaattorin viimeisen tahdon selvittämisessä, missä arviointi on korostetun tapauskohtaista ja kokonaisvaltaista. Kaikki testaattorin elämään ja jopa kuoleman jälkeiseen aikaan liittyvät seikat on otettava huomioon, jotta saadaan mahdollisimman kattava kuva testamentin tekijän tahdon muodostumisesta tai sen muuttumisesta. OK 17:2.1:n mukaan riita-asiassa asianosaisen on näytettävä ne seikat, joihin hänen vaatimuksensa tai vastustamisensa perustuu. Tuomioistuin ei siten ota seikkoja huomioon oma-aloitteisesti viran puolesta.¹⁴³

¹⁴¹ Saarenpää 1998, s. 19.

¹⁴² Lappalainen – Rautio 2018. V Todistelu → 1. Yleistä todistelusta → Todistelua koskevia peruskäsitteitä ja periaatteita → Vapaa todistusteoria → Vapaa todistelu ja vapaa todistusharkinta.

¹⁴³ Ks. Saranpää 2013, s. 955. Tuomioistuin ei voi ottaa ratkaisun perusteeksi edes sellaista seikkaa, johon asianomistaja ei ole vedonnut, vaikka vastapuoli tunnustaisi sen. Puhutaan väittämistaakasta, jonka mukaan tuomioistuin voi perustaa ratkaisunsa vain niihin seikkoihin, joihin asianosainen on vedonnut. Ks. lisää Timonen 1988, s. 334 alkaen.

Prosessioikeudessa oikeustositseikaksi kutsutaan sitä seikkaa, mitä pyritään näyttämään toteen.¹⁴⁴ Testamenttiasioissa oikeustositseikka voisi olla joko perittävän viimeinen tahto tai vielä konkreettisemmin testamentin peruuttaminen taikka voimassaolo.¹⁴⁵ Todistustositseikat ovat niitä, joiden avulla todistuskeinoin oikeustositseikka pyritään näyttämään toteen.¹⁴⁶ Todistustositseikkoja testamenttiasioissa voisivat olla testaattorin mahdollisuudet testamentin hävittämiseen tai peruuttamisesta muille kertominen. Oikeustositseikan määrittäminen on tärkeää, koska sillä on keskeinen merkitys oikeudenkäynnin eri vaiheissa.¹⁴⁷ Oikeudenkäynnissä on monesti kyse useiden todisteiden arvioinnista ja merkitystä annetaan todistustositseikkojen yhteismerkitykselle. Arvioitavaksi tulee, miten hyvin todisteet sopivat yhteen ja onko väitetyille tapahtumille löydettävissä järkevä selitys.¹⁴⁸ Oikeus- ja todistustositseikkojen teoreettisempi käsittely jätetään lyhyen maininnan varaan aiheen rajallisuuden vuoksi.

Kuten aikaisemmin on todettu, kadonneen testamentin tapauksissa näyttötaakka¹⁴⁹ on sillä, joka vetoaa alkuperäiseen testamenttiin sen puuttumisesta huolimatta.¹⁵⁰ Korkein oikeus on tapauksessa 2016:32 todennut, että peruutusolettaman tärkein vaikutus koskee todistustaa-kan määräytymistä. Jos testamentin saaja haluaa vedota kadonneeseen testamenttiin, on hänen näytettävä, että jälkisäädös on hävinnyt testaattorin tahtomatta tai tietämättä, tapaturmaisesti tai toisen henkilön toimesta.¹⁵¹ Vastapuolen tehtävä on näyttää vasta-argumenteilla, ettei testamentti ole enää voimassa. Näyttötaakan määräytymisellä on merkittävä vaikutus, koska jos oikeudenkäynnissä jokin oikeustositseikka jää näyttämättä, haitalliset seuraamukset kärsii se, jolla näyttötaakka oli.¹⁵² Samat näytölle asetetut kriteerit koskevat myös keskinäistä testamenttia.¹⁵³

¹⁴⁴ Linna 2019, s. 75. Oikeustositseikkaa on myös luonnehdittu ”välittömästi relevantiksi faktaksi, johon vaatimus perustuu”. Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2014, s. 4.

¹⁴⁵ Esimerkiksi Helsingin hovioikeuspiirin lautuhankkeessa 2014, s. 4 alaviitteessä oikeustositseikaksi on listattu muun muassa testamentin tekeminen.

¹⁴⁶ Linna 2019, s. 75.

¹⁴⁷ Ks. lisää Peltonen 2007, s. 421–422.

¹⁴⁸ Lappalainen – Rautio 2018. V Todistelu → 3. Näytön arviointi → Yleistä näyttökysymyksen ratkaisemisesta → Todistusharkinnan jäsentämisestä → Rakenteellinen näyttö. Kirjoittajat kiteyttävät asian niin, että arvioinnissa tarvitaan aineiston kokonaisvaltaista tarkastelua ja yksittäisten todisteiden analyysiä.

¹⁴⁹ Sanat näyttö- ja todistustaakka ovat synonyymeja. Näin on todettu esimerkiksi Helsingin hovioikeuden lautuhankkeessa 2014, s. 4. Tässä tutkielmassa käytetään molempia termejä.

¹⁵⁰ Rautiala on nostanut esiin, että todistamisvelvollisuuden jakaantuminen ei voi riippua tapauskohtaisesta harkinnasta oikeusvarmuuden takaamisen vuoksi. Rautiala 1967, s. 258. Tämän vuoksi on hyvä, että OK 17:1.1:iin sisältyy yleissäännös riita-asioiden todistustaakan jaosta. Ks. Saranpää 2011, s. 592.

¹⁵¹ Rautiala 1956, s. 72.

¹⁵² Linna 2019, s. 78.

¹⁵³ Aarnio – Kangas 2015, s. 471. Itä-Suomen HO 18.2.1993 S 92/158.

Näyttötaakka voi siirtyä alkuperäiseltä näyttövelvolliselta vastapuolelle. Näin käy, jos asianosainen on esittänyt oikeustositseikasta tuomioistuimen mukaan riittävän näytön. Tämän jälkeen vastapuolen on esitettävä niin sanottua vastanäyttöä eli tälle edullisia todistustositseikkoja.¹⁵⁴ Periaatteessa perillisille syntyy tällainen vastanäytön esittämisen velvollisuus vasta silloin, kun testamentin saaja on ensin antanut näyttöä siitä, että testamentti on joutunut pois perittävän hallusta hänen tietämättään. Käytännössä oikeudenkäynnissä molemmat esittävät argumentteja oman kantansa puolesta heti alusta alkaen, eikä vasta näyttötaakan kääntymässä vastaajalle. Siten asiakirjan puuttumisen lisäksi vastaajat näyttävät oikeudenkäynnin alusta asti peruutuspresumption tueksi ja testamentin saajan näytön kumoamiseksi, että testamentin tekijän on ollut tarkoitus hävittää ja peruuttaa tekemänsä testamentti.

Näyttötaakkaan liittyen Saarenpää on huomauttanut, että oikeustoimitahdon olemassaolo on peruskysymys kaikissa oikeustoimissa. Testamenttioikeudessa näyttökysymykset ovat erityisasemassa sen vuoksi, että tärkeä avainhenkilö eli testaattori on kuollut.¹⁵⁵ Voidaankin todeta, että näyttökysymykset aiheuttavat vaikeita tilanteita kaikissa siviilioikeudenkäynneissä, eikä tutkielmassa testamenttiasioita ole tarkoitus nostaa esiin poikkeuksellisen vaikeina. Näyttökysymysten tarkastelu osoittaa sen, miten monitahoista viimeisen tahdon selvittäminen on, kun arviointiin kietoutuvat yhteen jäämistö- ja prosessioikeuden normit.

Kuinka vahvaa näyttöä testamentin voimassaolosta tulee näyttää? Oikeuskäytännössä testamentin voimassaolosta vaadittava näytön vahvuusaste on muuttunut ajan saatossa. Esimerkiksi tapauksessa KKO 1922 I 10 peruuttamisväitteen tueksi edellytettiin *riittävää* näyttöä. Sittemmin oikeuskäytännössä on vakiintunut kanta, jonka mukaan testamentti on katsottu tehottomaksi, jos testamentin saaja ei voi *näyttää asiakirjan olevan olemassa* taikka *saattaa todennäköiseksi*, että testamenttiasiakirja on hävinnyt testaattorin tahtomatta.¹⁵⁶ Rautiala on suhtautunut kriittisesti perustelujen ensimmäiseen osaan, että testamentin saajan pitäisi näyttää asiakirjan olevan olemassa. Hänen mukaansa täyden todistuksen esittämistä ei voida vaatia. Sen sijaan testamentin saajan tulee näyttää väitteensä todennäköiseksi.¹⁵⁷ Samoin

¹⁵⁴ Lappalainen – Rautio 2018. V Todistelu → 3. Näytön arviointi → Todistustaakka → Yleistä todistustaakasta → Todistustaakan siirtyminen.

¹⁵⁵ Saarenpää 1998, s. 8.

¹⁵⁶ Aarnio 1975, s. 123. Esimerkiksi tapauksessa KKO 1968 II 80 ja KKO 1942 II 174 testamentti julistettiin tehottomaksi, kun testamentin saajat eivät olleet näyttäneet, että testamentti oli ollut olemassa vielä testamentin tekijän kuollessa, tai saattaneet todennäköiseksi, että se olisi hävinnyt testamentin tekijän tahtomatta.

¹⁵⁷ Rautiala 1967, s. 256. Rautiala lähestyy asiaa päinvastaisesta suunnasta. Hänen mukaansa testamentin saajan tulee näyttää, että olosuhteet eivät olleet sellaiset, että testamentti olisi katsottava peruutetuksi. Tämä voi olla reitti todistuksen rakentamiseen tilanteessa, jossa on vaikea osoittaa olosuhteiden olleen tietynlaiset.

Lappalainen ja Rautio toteavat, että nykyään erityisesti siviiliprosesseissa näyttökynnyksen ylittymiseen ei vaadita täyttä näyttöä.¹⁵⁸

Vuoden 2015 oikeudenkäymiskaaren uudistuksessa OK 17:2.2:iin otettiin yleissäännös riita-asiassa vaadittavan näytön vahvuudesta. Sen mukaan seikan asettaminen tuomion perustaksi edellyttää, että asianosainen on esittänyt *uskottavan näytön*.¹⁵⁹ Uudistusta koskevan hallituksen esityksen mukaan näyttökynnys on alempi kuin rikosasioissa syyksiluettavalta tuomiolta edellytetään, mutta uskottava näyttö vaatii korkeampaa kynnystä kuin todennäköiset syyt.¹⁶⁰ Lappalainen ja Rautio ovat kiteyttäneet asian niin, että vain niukasti yli 50 %:n todennäköisyys ei riitä näyttökynnyksen ylittämiseen. Todistusharkinnassa puhutaan tuomarin subjektiivisesta todennäköisyysarviosta. Tuomarin on arvioitava, onko oikeustositseikan olemassaolosta esitetty niin vahvaa näyttöä, että se voidaan asettaa ratkaisun perustaksi.¹⁶¹ Teoreettinen tarkastelu on kaukana käytännön näyttöarvioinnista, eikä testamenttiasioissa voida antaa numeerisia todennäköisyyksiä erilaisille tapahtumankuluille. Siten uuden lain edellyttämä uskottava näyttö jättää tuomioistuimelle harkintavaltaa pohtia tapauksen kokonaiskuvaa ja sitä, onko asianosaisen esittämä näyttö uskottavaa.

Hallituksen esitys vaikuttaa kuitenkin hieman ristiriitaiselta suhteessa vakiintuneeseen oikeuskäytäntöön testamenttiasioiden osalta. Hallituksen esityksessä todetaan, että uskottava näyttö vaatii korkeampaa kynnystä kuin todennäköiset syyt. Kuitenkin useissa korkeimman oikeuden tapauksissa testamenttiasioissa on edellytetty peruuttamistarkoituksen näyttämistä todennäköiseksi.¹⁶² Olisiko korkeimman oikeuden aiheellista muuttaa perusteluidensa sanavalintaa? Perittävän viimeisestä tahdosta olisi esitettävä esimerkiksi niin uskottavaa tai luotettavaa näyttöä, ettei asiasta jäisi juurikaan epäilyä. Toisaalta hallituksen esityksessä on nimennä mainittu, ettei uudistus tuo muutosta näytöltä vaadittavan vahvuuden arviointiin. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että kyse on jonkinasteisesta järkevästä

¹⁵⁸ Lappalainen – Rautio 2018. V Todistelu → 3. Näytön arviointi → Yleistä näyttökysymyksen ratkaisemisesta → Todistusharkinta ja näytön riittävyys → Näyttökynnyksen joustavuus. Kaikkien siviiliprosessien näyttökynnys ei ole samanlainen. Kirjoittajien mukaan kynnyksen korkeus voi eri asioiden välillä vaihdella huomattavastikin. Ks. Saarenpää 1998, s. 19. Saarenpään mukaan täyden näytön saavuttaminen on helposti saavuttamattomissa, koska perittävä on kuollut.

¹⁵⁹ Lakivaliokunnan mietinnön mukaan lainvalmistelun aikana pohdittiin muitakin muotoja, kuten ”riittävä näyttö”, ”todennäköiset syyt”, ”vakuuttava näyttö” ja ”luotettava näyttö”. Lakivaliokunta totesi, että kaikkiin liittyy omat ongelmansa eikä sanavalinnalla ole tarkoitus muuttaa näyttökynnystä oikeuskäytännössä nykyään vallitsevasta. LaVM 19/2014 vp, s. 10–11.

¹⁶⁰ HE 46/2014 vp, s. 46. Rikosasioissa edellytetään, ettei syyllisyydestä jää varteenotettavaa epäilyä.

¹⁶¹ Lappalainen – Rautio 2018. V Todistelu → 3. Näytön arviointi → Yleistä näyttökysymyksen ratkaisemisesta → Todistusharkinnan jäsentämisestä → Tuomarin vakuuttuneisuus.

¹⁶² Esim. KKO 2016:32. Toisaalta korkein oikeus on tapauksessa todennut, että testamentin julistaminen peruutetuksi vaatii selvää näyttöä peruuttamistahdosta.

näyttöenemmyydestä ja tähän on viitattu lain esitöissään.¹⁶³ Siten voidaan todeta, että kun sanavalinnalla ei ole ollut tarkoituksena vaikuttaa näytön arviointiin, niin lakiuudistus ei luultavasti tule vaikuttamaan tuomioistuimien perusteluiden sisältöön.

4.2 Toinen henkilö hävittänyt tai salannut testamentin

Testamentin kadotessa nousee luonnollisesti esiin kysymys siitä, miten testamentti on hävinnyt. Peruutuspresumption mukaisesti testaattorin katsotaan itse hävittäneen asiakirjan tarkoituksella ja toki osassa tilanteissa tapahtumainkulku on voinut edetä juuri niin. Asiakirja on voinut hävitä myös tahattomasti esimerkiksi siivouksen tai muuton yhteydessä. Onko testaattorin viimeisen tahdon arvioinnin osalta väliä sillä, oliko tahattoman katoamisen takana itse perittävä, vai esimerkiksi huolimaton siivoaja tai pesän haltuun ottanut perillinen? Yleensä tätä ei ole mahdollista edes tietää. Tahattoman häviämisen lisäksi on olemassa se vaihtoehto, että joku muu kuin testaattori on hävittänyt tai salannut testamentin tahallaan. Mikä merkitys tällä on kadonneen testamentin arvioinnissa?

Yksinkertaisin tilanne on nähdäkseni se, että toinen henkilö hävittää testamentin testaattorin puolesta tämän nimenomaisesta toimeksiannosta. Muutkin voivat hävittää testamentin testaattorin puolesta ilman, että sitä pidetään salaamisena.¹⁶⁴ Tällöin olennaista on selvittää, tiesikö testaattori hävittämisestä ja tahtoiko hän sen peruuttamista.¹⁶⁵ Toimeksiannosta voidaan osoittaa esimerkiksi testaattorin kirjallinen hävittämispyyntö. Mielestäni jo se seikka, että joku myöntää hävittäneensä testamentin, viittaa tekijän syyttömyyteen testamentin salaamisen osalta. Olisi todennäköisempää, että jos hän on hävittänyt testamentin testaattorin tahdon vastaisesti, ei hän haluaisi tuoda osallisuuttaan ilmi ollenkaan. Siten ainakin niissä tilanteissa, missä henkilö voi todistaa testaattorin pyytäneen testamentin hävittämistä, pysyy peruutuspresumptio ennallaan. Testamentin voimassaoloon vetoavan on näytettävä peruuttamistarkoituksen puuttuminen tässä tutkielmassa esitettyjen viimeisen tahdon arvioinnin lähtökohtien avulla. Vastatodistelua voidaan esittää siitä, ettei toimeksiantoa ole annettu ja testamentti on hävitetty testaattorin tahdon mukaisesti.

¹⁶³ Saranpää 2011, s. 592 ja HE 46/2014 vp, s. 46.

¹⁶⁴ Esimerkiksi Vaasan hovioikeuden tapauksessa 30.4.1999 S 98/203 perittävä oli sairaalassa ollessaan pyytänyt perittävän asioiden hoitajaa menemään pankin tallelokerolle ja hävittämään testamentin. Tämä ei ollut pyynnöstä huolimatta käynyt tallelokerolla ennen perittävän kuolemaa. Tästä huolimatta pyyntö testamentin hävittämiseksi osoitti perittävän peruutustahtoa ja jälkisaädös katsottiin peruutetuksi. Aarnio – Kangas 2015, s. 473–474.

¹⁶⁵ Kangas 2018, s. 587.

Helsingin hovioikeuden tapauksessa S 13/189 jouduttiin ottamaan kantaa siihen, oliko perittävä antanut testamentin saajille, joiden hallussa testamentti oli ollut, toimeksiannon hävittää se.¹⁶⁶ Testamentin saajat väittivät, ettei perittävä ollut antanut testamentin hävittämistoimeksiantoa ja alkuperäinen testamentti olikin jäämistössä tallella. Oikeudessa kuullun todistajan mukaan perittävä oli käkenyt testamentin saajaa hävittämään testamentin todistajan läsnä ollessa. Hovioikeus tuli siihen lopputulokseen, että perittävä oli antanut hävittämiskäskyn ja siten peruuttanut testamentin. Siten hävittämistoimeksiannolla on merkitystä silloin, kun testamentti on sen seurauksena hävitetty sekä silloin, kun sitä ei ole hävitetty.

Toisenlainen tilanne on käsillä, jos testaattori tiesi jonkun hävittäneen testamentin tämän tahtonsa vastaisesti. Voidaanko merkitystä antaa sille, millaisiin toimiin hän on ryhtynyt saatuaan tiedon testamentin katoamisesta? Voidaanko esimerkiksi passiivinen käyttäytymisen tulkita niin, että testaattori suhtautui hävittämiseen myönteisesti ja piti testamenttia peruutettuna? Näin ankaraa tulkintalinjaa tuskin voidaan ottaa. Testaattorin tahtohan ei ole sidottu fyysiseen asiakirjaan, vaikka maallikot yleensä ajattelevat näin.¹⁶⁷ Toinen asia on, että viimeisen tahdon selvittäminen helpottuisi uuden testamentin teolla, koska tällöin peruutuspresumptio ei soveltuisi ollenkaan.

Aarnion ja Kankaan mukaan häviäminen ja passiivisuus osoittavat perittävän tarkoituksen muuttumista, koska hän on tiennyt asiakirjan häviämisestä, muttei ole ryhtynyt toimiin uuden tekemiseksi.¹⁶⁸ Nähdäkseni perittäväälle ei voida kuitenkaan antaa tiettyä kohtuullista aikaa, jonka sisällä hänen tulisi hävittämisestä tiedon saatuaan reagoida tekemällä uusi testamentti sen uhalla, että testamentti katsottaisiin suoraan peruutetuksi. On mahdotonta sanoa varmaksi, oliko testaattori jättänyt reagoimatta häviämiseen tekemättä uutta testamenttia ajatelleen, että peruuttaminen olisikin hyvä valinta. Kun peruutuspresumptio kuitenkin soveltuu, jää testamentin saajien ainoaksi vaihtoehdoksi osoittaa peruutustarkoituksen puuttuminen. Todisteluiden kannattaisi näissä tilanteissa kohdistua tavallisten arviointiseikkojen lisäksi siihen, ettei testaattori mieltänyt testamenttia peruutetuksi, vaikka hän olisi kuullut sen häviämisestä. Vastatodistelua voidaan esittää sen puolesta, että testaattori tiesi jälkikäädöksen katoamisesta ja tyytyi tähän lopputulokseen. Kummallekaan argumentille ei voida nähdäkseni antaa huomattavaa painoarvoa, vaan ne vaikuttavat viimeisen tahdon arvioinnissa kokonaisuutena muun asiassa annetun selvityksen ohella.

¹⁶⁶ Helsingin HO 8.1.2014 S 13/189.

¹⁶⁷ Aarnio – Kangas 2015, s. 479.

¹⁶⁸ Aarnio – Kangas 2015, s. 474. Olettama on luonnollisesti kumottavissa vastanäytöllä.

Kolmanneksi tilanne voi olla se, ettei testaattori halunnut testamentin peruutusta eikä hän edes tiennyt, että joku muu on sen hävittänyt.¹⁶⁹ Jos joku toinen henkilö hävittää testamentin vahingossa tai tahallaan ilman perittävän toimeksiantoa tai suostumusta, voidaan testamenttiin edelleen vedota.¹⁷⁰ Testamentin puuttuminen jäämistöstä ei tällöin luonnollisesti vastaa testaattorin tahtoa. Tällaisen tilanteen erottaminen oikeassa elämässä etukäteen on käytännössä mahdotonta siitä vaihtoehdosta, että testaattori itse olisi hävittänyt testamentin. Siten tätä voidaan pitää sellaisena perustilanteena kadonneen testamentin tapauksissa, joihin peruutuspresumptio on luotu. Pesänselvityksen alussa on mahdotonta sanoa, miten testamentti on kadonnut. Voidaankin todeta, että näissä tilanteissa peruutuspresumptio soveltuu sellaisenaan eikä todistustaakka muutu. Jos testamentin saajat epäilevät testamentin salaamista perittävän elinaikana, kannattaa asian tueksi esittää mahdollisimman paljon todisteita.

Viimeiseksi testamentti on voitu hävittää testaattorin kuoleman jälkeen. Testamentilla sivuutetulla perilliselle tai lakiosaansa saavalla rintaperillisellä voisi olla motiivi tuhota testamentti sen löytäessään. Hyvät mahdollisuudet testamentin löytämiseen ja hävittämiseen on esimerkiksi perittävän kuoleman jälkeen sillä, joka ottaa kuolinpesän haltuun. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty selvä toimintaohje niihin tilanteisiin, joissa voisi olla riski testamentin häviämiseen testaattorin kuoleman jälkeen.

Aarnion ja Kankaan mukaan peruutuspresumption todistustaakkasääntöä voidaan keventää silloin, kun perillinen on ottanut jäämistön haltuunsa eikä muilla ole ollut pääsyä tutustumaan asiakirjoihin. Näissä tilanteissa tavallinen todistustaakka voisi nimittäin suosia kohutuuttomasti epärehellistä perillistä. Kirjoittajat esittävät, että todistustaakka siirtyy perilliselle, jos jälkisäädöksen tulisi olla tallella kaiken todennäköisyyden mukaan. Edelleen he painottavat, ettei kyseessä ole vain yhteen suuntaan vaikuttava oletama, vaan todisteita tulee punnista kokonaisvaltaisesti.¹⁷¹ Todistustaakan siirtymiseen on otettu kantaa Itä-Suomen hovioikeuden tapauksessa S 16/1204.¹⁷² Hovioikeus totesi, ettei todistustaakka käänny perilliselle, vaikka perillinen oli ottanut jäämistön haltuunsa. Tapauksen muut asiahaarat viittasivat vahvasti siihen, että perittävä oli itse peruuttanut testamentin. Siten todistustaakka ei automaattisesti siirry pesän haltuun ottaneelle perilliselle. Lopputulos on perusteltua senkin

---

¹⁶⁹ Esimerkiksi tapauksessa KKO 1992:84 korkein oikeus hyväksyi hovioikeuden perustelut siitä, että perittävä oli luullut testamentin olevan voimassa. Testamenttia oli säilytetty perittävän holhoojan luona ja testamentti oli hävinnyt tämän luota. Lopputulos olisi ollut päinvastainen, jos asiassa olisi näytetty, että perittävä oli tietoinen testamentin häviämisestä, muttei ollut uusinnut testamenttia.

¹⁷⁰ Walin 2000, s. 250.

¹⁷¹ Aarnio – Kangas 2015, s. 477.

¹⁷² Itä-Suomen HO 9.5.2017 S 16/1204.

vuoksi, että on todella yleistä, että perillinen ottaa jäämistön haltuunsa. Pesän haltuunottamisen kynnyksestä ei tällaisen seikan vuoksi tule tarpeettomasti nostaa.

Pohdittavaksi jää, onko näyttötaakan kevenemisellä kovin suurta käytännön merkitystä. Tutkielmaa varten lukemissani oikeustapauksissa ei ollut käytetty käännettyä todistustaakkaa kertaakaan. Epäselvää on myös, mitä tarkoitetaan sillä, että testamentin tulisi ”todennäköisesti” olla tallella. Perillisen mahdollisuudet testamentin salaamiseen ovat kuitenkin merkittävä ongelma ja asiaan tulisi löytää ratkaisu. Todistustaakan kevenemiseen voisi yrittää löytää muita keinoja. Voisiko testamentin kadonneeksi julistamisen kynnyksestä nostaa tai antaa arvioinnissa *merkittävä painoarvo* sille, että perillisellä olisi ollut pesän haltuun ottaessaan erittäin hyvät testamentin hävittämismahdollisuudet? Liian ankaraa arviointia ei voida perillistaholle toisaalta asettaa, jottei kynnys pesän haltuun ottamisesta perusteettomasti nouse.

Tutkielman lukuiset tapaukset osoittavat, ettei arvioinnissa juuri pohdita sitä, miten ja kenen toimesta testamentti on hävinnyt. Ydinkysymys on siinä, vastaako testamentti perittävän viimeistä tahtoa. Siten todistelua voidaan esittää siitä, olisiko joku voinut hävittää testamentin testaattorin tahtomatta, mutta todistelun pääpaino kannattaa pitää testaattorin tahdon muuttumattomuuden todistamisessa. On muistettava, että testamentin salaamisella on merkitystä muutenkin, kuin testamentin voimassaolon arvioinnissa. PK 15:2:n mukaan, jos joku on tahallansa hävittänyt tai salannut perittävän testamentin, voi oikeus julistaa hänet kokonaan tai osaksi menettäneeksi oikeutensa perinnön tai testamentin saamiseen tämän jälkeen.¹⁷³ Tuomioistuimella on laaja harkintavalta perintöoikeuden menettämisen julistamisessa, vaikka hävittäminen olisikin ollut tahallista.¹⁷⁴ Perintöoikeuden menettäminen jätetään lyhyen maininnan varaan, eikä asiaan syvennyttä tarkemmin aiheen rajallisuuden vuoksi.

4.3 Testamenttirekisteri

Edellä luvussa 3.3.2 tarkasteltiin testamenttien fyysisiä säilytyspaikkoja. Tähän liittyen esiin tuodaan mahdollisuus digitaalisesta säilyttämisestä. Monet yhteiskuntamme palvelut ovat viime vuosikymmenen aikana siirtyneet sähköisiksi ja viranomaisten kanssa asioidaan

¹⁷³ Esimerkiksi Helsingin hovioikeus hyväksyi tapauksessa 24.10.2000 S 99/2357 käräjäoikeuden perustelut siitä, että perittävä menettää kokonaan oikeutensa perintöön PK 15:2:n mukaan. Helsingin raastuvanoikeus oli erillisessä oikeudenkäynnissä tuominnut pesän ilmoittajan, joka oli perittävän aviopuoliso ja ainoa perillinen, testamentin hävittämisestä vahingontekoon. Lainvoimainen rikostuomio katsottiin olevan riittävä näyttö siitä, että kantaja oli tahallaan hävittänyt perittävän testamentin.

¹⁷⁴ Aarnio 1974, s. 38.

pääsääntöisesti internetin välityksellä. Avioehtosopimusten voimaantulon ehtona on niiden rekisteröinti DVV:ssä ja paperisista asunto-osakekirjoista luovutaan, kun ne siirretään sähköiseen huoneistotietojärjestelmään.¹⁷⁵ Myös testamenttirekistereiden perustaminen on ollut mukana ajankohtaisessa keskustelussa.¹⁷⁶

Oikeusministeriö on jo vuonna 2004 laatimassa selvityksessä 2004:8 pyytänyt yli seitsemältäkymmeneltä viranomaiselta ja yhteisöltä lausuntoa koskien testamenttirekisterin perustamista. Rekisteriin olisi tarkoitus merkitä tieto testamentin olemassaolosta sekä säilyttämispaikasta. Tiedot olisivat salaisia testaattorin kuolemaan asti. Suunniteltu valtakunnallinen rekisteri olisi vapaaehtoinen, eli rekisteröimättömätkin testamentit olisivat päteviä.¹⁷⁷ Testamentin löytyminen rekisteristä ei siten automaattisesti tarkoittaisi testamentin olevan voimassa eikä tiedon puuttuminen indikoisi sitä, ettei testamenttia ole tehty.¹⁷⁸ Toisaalta jos testamentin rekisteröiminen tulisi tavanomaiseksi menettelytavaksi, voisi nimenomaan rekisteristä puuttuva tieto helposti ohjata pesänselvitystä sille kannalle, ettei testamenttia olisi. Rekisterimerkinnän puuttumisesta voisi syntyä presumptio testamentin puuttumisesta ja rekisteröity testamenttimerkintä indikoisi testamentin olevan voimassa. Sen jälkeen voitaisiin esittää vastaanäyttöä presumption kumoamiseksi. Presumptio syntyisi näissä tilanteissa rekisterimerkinnästä eikä vallitsevan oikeustilan mukaisesti jäämistöstä löytyneestä testamentista. Vapaaehtoinen testamenttirekisteri ei siten luultavasti muuttaisi vallitsevaa oikeuskäytäntöä peruutuspresumption ja vastaanäytön arvioinnin osalta juurikaan.

Testamenttirekisteriin liittyvistä viranomaisten lausunnoista noin puolet olivat kyseisen rekisterin puolesta ja puolet vastaan. Rovaniemen kärjäoikeus toi esiin, että rekisterin ansiosta testamentteja ei tarvitsisi enää tallettaa kärjäoikeuteen ja oikeusministeriön lainvalmisteluosaston mukaan rekisteri edesauttaisi testamenttien löytymistä.¹⁷⁹ Seinäjoen maistraatti esitti sen sijaan kritiikkiä rekisterin vapaaehtoisesta luonteesta ja mietti, miten paljon rekisteriä todellisuudessa tulaisiin käyttämään. Helsingin kärjäoikeus nosti esiin, että rekisteri voisi antaa maallikoille kuvan siitä, ettei testamenttia voitaisi peruuttaa tai muuttaa rekisteröinnin jälkeen.¹⁸⁰ Siten voidaan todeta, että kysymys testamenttirekisteristä on herättänyt

¹⁷⁵ <https://dvv.fi/avioehto> (4.1.2021) ja <https://osakehuoneistorekisteri.fi/etusivu> (5.1.2021).

¹⁷⁶ Esimerkiksi Ylen artikkeli vuodelta 2019, <https://www.verkkouutiset.fi/yle-asianajajaliitto-haluaa-testamentit-rekisteriin/#60f43c9a> (14.1.2021) ja entisten kansanedustajien Mikko Alatalon ja Ari Torniainen laatima kirjallinen kysymys testamenttien rekisteröinnistä ja säilytyksestä eduskunnalle KK 95/2018 vp.

¹⁷⁷ Oikeusministeriön lausuntotiivistelmä 2004:8, s. 4.

¹⁷⁸ Työryhmämietintö 2004:6, s. 63.

¹⁷⁹ Oikeusministeriön lausuntotiivistelmä 2004:8, s. 4 ja 8.

¹⁸⁰ Oikeusministeriön lausuntotiivistelmä 2004:8, s. 10.

eriäviä mielipiteitä. Kysymys viranomaisen ylläpitämän rekisterin perustamisesta jätettiin perintökaaren kokonaisuudistuksen varaan, koska sen havaittiin vaativan perusteellista selvitystä ja pohdintaa.

Kysymys rekisteröintitarpeesta on ollut esillä oikeuskirjallisuudessa. Kankaan mukaan testamentin muotoa koskevia sääntöjä olisi muutettava niin, että Suomessa julkinen notaari vahvistaisi testamentit ja testamentit rekisteröitäisiin Islannin ja Tanskan esimerkkiä noudattaen.¹⁸¹ Nykyään yksityinen toimija, Suomen testamenttikeskus Oy ylläpitää testamenttirekisteriä. Testamentin tekijän kuoleman jälkeen rekisterin avulla voidaan selvittää, onko perittävä ylipäänsä tehnyt testamenttia ja missä sitä säilytetään.¹⁸² Rekisteröinti ei ole pakollista eikä valtion ylläpitämää. Siten voidaan todeta, että prosessi testamenttien rekisteröintiin on vielä kesken, mutta suunta näyttäisi olevan jälkisäädösten sähköistämisessä.

Rekisteri ei nykyisten suunnitelmien mukaan korvaisi fyysisen testamenttikappaleen tarvetta. Mielestäni testamenttirekisteriin liittyvässä keskustelussa voitaisiin enemmän pohtia sitä mahdollisuutta, että testamentti tehtäisiin suoraan digitaaliseen muotoon testamenttirekisteriin.¹⁸³ Rekisteriin voisi kirjautua vahvan tunnistautumisen kautta ja samassa palvelussa olisi mahdollista testamentin muuttaminen ja peruuttaminen. Fyysisiä testamenttausasiakirjoja ei tarvittaisi ollenkaan. Mahdollisesti testamenttausaktiivisuus voisi lisääntyä palvelun saatavuuden ja testamenttitietoisuuden lisääntymisen ansiosta. Tähän liittyen ongelmia voisi ilmaantua ikääntyneillä ihmisillä, joiden tietotekniset taidot eivät riittäisi testamentin tekemiseen. Apua pitäisi pyytää lähimmäisiltä, jolloin riski taivutteluun voisi kasvaa ja testamenttaustahdon vapaa muodostuminen voisi vaarantua. Tämäkään vaihtoehto ei siten ole ongelmaton, mutta auttaisi tällä hetkellä vallitseviin ongelmiin säilytyspaikkaan liittyen.

4.4 Peruuttamisen sitominen määrämuotoon

Näin tutkielman loppupuolella voidaan perustellusti todeta, että testamentin vapaamuotoinen peruuttaminen aiheuttaa vaikeita perintöriitoja ja tulkinnanvaraisia tilanteita testaattorin tahdosta. Jäämistöstä puuttuva testamentti voidaan asettaa perinnönjaon perustaksi perittävältä kuultujen puheiden, oletettujen tapahtumankulkujen ja elämäntilanteiden muutosten

---

¹⁸¹ Kangas 2001, s. 321.

¹⁸² Kolehmainen – Rabinä 2020, s. 255 ja internetsivusto <https://testamenttikeskus.fi/> (14.1.2021).

¹⁸³ Myös Helin on kysynyt, onko teknologian kehitys saattanut muutokysymykset uuteen valoon ja pitäisikö välineneutraalia testamenttia pohtia enemmän. Helin 2002, s. 1167.

tarkastelun pohjalta. Syntyy riski, että todellisuudessa peruutettu testamentti katsotaankin voimassa olevaksi. Testamentin tekemiselle on oikeusjärjestyksessämme tiukat edellytykset ja siihen nähden vapaamuotoinen peruuttamiskäytäntö on ristiriitainen.¹⁸⁴ Ratkeaisiko vapaamuotoisesta peruuttamisesta aiheutuvat ongelmat sillä, että sidottaisiin peruuttaminen testamentin tavoin tiettyyn määrämuotoon?

Kysymys on ollut esillä oikeudellisessa diskurssissa.¹⁸⁵ Määrämuotoisuuden vaatimusta on perusteltu sillä, että peruuttaminen sisältää uuden testamentin, jonka mukaan omaisuus meneekin perillisille testamentin saajan sijaan.¹⁸⁶ Tällöin tämä niin sanottu uusi testamentti ei täytä lain asettamia määrämuotoja. Argumentteja on esitetty myös siltä kannalta, että tällä hetkellä peruuttaminen eroaa paljon testamentin tekojärjestyksestä. Lohi on kuvaillut testamenttia tiukasti määrämuotoiseksi oikeustoimeksi.¹⁸⁷ Kangas kutsuu testamenttioikeuden paradoksiksi sitä, että ankara määrämuotoinen testamentti voidaan peruuttaa aina vapaamuotoisesti.¹⁸⁸ Aarniokin on todennut, että muotomääräysten näkökulmasta testamentin peruutuksella on jäämistöoikeudellisessa kentässä erikoislaatuinen asema.¹⁸⁹

Korkein oikeus on vuonna 1941 ottanut kantaa testamentin peruuttamiseen. Korkeimman oikeuden mukaan testamentin vapaamuotoinen peruuttaminen herättää periaatteelliselta kannalta epäilyä. Korkein oikeus ei ole tarkemmin perustellut, mitä se tällä epäilyllä on tarkoittanut. Korkein oikeus hyväksyi säännöksen ottamisen lakitekstiin, koska kanta oli laajasti hyväksytty oikeuskäytännössä.¹⁹⁰ Siten voidaan todeta, että korkein oikeus on lausumassaan aavistellut ongelmien syntymistä, koska periaatteellisen epäilyn lisäksi vapaamuotoinen peruuttaminen on aiheuttanut paljon myös käytännön epäilyjä.

Sen sijaan vapaamuotoisuutta on perusteltu sillä, että testamentin peruuttamisella palataan normaaliin lainmukaiseen perimisjärjestykseen, eivätkä ankarat vaatimukset ole sen vuoksi

¹⁸⁴ Kangas 2018, s. 580. Kangas lisää, että Suomi ja Ruotsi poikkeavat muista Euroopan maista, koska muualla testamentin tekemistä ja peruuttamista koskevat muutosäännökset vastaavat toisistaan. Huomaa myös Helsingin hovioikeuden tapaus 14.2.2018 S 16/2759, jossa hovioikeuden mukaan määrämuotojen poikkeavaisuuden vuoksi peruuttamisen voidaan katsoa edellyttävän vähemmän vakaata harkintaa kuin testamentin tekeminen.

¹⁸⁵ Esimerkiksi Lohi 2017, s. 217–236 ja Rautiala 1967, s. 247. Oikeusministeriön 2004:8 lausuntotiivistelmän s. 8 Itä-Suomen lääninhallitus on todennut, että testamenttien rekisteröinnin lisäksi testamentin peruuttaminen tulisi voida rekisteröidä. Testamentin peruuttaminen on jakanut oikeustieteilijöiden mielipiteitä jo ennen perintökaaren kokonaisuudistusta. Rautiala 1967, s. 247. Asia ei siten ole uusi, mutta edelleen ajankohtainen.

¹⁸⁶ Rautiala 1967, s. 247.

¹⁸⁷ Lohi 2000, s. 936. Kankaan mukaan nykyisetkin jälkisaädöksen muotomääräykset ovat liian väljät. Ongelmina Kangas näkee vanhusten taivuttelun ja suullisen hätätilatestamentin. Kangas 1998, s. 1084.

¹⁸⁸ Kangas 2019, s. 606.

¹⁸⁹ Aarnio 1969, s. 67. Peruuttamisen erikoislaatuisesta asemasta kertoo se, että jälkisaädöksen tekeminen, korjaaminen, muuttaminen tai vain täydennysten tekeminen on tehtävä määrämuodossa.

¹⁹⁰ KKO:n lausunto 1941, s. 55.

tarpeen. Perimysjärjestykseen poikkeamisen eli jälkisäädöksen tekemisen tulee olla määrämuotoinen, jottei lainmukaiseen omaisuuden jakotapaan tehdä liian hätiköityjä päätöksiä.¹⁹¹ Lainvalmistelukunta totesi perintökaaren uudistuksen yhteydessä, että sukulaisperintö perustuu pysyviin, ulkonaisiin seikkoihin ja testamentin saajan oikeus perintöön perustuu yksinomaan testaattorin tahtoon. Vapaamuotoinen ilmoitus peruuttamisesta on oltava riittävä, jotta ulkokohtaisiin seikkoihin perustuva oikeus tulee taas voimaan.¹⁹² Vapaamuotoinen peruuttaminen antaa lähtökohtaisesti mahdollisuuden testamentin peruuttamiseen sähköisestikin esimerkiksi sähköpostilla.¹⁹³ Lainvalmistelukunnalla on ulkokohtaisista seikoista puhuessaan taustalla ymmärrettävä tarkoitus, mutta nähdäkseni sitä ongelmallisempia tilanteita syntyy nykyään sallitusta vapaamuotoisesta peruutuksesta.

Lohi on käsitellyt artikkelissaan ”Borde lagen innehålla formkrav för hur testamente återkallas?” laajasti määrämuotoisen peruuttamisen hyötyjä ja haittoja. Lohi näkee isoimpana ongelmana testamentin peruuttamisen vaikeutumisen. Peruuttaminen aiheuttaisi testaattorille nykyisestä oikeustilasta verrattuna selvästi lisävaivaa.¹⁹⁴ On oletettavaa, että kun nykyään maallikot käyttävät asianajajia testamenttien laatimisessa, peruuttamiseenkin varattaisiin aika ammattilaiselta. Tämä pitkittäisi viimeisen tahdon toteutumista ja tekisi peruutusprosessista kalliimpaa. Lohen mukaan tällöin kasvaisi riski siitä, että jäämistöstä löydetään pätevä testamentti ja määrämuodot täyttämätön peruutusilmoitus.¹⁹⁵ Tällöin testaattorin todellinen tahto olisi selvästi luettavista uudemmassa asiakirjasta eli peruutusilmoituksesta, mutta esimerkiksi toisen todistajan puuttumisen vuoksi peruuttamista ei pidettäisi pätevänä. Tällaiset ratkaisut voisivat ilmeisesti loukata perittävän viimeisen tahdon toteutumista.

Lohen mukaan testamentin peruutus ei ole oikeustoimena merkityksettömämpi verrattuna testamentin muuttamiseen tai uuden tekemiseen.¹⁹⁶ Asetun tässä Lohen kanssa samalle kannalle. Oikeus laatia ja peruuttaa testamentti ovat yhtä lailla tärkeitä testaattorille kuuluvia

¹⁹¹ Rautiala 1967, s. 247.

¹⁹² Lvk 1935:2, s. 86–87. Ajatus ulkokohtaisiin seikkoihin perustuvasta omaisuuden jakotavasta on vanha. Liliuksen mukaan aikaisemmin Suomessa pidettiin mahdottomana ajatusta, että testamentilla ulkonaisesti siirrettään omistusoikeus pois perheeltä ja rajoitetaan suvun käyttövaltaa omaisuuteen. Lilius 1903, s. 82. Myös korkeimman oikeuden lausunnossa 1941 s. 3 todetaan, että perintöoikeuden perusteena on suvun jäsenten välinen sosiaalinen ja taloudellinen yhteenkuuluvaisuus.

¹⁹³ Työryhmämietintö 2004:6, s. 62. Kyse on vain lähtökohtaisesta mahdollisuudesta ja sähköisten viestintätapojen tarkempaa käsittelyä varten tarvittaisiin yksityiskohtaista säännösvalmistelua. Ongelmia synnyttää esimerkiksi sen selvittäminen, oliko tahdonilmaisu aito ja todenmukainen. Ks. teknologiaan liittyen Aarnio – Kangas 2015, s. 454–455. Esimerkiksi tietokoneelle tallennettu peruuttamistahdonilmaisu ei riitä peruuttamistarkoituksen näyttämiseen, jos tietokoneen salasana on ollut muidenkin henkilöiden tiedossa.

¹⁹⁴ Lohi 2017, s. 231–232.

¹⁹⁵ Lohi 2017, s. 232.

¹⁹⁶ Lohi 2017, s. 228 ja 232.

oikeuksia. Niitä ei voi asettaa tärkeysjärjestykseen, koska ne luovat nykyisen oikeustilan yhdessä. Molempien yhtä tärkeästä asemasta kertoo esimerkiksi se, että jälkisäädösjärjestelmä menettäisi nykymerkityksensä, jos testamentin peruuttamista ei sallittaisi ollenkaan. Tämä yhtäläisen tärkeä asemakin perustelee sitä näkökulmaa, että oikeustoimia tulisi kohdella samalla tavalla määrämuotojen osalta. Kokonaisuutena arvioiden Lohi toteaaakin, että haitat olisivat vain pieni hinta oikeusvarmuuden ja oikeussuojan varmistamisesta ja näin asettuu määrämuotoisen testamentin peruuttamisen kannalle.¹⁹⁷

Määrämuotoinen peruuttaminen tarkoittaisi joko testamentin määrämuodon noudattamista tai lievempiä vaatimuksia. Lohen mukaan suullisista peruutuksista olisi luovuttava kokonaan ja noudattaa samoja määräyksiä kuin testamenttia tehtäessä.¹⁹⁸ Oikeusvarmuutta lisäisi kirjallisen muodon vaatimus ja todistajien käyttäminen jälkisäädöksen peruutuksessa. Loogisimmalta vaikuttaisi testamentin tekemiselle asetettujen määrämuotojen omaksuminen myös peruutukseen. Erikoiselta tuntuisi, että testamenttia tehdessä esimerkiksi todistajien on oltava yhtä aikaa paikalla, mutta peruutuksessa riittäisi eriaikainenkin todistus. Määrämuotoiseen peruutukseen siirryttäessä ei tulisi pohdittavaksi, onko jäämistöstä hävinnyt testamentti peruutettu vai ei. Jos peruutusasiakirjaa ei löydy, katsottaisiin testamentti voimassa olevaksi. Toisaalta tämäkään vaihtoehto ei ole ongelmaton, mutta ainakin peruutusasiakirjan löytymisen selventäisi nykyisin testamentin peruutukseen liittyvää epävarmuutta.

Toisinaan vakiintuneetkin käytännöt ja laissa omaksutut ratkaisut voivat muuttua. Ennen vuoden 1966 perintökaarta testamentti voitiin tehdä suullisesti, koska kaikki eivät olleet kirjoitustaitoisia.¹⁹⁹ Nykyään testamentilta edellytetään fyysistä muotoa. Samoin vielä 1930- ja 1940-luvuilla perillisten oli moitittavat peruutettua testamenttia, jos he halusivat vedota peruutukseen. Nykyään tilanne on päinvastainen.²⁰⁰ Ei siten ole mahdotonta, että testamentin vapaamuotoiseen peruutukseen tulisi muutos. Vapaamuotoinen peruutus voisi jäädä elämään esimerkiksi hätätilanteita varten niin sanottuna hätäperuutuskeinona. Tämä voisi antaa mahdollisuuden muuttaa testamenttaustahtoa samoin säännöin, kuin hätätilatestamentti antaa mahdollisuuden testamentin tekemiseen. Voidaan todeta, että testamentin voimassaolon selvittämisen kannalta määrämuotoon sidottu peruuttaminen selkeyttäisi useita tilanteita.

---

¹⁹⁷ Lohi 2017, s. 232 ja 235.

¹⁹⁸ Lohi 2017, s. 235.

¹⁹⁹ HE 94/1952 vp, s. 1.

²⁰⁰ Rautiala 1967, s. 249.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Testaattorin oikeus testamentin vapaamuotoiseen peruuttamiseen on tunnustettu Suomen oikeudessa pitkään. Silti peruuttamiseen liittyy ongelmallisuutta ja epävarmuutta perinnönjaon näkökulmasta, jos testamentti on hävinnyt jäämistöstä. Tutkielman ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää, mikä on kadonneen testamentin arvioinnin lähtökohta. Oikeuskäytännössä muodostuneen peruutuspresumption mukaisesti jäämistöstä puuttuva testamentti oletetaan tarkoituksella peruutetuksi. Siten kadonneen testamentin arvioinnin lähtökohtana pidetään jopa karkealta tuntuvaan oletettavaan testamentin peruuttamisesta. Olettama ei yksinään ole vahva argumentti peruuttamistarkoituksen olemassaolosta, ja peruutuspresumptio voidaankin kumota testaattorin viimeiseen tahtoon liittyvällä näytöllä.

Viimeisen tahdon selvittämiseen käytetään muiden oikeustoimien tulkinnasta poikkeavaa subjektiivisen tulkinnan periaatetta. Merkitystä on testaattorin tahdolla ja tarkoituksella, eikä painoarvoa anneta muiden henkilöiden käsityksille. Testaattorin viimeisen tahdon vahva merkitys saa tuen lakitekstistä, lainvalmisteluaineistosta ja oikeuskirjallisuudesta. Arvioinnin yksityiskohtaiset kriteerit ovat kuitenkin muodostuneet oikeuskäytännössä. Testamentin tulkintaa koskevia sääntöjä ja viimeisen tahdon selvittämistä on tutkielmassa sovellettu testamentin voimassaoloon ja peruuttamiseen liittyvissä tilanteissa. Subjektiivisen tulkinnan periaate on tärkeä tulkinnan kulmakivi yhtäältä testamentin ollessa tallessa ja toisaalta sen ollessa kadoksissa, eikä näiden tilanteiden erottaminen toisistaan ole sen vuoksi perusteltua.

Toisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää, mitkä seikat puhuvat tahattoman häviämisen puolesta ja mitkä sitä vastaan. Korkein oikeus on tapauksessa 2016:32 nostanut esiin jälkisäädöksen voimassaolon tai peruuttamisen puolesta puhuvat olosuhteet sekä testaattorin mahdollisuudet testamentin hävittämiseen. Keskeistä olosuhteiden osalta on arvioida jälkisäädöksen tekemisen jälkeisiä elämänvaiheita ja tarkastella, onko perittävän suhde merkittävästi muuttunut perillisiin tai testamentin saajiin. Välien huonontuminen tai parantuminen johtaa usein testamenttaustahdon muuttumiseen, mutta suhteiden muuttumattomuus viittaa sen sijaan testamentin voimassaoloon. Kolmanneksi tutkielmassa pohdittiin seikkojen keskinäistä painoarvoa. Elämäntilanteiden muutoksille voidaan antaa arvioinnissa suhteellisen painava painoarvo. Erityisesti testaattorin ja perinnönsaajien välien selvät muutokset osoittavat useasti perittävän viimeisen tahdon muuttumista.

Aviopuolison hyväksi tehty testamentti perustuu osapuolten läheiseen suhteeseen ja sen päättymisen voi vaikuttaa testamenttaustahtoon. Ihmissuhteiden merkitys puoliso-

välillä on korostetussa asemassa verrattuna niihin tilanteisiin, jossa testamentin saajana ei ole edellinen aviopuoliso. PK 11:8:n ja PK 10:5:n mukaiset tilanteet on pidettävä toisistaan erillisinä, eivätkä ne sovellu samanaikaisesti. Molemmissa tilanteissa vaikuttaa kuitenkin samansuuntainen presumptio, ja tehottomuusolettaman kumoamiseen käytettyjä argumentteja voidaan käyttää kadonneen testamentin tilanteissa. Kokonaisuutena voidaan todeta, että näyttöä perittävän elämäntilanteista voidaan esittää monien eri henkilötahojen välillä muuttamattomuuden ja muutoksen näkökulmasta.

Perittävän käytännön mahdollisuudet testamentin peruuttamiseen vaikuttavat kadonneen testamentin arviointiin. Olennaista on pohtia, onko testamentti ollut testaattorin saatavilla ja hävitettävissä. Hävittämismahdollisuudet ovat vähäiset, jos testaattorilla ei ole ollut pääsyä asiakirjan luokse. Huomioon on otettava se aikaikkuna, jonka sisällä hävittäminen olisi voinut tapahtua. Mitä lyhyemmän ajan sisällä hävittäminen olisi ollut mahdollista, sitä todennäköisemmältä vaikuttaa testamentin joutuminen kadoksiin perittävän tahtomatta. Arviointi on toimintamahdollisuuksien osalta käytännöllistä ja tarkastelu kohdistuu siihen, oliko testamentin hävittäminen ylipäänsä mahdollista. Tämän vuoksi testaattorin mahdollisuudet toimia testamenttikappaleen suhteen vaikuttaa kaikista painavimmalta yksittäiseltä seikalta.

Toimintamahdollisuuksiin liittyy kiinteästi testamentin säilytyspaikan valinta, jota voitaisiin luonnehtia huolellisesti tehdyn testamentin yhdeksi tunnusmerkiksi. Testamentti on pyrittävä säilyttämään yhtäältä turvallisesti niin, ettei se vahingossa häviä ja toisaalta saatavilla niin, että halutessaan perittävällä on mahdollisuus peruuttaa asiakirja hävittämällä. Ainakin toistaiseksi jälkisäädöksen säilytyspaikka tarkoittaa fyysistä säilytyspaikkaa. Valtakunnallisen testamenttirekisterin käyttöönotto toisi mukanaan omia haasteita, mutta ratkaisisi testamentin säilyttämiseen ja vapaamuotoiseen peruuttamiseen liittyvät ongelmat. Digitalisaation merkitys kasvaa ja näkyy koko ajan enemmän valtion eri palveluissa. Siten nähdäkseni siirtymä paperisista jälkisäädöksistä testamenttirekisteriin on vain ajan kysymys.

Edelleen testamenttiin liittyviin käytännöllisiin puoliin kuuluvat testamentin useat alkupe-
räiskappaleet ja jäljennökset. Muiden hallusta löytyneet kaksoiskappaleet saavat kopion merkityksen silloin, kun testaattori on itse säilyttänyt yhtä kappaletta. Niillä ei ole juurikaan painoarvoa testaattorin oman kappaleen rinnalla, mutta niillä on merkitystä todistustaakan kannalta ja muotosäännösten noudattamisen varmistamisessa. Muiden hallussa oleville kappaleille annetaan enemmän painoarvoa, jos testaattori ei ole itse säilyttänyt yhtään

kappaletta. Tällöin merkitykselliseksi nousevat kysymykset siitä, minkä vuoksi kaikki kappaleet eivät ole tallessa tai minkä vuoksi kaikkia kappaleita ei ole hävitetty.

Elämäntilanteiden muutosten ja toimintamahdollisuuksien arviointi eivät yksin riitä. Oikeuskäytännössä merkitystä on annettu peruuttamisesta muille kertomiselle. Todistajilla voi olla ratkaiseva asema viimeisen tahdon selvittämisessä, koska paras tietolähde eli perittävä itse ei ole enää käytettävissä. Perillisperin ulkopuolisten todistajien kertomuksille on yleisesti annettu enemmän painoarvoa, kuin tilanteissa, joissa todistajilla on asiassa oma taloudellinen haitta tai hyöty. Taloudelliset seikat eivät estä todistajana toimimista, vaan tuomarin on vapaan todistusharkinnan mukaan punnittava asiassa vaikuttavia seikkoja todistajan luotettavuuden selvittämiseksi. Tietyin varauksin painoarvoa voidaan antaa kertomatta jättämiselle. On muistettava, ettei testamenttaustahdon muuttumisesta muille kertominen ole pätevän peruutustahdonilmaisun edellytys. Tilanteen arkaluontoisuuden vuoksi perittävä ei välttämättä halua kertoa tekemästään testamentista tai sen peruuttamisesta lähimmäisilleen. Siten pelkästään kertomatta jättämisestä ei voida tehdä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Edelleen merkitystä voidaan antaa omaisuuden jakotavalle. Testamentin tarkoituksetonta häviämistä voidaan perustella pohtimalla, että halusiko perittävä jättää varallisuuttaan lakimääräisille perillisilleen tai niiden puuttuessa valtiolle. Suomalaisten testamenttausaktiivisuudesta voidaan havaita, että perittävät pyrkivät useasti välttämään valtion perintöoikeuden testamentilla. Samoin kuin perittävän ja perinnönsaajien suhteiden välisessä tarkastelussa merkitystä annetaan sille, kuka omaisuuden tulee perimään, arvioinnissa voidaan ottaa huomioon lakimääräisten perillisten puuttuminen. Viimeiseksi vähäistä painoarvoa voidaan antaa henkivakuutusten edunsaajamääräysten ja testamentin saajien yhtenäisyyteen, testaattorin luonteenpiirteille, testamentin tekemisestä kuluneelle pitkälle ajalle ja tekemotiiville. Sen sijaan subjektiivisen tulkinnan periaatteen vuoksi merkitystä ei voida antaa muille periaatteille. Perittävän ei tarvitse ajatella esimerkiksi kohtuusnäkökulmia testamenttia tehdessään. Eri asia on, jos muiden periaatteiden voidaan näyttää olevan testaattorille merkityksellisiä ja siten liittyvän testaattorin viimeiseen tahtoon. Painoarvoa ei anneta myöskään jälkisäädöksen viimeisestä näköhavainnosta kuluneelle pitkälle ajalle.

Tutkielman viimeisessä luvussa käsiteltiin perittävän vaikutuspiirin ulkopuolelle jääviä kadonneeseen testamenttiin liittyviä näkökulmia. Tutkielmassa selvitettiin näyttökynnysten osalta vapaata todistusharkintaa ja oikeustositseikan eroa todistustositseikasta. Näyttötaakka on kadonneeseen testamenttiin vetoavalla, mutta käytännössä näyttötaakan periaatteellinen

merkitys jää vähäiseksi. Todellisuudessa molemmat oikeudenkäynnin osapuolet esittävät samanaikaisesti näyttöä oman kantansa puolesta. Peruuttamisväitteen tueksi ei tarvitse esittää täyttä näyttöä, vaan näytön on oltava uskottavaa viimeisen tahdon toteutukseksi. Voidaan tiivistää, että jäämistöoikeudelliset riidat selvitetään prosessioikeuden säännösten avulla.

Tutkielmassa tarkasteltiin neljää tilannetta, missä joku muu kuin testaattori on hävittänyt tai salannut testamentin. Ensinnäkin ulkopuolinen henkilö voi hävittää asiakirjan testamentin tekijän pyynnöstä, jolloin todistelukysymys liittyy siihen, oliko toimeksianto todella annettu. Toiseksi testaattori voi olla tietoinen testamentin häviämisestä, vaikka joku olisi sen häneltä salaa hävittänytkin. Tällöin jonkin verran painoarvoa voidaan antaa testamentin tekijän toiminnalle häviämisestä tiedon saatuaan, mutta passiivisuus ei automaattisesti tarkoita testamentin peruutuksen hyväksymistä. Kolmanneksi testamentti voidaan hävittää testaattorin eläessä tämän tahtomatta ja tietämättä. Tässä niin sanotussa perustilanteessa peruutuspresumptio ja vastanäyttö pääsevät puhtaasti asettumaan vastakkain, kun testamentin saajat ja perilliset esittävät näyttöä viimeisestä tahdosta. Viimeiseksi tarkasteltiin tilannetta, missä testamentti on hävinnyt vasta perittävän kuoleman jälkeen. Kokonaisuutena voidaan todeta, että kadonneen testamentin tapauksissa painoarvoa ei juurikaan anneta salaamiskysymyksen pohdinnalle. Tärkeää on selvittää testaattorin tahto eikä sitä tapahtumaketjua, miten ja kenen toimesta testamentti oli joutunut kadoksiin.

Työn tutkimustehtävänä oli selvittää, millä edellytyksillä kadonnut testamentti voidaan asettaa perinnönjaon perustaksi. Laaja oikeuskäytäntöpohja osoittaa, ettei kyseessä ole ongelma, jonka ratkaisemiseksi voitaisiin osoittaa yksinkertaiset tulkintasäännöt. Kaikki tapaukset ovat lähtökohdiltaan hieman erilaisia eikä ole olemassa yhtä yhtenäistä tapaa ratkaista kadonneen testamentin tilanteita. Kyse on aina kokonaisarvioinnista, jossa subjektiivisella tulkinnalla otetaan huomioon kaikki mahdolliset asiaan liittyvät seikat. Perittävän viimeisen tahdon selvittäminen on kuin salapoliisityötä, jossa kaikki testaattorin jättämät johtolangat otetaan osatekijöinä huomioon. Jälkisäädöksen peruutuksessa ei ainakaan vielä tarvitse noudattaa testamentin muotovaatimuksia. Todisteluvaikeuksien vuoksi testamenttien tekemisen ja peruuttamisen sähköistäminen tai muotovaatimusten asettaminen peruuttamiselle kehittäisi tämänhetkistä oikeustilaa parempaan suuntaan. Niin pitkään, kun testamentin vapaa-muotoinen hävittäminen peruutustarkoituksessa on mahdollista, voidaan ongelmatilanteisiin vain esittää argumentteja ja suuntaviivoja arvioinnin tueksi.